

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

45

De la Congresul al IX-lea
la Congresul al XIV-lea

(Paginile 12-13)

Înaltă misiune socială

În actualul stadiu al dezvoltării societății umane, caracterizat prin dinamismul extraordinar al transformărilor generate de revoluția tehnico-științifică, pe de o parte, iar pe de altă parte prin înmulțirea fără precedent a contactelor interdisciplinare, a raporturilor de comunicare dintre domenii, în acest stadiu, așadar, cu greu mai poate fi concepută existența unor activități autonomizate, desprinse de contextul social și politic în care se desfășoară. Desigur, specializarea maximă e o realitate indiscutabilă a zilelor noastre, condiționând performanțele științifice obținute în era tehnologiilor de vîrf, dar la fel de indiscutabil este faptul că atingerea performanțelor devine posibilă numai prin conlucrare și coordonare, prin activarea tuturor factorilor care pot contribui la îmbogățirea și perfecționarea cunoașterii. Etanșeizarea activităților, abstragerea din context, izolarea sînt astăzi, în orice domeniu, soluții anacronice și neproductive.

Domeniul artisticului nu este exceptat de la această condiționare, păstrînd desigur specificul său care provine din năzuința exprimării individualului. Marcat de sigiliul unicității, exclus de la inseriere, faptul artistic încorporează și transmite mesajul unei conștiințe, dar al unei conștiințe implicate, al unei conștiințe care se adresează altora. Nici un artist nu vorbește doar pentru a se auzi pe sine, decît cu prețul autoanulării.

Din faptul că activitățile artistice se adresează neapărat unui public decurge caracterul lor social. Produsul actului creator întîlnește un mediu repercutant, între cei doi factori instituindu-se raporturi complexe de intercondiționare, de stimulare reciprocă. Mai mult decît atît : un sentiment al răspunderii față de publicul receptor se infiripă și crește în conștiința artistului autentic, un sentiment al răspunderii sociale, determinant în ceea ce privește menținerea sa în sfera creației majore. În **Expunerea recentă Cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România**, tovarășul Nicolae Ceaușescu vorbea pe drept cuvînt despre „înaltă misiune socială” a artistului contemporan, subliniind încă o dată rolul important și marile răspunderi ce revin acestuia în societate. „Trebuie să pornim neabătut — se arăta în **Expunere** — de la faptul că literatura, muzica, arta în general, activitatea cultural-artistică au o înaltă misiune socială în ridicarea nivelului general de cultură al poporului. În înlăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială și construcție socialistă”.

Misiunea socială ni se impune ca o constantă a manifestărilor creatoare, evidențiind legătura inseparabilă, vitală, dintre artist și popor, dintre creatorul de valori spirituale și cei cărora aceste valori le sînt destinate. Fiecare epocă a pus în lumină acest raport. „Arta a fost întotdeauna, este și va fi permanent — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în amintita **Expunere** — un puternic factor al educației, al progresului, al ridicării conștiinței patriotice și revoluționare a poporului !” Cu atît mai mult astăzi, în societatea noastră socialistă, misiunea artistului, a scriitorului, se încarcă de răspundere socială, potrivit țelurilor înalte pe care această societate și le-a asumat. Literatură, artele, activitățile culturale în toată diversitatea lor se înscriu firește, cu aporturi specifice, în vastul proces de construcție materială și spirituală, de înaintare a României spre comunism, acționînd în consens cu legitatea istorică, aducînd elocvente mărturii despre tumultuoasele realități ale prezentului.

„România literară”

OMAGIU

PARTIDULUI

Glorie Partidului nostru
Glorie faptelor sale
Glorie fiilor noștri ce vin
Țării acesteia nemuritoare

Glorie pămîntului și stelelor țării
Aprinse pe bolțile păcii albastre —
Glorie Tricolorului pe zările zării
Tuturor viselor și împlinirilor noastre

Glorie celor ce sînt nemuritori
Cu mintea și brațele agere

Glorie frumoșilor noștri sori
De gînduri, de fapte, de pajere

Glorie ceasului bun și viteaz
Ce ne priveghează Carpații și Marea
Glorie gîndului liber și treaz
Fie-ne în veci biruitoare urarea :

Glorie Partidului Comunist
Țării acesteia, nemuritoare !
Gheorghe Daragiu

Calea păcii și prosperității popoarelor

În vibranta atmosferă de participare patriotică și revoluționară care precede cel de-al XIV-lea Congres al Partidului Comunist Român, problemele construcției noastre economice — industriale și agricole în primul rând, — problemele ideologice, cele ale culturii și învățămîntului din țara noastră sînt dezbătute în firească legătură cu contextul internațional complex, cu desfășurările curente și cu tendințele cunoscute sau mai nou ivite. Cu îndreptățită mîndrie este evocat prestigiul internațional dobîndit de România socialistă în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, ca urmare a activității sale internaționale, consacrate plener cauzei socialismului, păcii și colaborării între națiuni, în baza concepției științifice și realist-vizionare a tovarășului Nicolae Ceaușescu. În întreaga această perioadă, partidul nostru, țara noastră au promovat în mod consecvent o politică de largă deschidere, extinzînd relațiile politice, economice, tehnico-științifice cu toate statele lumii.

O asemenea orientare este acum mai prezentă decît pricind în politica noastră externă. „Dorim — a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca la baza relațiilor cu toate statele lumii să așezăm și în continuare, în mod ferm, principiile depline egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamsecului în treburile interne, avantajului reciproc, respectării dreptului fiecărei națiuni la dezvoltare liberă, așa cum o dorește, care să excludă orice amestec din afară”.

În același timp, ținînd seama de persistența și de exacerbară, uneori, a vechii politici, potrivnică noii gândiri care se impune în relațiile mondiale, partidul nostru atrage atenția asupra formelor tot mai disimulate și mai sofisticate ale încercărilor de ingerință la care recurg protagoniștii vechii politici, adesea camuflați cu abilitate în forma „noului”, cu intenția de a genera, în diverse țări și mai ales în unele din țările socialiste, stări de spirit capitulare, îndolală și dezorientare, spre a putea promova mai bine interesele ce servesc direct curentele reacționare imperialiste. Instrumentarul acestor încercări este de natură economică, politică, militară și, nu în ultimul rînd, ideologică.

Ca o oglindă a unor stări de spirit curente în unele cercuri din Occident, ziarul britanic „Daily Telegraph” scria recent, în legătură cu actualele procese din Polonia și Ungaria: „Este necesar ca Occidentul să treacă la ofensiva ideologică. Trebuie să profităm de schimbarea orientării politice. Pentru determinarea caracterului noii orientări care se afirmă la est de Elba, sînt necesare atît bicul cit și turta dulce”. Cînim? Da, desigur, dar nu numai atît. Formula găsită de cotidianul englez reprezintă recunoașterea nesocotirii de către anumite cercuri din Occident a principiilor de bază ale dreptului internațional, a comandamentelor coexistenței pașnice între statele cu sisteme sociale diferite, ca și a interpretării denaturate a problematicei umanitare, a încălcării de fapt a documentelor internaționale adoptate la Helsinki și la Viena, precum și a Cartei O.N.U.

O deosebită importanță are, în acest context, înțelegerea corectă a dimensiunilor ideologice ale coexistenței pașnice a statelor cu sisteme social-politice diferite. Soluționarea durabilă și de perspectivă a problemelor fundamentale ale epocii și, în primul rînd, apărarea păcii și înfăptuirea dezarmării, rezolvarea problemelor economice, ridicarea nivelului de viață al popoarelor, a tuturor celor care dorec cu adevărat prosperitatea și progresul omenirii implică o angajare consecventă a forțelor înaintate în sprijinirea noului. Nu renunțarea la socialism, la ideologia revoluționară a clasei muncitoare, în numele unor pretense „interese generale umane”, este calea prin care poate fi asigurată bunăstarea popoarelor și apărarea bunului său cel mai de preț care este pacea, ci, așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „afirmarea cu fermitate a ideologiei progresiste și socialiste”.

Astăzi, cînd pe plan mondial este tot mai larg recunoscut dreptul fiecărui popor de a-și alege liber calea dezvoltării sale economice și sociale, nu pot fi admise relații de subordonare și nici acțiunile inițiate de unele cercuri guvernamentale de diferențiere a raporturilor cu țările socialiste în funcție de operarea, de către acestea, a unor schimbări în concordanță cu interesele politice și ideologice ale țărilor occidentale. Luînd în considerare pericolul deosebit de grav pe care îl reprezintă încercările de destabilizare economică, presiunile pentru reprivatizarea proprietății asupra mijloacelor de producție și introducerea mecanismelor de piață ca regulator economic, România a propus ca O.N.U. să ceară guvernelor să respecte, în relațiile internaționale, dreptul dezvoltării economice și sociale a fiecărui popor în funcție de condițiile istorice și actuale specifice, de opțiunile sale în ce privește organizarea vieții interne, reflectate în politica independentă a fiecărui stat.

Pronunțîndu-se pentru continua perfecționare a socialismului, potrivit condițiilor specifice din fiecare țară — prin consolidarea principalilor săi piloni — proprietatea socialistă și conducerea de către partid —, România se pronunță în același timp pentru întărirea solidarității și unității de acțiune cu celelalte țări socialiste, pentru amplificarea colaborării și a relațiilor de înțelegere în vederea soluționării diferitelor probleme ale dezvoltării, pentru realizarea unui front comun de respingere a încercărilor de destabilizare a situației din unele țări, a ingerințelor cercurilor imperialiste.

Concordanța profundă, permanentă și organică dintre orientările politice externe românești și aspirațiile de progres ale umanității reprezintă unul dintre meritele istorice ale conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, iar continuarea acestei orientări, pusă în evidență de documentele cu caracter programatic ale Congresului al XIV-lea al partidului constituie chezașia unor noi succese ale acestei politici.

Cronicar

Viața literară

Salonul cărții hunedorene

Ampla manifestare organizată de Centrul județean de librării Hunedoara, sub egida Comitetului județean de cultură și educație socialistă, „Salonul cărții hunedorene”, integrată celei de-a XIV-a ediții a Festivalului culturii și educației socialiste „Sarmis '89”, a programat zilele editurilor „Eminescu” și „Dacia” la Hunedoara și Brad. Cu acest prilej au fost prezentate volumul de proză scurtă „Somnul verde al copacilor” de Ștefan Mitroi și cartea de amintiri de război „Cel mai greu examen”, a profesorului Dumitru Susan — veteran al luptelor de la Păuliș, 1944. La Brad, la Librăria Tineretului, odată cu cartea lui Dumitru Susan a fost prezentată și culegerea de schițe și povestiri „Cea mai frumoasă” de Irimie Străuț, apărută la editura „Ion Creangă”.

Ion Jurca Rovina, redactor al editurii „Ficcia”, a prezentat volumul „Lumini hunedorene” de Miron Tic, tipărit de editura timișoreană. Scriitorii-oaspeți s-au întîlnit și cu membrii cenaclurilor literare locale care au prezentat împreună cu ei spectacole muzical-literare și momente politico-educative închinete patriei, partidului și conducătorilor iubiți, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU și tovarășa ELENA CEAUȘESCU. De un succes deosebit s-au bucurat jurnalele vorbit „Agora” din Brad, recitalurile de poezie politico-revoluționară ale elevilor și pionierilor din Hunedoara și Deva, precum și spectacolul muzical-patriotic realizat de formația elevilor „Flacăra Călanului” din Călan.

Seară literară Dositei Obradovici

La sediul Asociației Scriitorilor din Timișoara s-a desfășurat o seară literară prilejuită de aniversarea a 250 de ani de la nașterea scriitorului și cărturarului iluminist Dositei Obradovici. Despre personalitatea poetului și omului de cultură, care s-a numărat printre întemeietorii literaturii sirbe moderne, ca și despre interferențele spirituale româno-iugoslave prilejuate de traduceri în limba română din creația sa, traduceri inițiate de fabulistul și cărturarul bănățean Dimitrie Tichindeal, au vorbit prof. univ. dr. Mirco Jivcovic, prof. Nebojša Popovic, Mircea Șerbanescu și Stevan Bugarski. Au urmat lecturi din paginile autobiografice ale lui Dositei Obradovici, susținute de Afrodita Cionchin, Adina Fărcuțiu, Svetlana Marin și Miliana Miclușev. În încheiere, actorul Vladimir Jurăscu, de la Teatrul Național Timișoara și Elena Cuzmanov au prezentat un micorecital din fabulistica scriitorului omagiat. La manifestare a participat Mirko Atanacković, consulul general al R.S.F. Iugoslavia la Timișoara.

Eminesciana

Între 19 și 22 octombrie a.c. au avut loc la Piatra Neamț, Roman și Focșani, în colaborare cu Comitetele județene de cultură și educație socialistă Neamț, Bacău și Vrancea, recitaluri extraordinare de poezie dedicate Poetului Național, în interpretarea actriței Leopoldina Bălnuță, de la Teatrul Mic. Spectacolele-recital — Scriitorile, Comori din lirica românească (Eminescu, Arghezi, Blaga, Bacovia, Labiș etc.) și Respirări cu Nichita Stănescu — au fost urmărite cu viu interes și aplaudate cu entuziasm de un numeros public din localitățile menționate.

Manifestări Ion Creangă

În cadrul manifestărilor organizate de Asociația Scriitorilor din Timișoara pentru sărbătorirea Centenarului Ion Creangă, la sediul Asociației a avut loc un Simpozion consacrat operei marelui scriitor. Au susținut comunicări: prof. univ. dr. Eugen Todoran, „Fenomenologia actualului poeziei la Ion Creangă”; Mircea Șerbanescu, „Bojdeuca” la „Centenarul Ion Creangă”; Nicolae Tîrșoi, „Arta lui Ion Creangă”; Adrian Dinu Rachieru, „Hîrtrul junimist Ion Creangă”; Marcel Tolcea, „Limba lui Robinson”. Lucrările simpozionului au fost conduse de poetul și criticul literar Crișu Dascălu. Au participat scriitori, critici și istorici literari, un numeros public.

Omagînd Centenarul scriitorului Ion Creangă și al Poetului Național Mihai Eminescu absolvenții liceelor din Capitală care le poartă numele au organizat la 5 nov. a.c., o întîlnire comună în sala de festivități a liceului „Mihai Viteazul”.

Despre viața și opera sărbătoritorilor au vorbit conf. dr. Petru David și Alexandru Ioachimescu, după care a urmat un recital literar-muzical la care și-au dat concursul, printre alții, actorul Mihai Mereuță, Marina Mirea și Ariadna Zăgrean-Chiba de la Opera română, interpreta de muzică populară Viorica Flintașu, poetul Octav Sargețiu.

Întîlniri cu cititorii

Nicolae Oancea, redactor al editurii „Eminescu”, s-a întîlnit cu membrii cenaclului „Mihai Eminescu” al Centrului de creație și cultură socialistă „Cîntarea României”, din sectorul 2, cu prilejul lansării volumului de versuri „Ochii albaștri al Nemirei” de Ioan Iacob. În cadrul aceleiași întîlniri dr. Maria Dogaru a conferențiat despre „Eminescu și istoria”.

„Almanahul satelor '90”

Bogat, divers, plin de surprize! — iată în cîteva cuvînte conținutul Almanahului satelor, 1990. În afara atractivei forme publicistice prin care sîntem invitați în uriașul și tot mai complexul laborator al naturii care este agricultura, Almanahul satelor publică și captivante pagini de literatură.

Semnalăm interesantul interviu dat de Fănuș Neagu sub titlul specific stilului scriitorului „...Și pridvorul atît de bogat în amurguri”.

În spiritul colaborării

Joi, 2 noiembrie a.c., Zvi Mazel, ambasadorul Statului Israel în țara noastră, s-a întîlnit, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu” din Capitală, cu Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

Au fost abordate probleme privind mai buna cunoaștere reciprocă a culturii și creației literare din cele două țări, dezvoltarea relațiilor dintre scriitorii români și israelieni. La discuții au participat Ion Hobana, secretar al Uniunii Scriitorilor, și Teofil Bălaj, șeful Secției relații externe.

Zilele Panait Istrati

În împlinirea Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român, sub auspiciile Comitetului județean de cultură și educație socialistă Brăila, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor și cenaclul „Panait Istrati”, au avut loc o suită de manifestări cuprinzînd vizite de documentare la Combinatul de fibre, celuloză și hîrtie și Șantierul naval din Brăila, în prezența autorilor, a volumelor „Povestiri din drumul Brăilei”, de Fănuș Neagu și „Pămîntul de-acasă” dr. Vasile Ruscescu, întîlniri cu cititorii. Tradiționalul premiu literar „Panait Istrati” a fost înmînat distinsului om de cultură, istoric literar și traducător acad. Alexandru Bălaci. La manifestări au mai participat Nicolae Grigore Mărășanu, Iulian Neacsu, Mihail Ungheanu, Nicolae Georgescu, Lucian Chișu. Oaspeții au fost însoțiți de Valeriu Stoiu, secretar al Comitetului județean Brăila al P.C.R., Gabriela Jelea Vancea, președinta Comitetului județean de cultură și educație socialistă, Corneliu Ifrim, redactor-șef al ziarului „Înainte”.

„Sarmis '89”

În cadrul Atelierului de creație „Ritmuri” desfășurat anul acesta sub genericul „Creația contemporană — experiment și împlinire” au fost prezentate antologiile anuale de literatură. Opțiunea publicului cititor hunedorean s-a îndreptat în acest an către poezia lui Ion Horea, proza lui Ion Arleanu și critica lui Ioan Adam și Cornel Moraru. Cel patru scriitori antologați au fost prezentați de Constantin Soresecu. Manifestarea desfășurată în cadrul festivalului cultural „Sarmis '89” a fost condusă de Valeriu Bărgău, președintele cenaclului „Ritmuri” al Bibliotecii județene Hunedoara-Deva.

SEMNAL

● Dimitrie Bolintineanu — LEGENDE ISTORICE. BASME. Prefață tabel cronologic și selecție de aprecieri critice de Radu Constantinescu. (Editura Ion Creangă, 164 p., 8,25 lei).

● Ilarie Voronca — INTERVIUL. Unsprezece povestiri. Prefață de Ion Pop; cuvînt înainte de Barbu Brezianu; traduceri de Barbu Brezianu și Irina Fortunescu, Ion Pop. (Editura Cartea Românească, 190 p., 9,25 lei).

● Aurel Baranga — TEATRU. Volum în seria „Teatrul comentat”; Cuvînt înainte de Traian Șelmaru; Portret al dramaturgului de Vale-riu Răpeanu. (Editura Eminescu, 776 p., 31 lei).

● Marin Preda — CREAȚIE ȘI MORALĂ. Publicistică; ediție de Victor Crăciun și Corneliu Popescu. (Editura Cartea Românească, 648 p., 28 lei).

● Titus Popovici — STRĂINUL. Ediție revizuită și adăugită. (Editura Facla, 616 p., 30 lei).

● Mira Preda — RIPOSTA. Roman. (Editura Eminescu, 436 p., 16 lei).

● Mara Nicoră — VARĂ PIERDUTĂ. Versuri. (Editura Cartea Românească, 72 p., 8,50 lei).

● Paul Miclău — CO-MOARA. Roman. (Editura Facla, 220 p., 17 lei).

● Dan Grosu — LIBER CA PASĂREA. Versuri. (Editura Cartea Românească, 80 p., 8,25 lei).

● Iosif Costinaș — PASĂREA DE LEMN. Volum în colecția „Prima scurtă contemporană” editura Facla, 220 p., 17 lei).

● Elena Mircescu — COPIII PRIMĂVERII. Versuri. (Editura Ion Creangă, 24 p., 7 lei).

● Viorel Alecu — G. CALINESCU ȘI „JURNALUL LITERAR”. (Editura Minerva, 244 p., 13 lei).

● Dumitru Ion Dincă — ARHIPELAG. Versuri. (Editura Eminescu, 64 p., 8 lei).

● Tudorel Oancea — TĂRMUL IUBIRII. Reportaje. (Editura Eminescu, 192 p., 9 lei).

● Nicolae Băciut — MEMORIA ZĂPEZII. Versuri. (Editura Cartea Românească, 88 p., 9,25 lei).

● N. Calomfirescu — LA MARGINEA APEI. Roman. (Editura Cartea Românească, 276 p., 13 lei).

● Virgil Diaconu — DISCURS DESPRE LINIȘTE. Versuri. (Editura Cartea Românească, 132 p., 11 lei).

● Ilie Dan — FURTUNA UNUI ANOTIMP. Versuri. (Editura Junimea, 68 p., 8,25 lei).

● Banu Rădulescu — ÎN IARBA, CU FATA LA SOARE. Roman. (Editura Cartea Românească, 340 p., 16 lei).

● Maria Marian — SCHIȚE DE ROMAN. Proze. (Editura Albatros, 200 p., 7,25 lei).

● Ioana Cioancă — CASA SOARELUI. Versuri. (Editura Facla, 52 p., 6 lei).

LECTOR

ÎN CURÎND

Almanahul „României literare” LITERATURĂ ȘI CĂLĂTORII

Cultura și valorile socialismului

MARILE valori spirituale ale omenirii au izvorit întotdeauna din matca de existență și conștiință a popoarelor și nu din visarea steapă a căutărilor de fericire pe meleaguri străine. Laboratorul în care se distilează adevărul artei este cel al muncii și experienței istorice a comunităților umane. Nimeni nu poate vieții în afara epocii și națiunii sale (decît cu prețul instrăinării de sine, a rătăcirii), iar aceasta este cu atât mai adevărat pentru făuritorii de bunuri spirituale, care trebuie să treacă prin retorta sufletului lor, să încălzească prin palpitul inimii, tot ce produc. În țara noastră, adevărurile artei, ale culturii în general, izvorăsc din marile adevăruri ale poporului român și ale devenirii sale — adevăruri ale originii și culturii etnice, ale locului (matricei) de viață și continuitate, ale eroismului, adesea legendar, în apărarea gliei strămoșești și a valorilor patriei, ale prieteniei și cooperării cu alte popoare, ale omeniei și statorniciei în vatra străbună. Din toate acestea, ca și din nesfârșitele dureri ale acestui neam, prea adesea supus „boicotului istoriei”, din nestinsele sale aspirații către o lume mai bună și mai umană, din strădaniile (de altfel ori întinse cu viața) de a fi noi înșine, de a ne apăra ființa națională, s-au născut valorile fundamentale ale prezentului socialist.

Luminarea conștiinței cu adevărurile universale ale învățării materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific este absolut necesară, dar aceste adevăruri nu devin pirghii ale gândirii și acțiunii concrete decît în contextul social și axiologic al patriei. Cea mai de seamă lecție care se desprinde din istoria partidului nostru, îndeosebi a celor aproape 25 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea, — Congresul omeniei comuniste și al demnității naționale —, din activitatea teoretică și practică a conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, din documentele pregătitoare pentru Congresul al XIV-lea al P.C.R. este aceea că socialismul reprezintă imbinarea armonioasă între adevărurile universale ale socialismului științific și valorile naționale ale patriei; cultura socialistă și comunistă decurge din însăși logica istoriei, este modalitatea superioară, singura consecvent umanistă și științifică, de existență și rodnicie optimă a valorilor patriei. Alături de documentele menționate, **Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România** la Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie a.c. este o nouă mărturie de angajare revoluționară în **apărarea și promovarea valorilor socialiste**, pornind de la preceptul că **ideea socialistă și socialismul însuși „a devenit o uriașă forță mondială, care demonstrează că numai pe această cale popoarele pot să-și asigure dezvoltarea economico-socială, liberă și independentă, bunăstarea și fericirea”**. Socialismul este deci, garanția unui viitor de pace și libertate, de căldură și demnitate umană.

CULTURA nu se poate dezvolta plenar în epoca noastră, printr-o valorizare optimă a resurselor naturale și umane la scară națională, fără o strategie umanistă a dezvoltării întregii societăți. Numai respectul și promovarea valorilor autentice socialiste pot asigura viitorul omenirii, o nouă calitate în viața social-economică și culturală, o nouă calitate a muncii. Și aceasta deoarece cultura socialistă nu poate înflori decît într-un **mediu existențial corespunzător** care să-l asigure atât sursele materiale necesare, modele tehnologice, criterii de randament și eficiență care funcționează și în sfera culturii, cit și un **climat uman superior** prin chiar dezideratul și realizarea pe scară largă a **principiului multilateralității**, prin noua experiență de muncă și viață care presupune științificarea proceselor de producție și densificarea intelectuală a întregii societăți. În epoca noastră nu putem concepe socialismul, fără o economie eficientă de mare randament, fără o dezvoltare multilaterală a forțelor de producție pe temeiul sigur al existenței și perfecționării **proprietății socialiste**, care au rol determinant în înflorirea patriei socialiste. Este o valoare fundamentală și nu numai de ordin economic, ea asigură mijloacele necesare pentru tot ceea ce realizează și în sfera culturii; prin chiar natura ei generează posibilități de dezvoltare armonioasă, echilibrată a tuturor zonelor țării și a tuturor sferelor socio-economice și culturale, este incompatibilă cu șablonismul, conservatorismul, copierea mecanică a unor modele străine.

Dar toate acestea nu se realizează de la sine: a fost nevoie de un Congres al partidului care, lichidînd greseliile trecutului, să deschidă un drum nou în istoria României contemporane, să descopere sensurile autentice, creative ale valorilor socialismului îmbinîndu-le organic cu valorile naționale tradiționale ale patriei într-o politică unitară, umanistă, științific fundamentală. Numai așa a devenit cu puțință ca cca 80% din progresele spectaculoase realizate în anii de cînd țara noastră a trecut la construcția socialismului

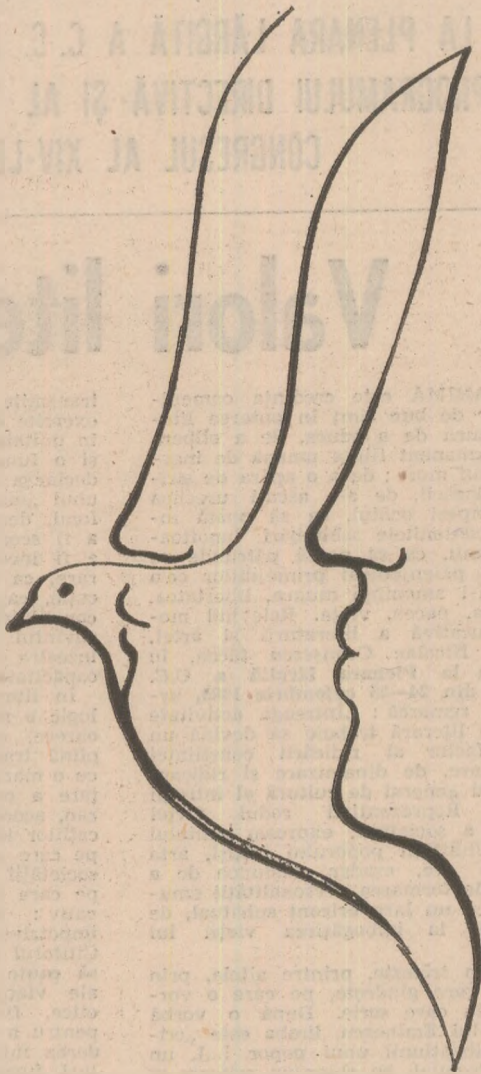
să aparțină epocii Congresului IX — Epoca Nicolae Ceaușescu. Astfel, a fost cu puțință o adevărată renaștere culturală, iar noi românii am redobîndit sentimentul demnității naționale, al încrederii în forțele proprii, iar acelor forțe imperialiste care și-au intensificat eforturile de subminare și destabilizare a socialismului, vorbind apoi de „criza” acestuia, le răspundem prin fapte: întrecă țara s-a transformat într-un imens șantier, într-o grădină roditoare, s-a schimbat radical nu numai chipul economic dar și cel sufletesc al patriei; **omul mioritic** — fără să-și părăsească vechile indeletniciri — îl găsim în cele mai diverse ipostaze: în fabrici și pe șantiere, pe cîmpiile mănoase, la catedră sau în laboratoare, el a devenit noul erou civilizator. Și aceasta pentru că socialismul românesc este un **socialism al muncii libere** și nu al „pieței”, el nu lasă problemele cardinale ale dezvoltării la voia întîmplării și nu înțelege perfecționarea, înnoirea, restructurarea ca restaurare a unor forme capitaliste. La Plenara largită a C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie care va rămîne un moment de referință în apărarea valorilor fundamentale ale socialismului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a propus rediscutarea căilor de trecere la socialism și comunism, ținînd seama de stările de lucruri existente în cîteva categorii de țări: socialiste, capitaliste dezvoltate și țări subdezvoltate. Diversitatea acestor căi sau modalități de construcție socialistă este un fapt, iar discutarea sa trebuie să degaje metode de perfecționare a socialismului, singura alternativă viabilă la criza generală profundă a capitalismului, cu nenumăratele și dureroasele ei implicații pentru toate popoarele lumii, și nu metode de restaurare capitalistă, disimulate sub masca randamentului și eficienței, cu efecte grave pentru cei ce muncesc.

Între valorile fundamentale ale socialismului se află, desigur, și cele **politice** — în primul rînd **rolul conducător al partidului**, care concentrează și decan-tează în ființa sa cele mai alese însușiri ale poporului și cele mai nobile aspirații ale sale. Legitimitatea și viabilitatea partidului, împotriva tendințelor lichidatoriste din unele țări, este de **natură politică** deoarece reprezintă centrul vital al societății și intruchipează ideologia politică a celei mai înaintate clase din civilizația contemporană — clasa muncitoare, dar este și o problemă de **strategie culturală**, de vreme ce, stimulînd **diversitatea stilistică a creației spirituale**, asigură totodată o concertare a mișcării valorilor în consens cu nevoile esențiale ale poporului, ale societății, cu criteriile majore ce reglementează viața spirituală într-o civilizație socialistă: **umanismul revoluționar, revitalizarea valorilor naționale tradiționale, solidarizarea benefică a tuturor valorilor** etc.

DIN cele spuse rezultă cu claritate că însăși dialectica obiectivă a societății socialiste ne călăuzește spre altă valoare fundamentală a socialismului: **umanismul revoluționar și esența ideologică a literaturii și artei, a întregii culturi**. Socialismul este singura orînduire capabilă să promoveze o **strategie umanistă** a dezvoltării, subordonată nu profitului capitalist, reproducției unei societăți întemeiată pe exploatare, pe o polarizare tot mai gravă a bogăției și sărăciei, ci bunăstării întregului popor, ridicării și afirmării oamenilor muncii ca producători, proprietari și beneficiari ai întregii avuții naționale. Respectul pentru om ca valoare supremă este o simplă formulă lipsită de acoperire, fără o bază socialistă. Dacă tot ce se produce aparține oamenilor muncii este firesc să privim calitatea producției (și a produselor), inclusiv la nivelul creației spirituale, nu ca o problemă a „pieței libere”, ci ca una a responsabilității morale, cu altă mai mult atunci cînd în joc este însăși conștiința și sensibilitatea oamenilor. Iată de ce secretarul general al partidului atrage atenția creatorilor de frumos: „Este, de asemenea, necesar să ridicăm mai puternic nivelul activității de creație literară, artistică. Avem nevoie de o literatură mai combativă, pătrunsă de un înalt spirit revoluționar patriotic, inspirată din realitățile patriei noastre... Așa cum am subliniat la întîlnirea cu oamenii muncii din domeniul creației literar-artistice din luna mai 1965, — sursa cea mai sigură de inspirație trebuie să fie poporul, realitățile societății noastre socialiste. Să nu se alege după «ulcioare» străine, chiar dacă sînt poleite cu aur, ci trebuie să se bea apă din izvoarele limpezi ce izvorăsc din pămîntul strămoșesc, să se bea apă vie, dătătoare de viață din glia română”.

Numai așa creația literar-artistică poate să devină o forță socială combativă, un factor de ridicare a conștiinței, de îmbogățire a vieții spirituale a întregului popor. Cei mai de seamă creatori ai neamului, care au sporit gloria și măreția sa, au fost alături de popor la bine și la rău, au dat expresie pregnantă existenței și conștiinței sale naționale. România socialistă de astăzi, aflată la cel mai de seamă ceas al istoriei, este și opera acelor făuritori de cultură care nu au încetat nicicînd să viseze și să lucreze la înălțarea ei. Se află aici rădăcina cea mai adîncă a valorilor patriotice, garanție sigură a adevărului artistic, a autenticității actului creator.

Al. Tănase

Desen de MIHU VULCĂNESCU

Pe culmea carpatină

Rotiri de soare — raze spre Congres —
În triumfale, înălțătoare zboruri;
Sîntem o țară renăscînd din doruri
În inima celui mai brav ales.

Partidul Făt-Frumos, cîmpiei mire,
Un brad înalt pe culmea carpatină,
Ce dragostea-și revărsă în lumină,
În fapte noi de trainică împlinire.

Și în această cununie-a bucuriei,
Spre comuniste culmi de cutezanță,
Poetul e cîntarea de speranță
Spre slava și împlinirea României!

Spre-a patrusprezecea treaptă de rodire,
În frunte avînd Eroul Cutezanței,
Eroul Păcii, Bucuriei și Speranței,
Cîntînd și lăudat în omenire!

Ion C. Ștefan

Roșul vital

Roșie flamura, roșie	Ascultă zorii!
Citu-i menire	
Și suflu —	Zenitu-și presimte-n coloane
Ca munții	Firesc
Și marea	Înțelesul...
Volută	
Istoria vie	Simplu pe buze
Ascultă!	Sensul PARTID.

Miron Rusu Barian

Precum glia

Ce înseamnă-un timp cînd timpul e un fluviu doar al nostru
Și pe care îl parcurgem cum dorim și cum îl vrem
Să-i aflăm vrînd viitorul, sensu-n care-i crește rostul
Spre a deveni imn muncii și prezentului poem

Slavă inima imi zice pentru-acei ce își dezleagă
Gîndurile pentru Țară, pentru visul ei frumos
Și-i doresc înfățișarea mindră să-i rămînă-nțreagă
Precum glia ne păstrează strămoșescul nostru os

N-avem loc în altă parte și nici bucuria poate
Nu s-ar imbrînci spre suflet s-o cunoaștem, s-o avem
Ce înseamnă-un timp în care noi trăim în libertate
Și se vrea a fi imn muncii, viitorului poem.

Dumitru Grigoraș

ÎN SPIRITUL
EXPUNERII TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
LA PLENARA LĂRGITĂ A C. C. AL P. C. R.
AL PROGRAMULUI DIRECTIVĂ ȘI AL TEZELOR PENTRU
CONGRESUL AL XIV-LEA

Valori literare în educația patriotică

UNANIMĂ este credința oamenilor de bun simț în puterea literaturii de a educa, de a elibera permanent ființa umană de inerția timpului mort; de a o apăra de stridențele blazării, de a-i ascuți urechea și a-i limpezi ochiul, ca să poată înțelege neconținutele schimbări innoitoare ale lumii, ca să poată pătrunde cu mintea în păienjenisul primejdiilor ce o pindesc și-i amenință munca, libertatea, demnitatea, pacea, viața. Relevând menirea educativă a literaturii și artei, tovarășul Nicolae Ceaușescu făcea, în **Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 24-25 octombrie 1989**, următoarea remarcă: „Întreaga activitate de creație literară trebuie să devină un puternic factor al ridicării conștiinței revoluționare, de dinamizare și ridicare a nivelului general de cultură al întregii națiuni”. Reprezentând rodul forței creatoare a societății, expresia geniului și a sensibilității poporului însuși, arta cuvintului are, așadar, misiunea de a contribui la formarea personalității omului nou, cu un larg orizont spiritual, de cunoaștere, la îmbogățirea vieții lui sufletești.

Un neam trăiește, printre altele, prin limba în care gîndește, pe care o vorbește și în care scrie. După o vorbă adincă a lui Eminescu, limba este „criteriul civilizației unui popor [...] un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii”. Întreaga istorie a limbii și literaturii noastre are, ca trăsătură distinctivă și perenă, dragostea față de graiul strămoșesc, față de valorile literare naționale care au exprimat, în imagini sugestive de mare sensibilitate, spiritualitatea românească. De aceea, receptarea literaturii a constituit, întotdeauna, un imperativ de ordin național, patriotic, cu implicații foarte importante în formarea culturii generale, în educația estetică, morală și civică a cititorilor.

Faptul că arta literară își aduce contribuția sa la formarea conștiinței cititorului contemporan, îndeosebi prin pregnanța semnificațiilor ideologice ale imaginii literare, a unor semnificații înaintate, nu ne poate duce, desigur, la înțelegerea necorespunzătoare a fenomenului artistic. „Arta este într-adevăr ideologie, însă o ideologie specifică, exprimată concret, spre deosebire de ideologia teoretică, exprimată conceptual — observă G. Călinescu. Noi putem lăuda ca juste ideile puse în gura unui erou, totuși nu vom declara pe autor artist dacă ideologia sa n-a devenit creație”. Dacă formalismul păcătuiește prin absolutizarea și fetişizarea tehnicistă a funcției estetice, golind-o de sens, o viziune literară conservatoare ori „inovatoare” cu orice preț pornește de la ignorarea însemnătății funcției estetice, ceea ce duce la încurajarea schematismului și didacticismului, incapabil să solicite sensibilitatea cititorului. Or, mesajul pe care-l

transmite opera beletristică trebuie să exercite o influență politico-morală și, în unitate cu aceasta, să îndeplinească și o funcție estetic-educativă, spre a declanșa emoția și a căpăta valențele unui „manual de viață”. Este vorba, în fond, despre adevărul că **tendința**, fără a fi scoasă explicit în relief, cuvine-se a fi încorporată organic imaginii literare, ca o implicație plină de semnificație, care să se adreseze multilateral conștiinței cititorului. Iar aici își spune cuvîntul „măiestria” artistului de a-și înzestra cuvintele și imaginile cu o mare capacitate emoțională.

În literatura actuală, conținutul ideologic e mai puternic și mai amplu, deoarece, oglindind artistic o realitate în plină transformare, promovează idealuri cu o mare forță de mobilizare și influențare a oamenilor. Scriitorul contemporan, acordind o atenție specială semnificațiilor ideologice ale imaginilor literare pe care le creează în lumina idealurilor societății noastre, răspunde unei cerințe pe care o implică însuși procesul educativ: îmbogățirea conștiinței, lupta împotriva a ceea ce este vechi, perimat. Cititorul este îndemnat, pe această cale, să caute în cele mai variate fenomene ale vieții semnificațiile lor — politice, etice, filosofice — profund umaniste, pentru a putea acționa cu succes în vederea înlăturării unor năzuințe și idealuri fundamentale. O creație literară, pentru a putea la rîndul ei să contribuie substanțial la ridicarea conștiinței lectorului de azi, e nevoie să satisfacă, prin conținutul său ideologic, acest aspect: al descifrării semnificațiilor multiple, adică umane ale proceselor ce se desfășoară în realitatea socială.

DACĂ ne referim la posibilitățile deosebite ale romanului, bunăoară, de a exprima semnificațiile ideologice, politice — în ultimă analiză patriotice — ale anumitor fapte, acțiuni, conflicte, comportări reale ale oamenilor într-un mod mai „direct”, lectura **Moromeților** lui Marin Preda, de exemplu, dă naștere unei emoții de o densitate excepțională. Pentru a putea exprima intensitatea sentimentelor și gândurilor, a bucuriilor și durerilor pe care le trăiește Ilie Moromete, scriitorul își distilează îndelung cuvintele, fraza literară, cu ajutorul cărora creează imagini, încercîndu-le cu o forță de sugestie ce copleșește prin adîncimea simțirii, prin simplitate și sobrietate. „Moromete se prăbușește de uimire” — iată o imagine pe care cititorul o înlănțuie adeseori. Cuvîntului ales i se conferă aici virtuți sensibilizatoare, în stare să sugereze o stare de spirit care ascunde tensiuni puternice. Într-un ansamblu compozițional ce tinde să releve eroi cu gânduri, sentimente, pasiuni, încărcate de tensiuni complexe, scriitorul folosește cuvinte care, indicînd prin natura lor acțiuni de coloratură dramatică, poten-

tează la maximum forța de sugestie a imaginilor. Prin intensitatea ei, o astfel de solicitare stimulează edificator sensibilitatea cititorului.

Exemple elocvente ale modului în care se încheagă, cu eficiență formativă, o idee artistică îl oferă și **Cordovanii**, romanul lui Ion Lăncrănjan. Pe măsură ce lectorul înaintează în citirea operei, începe să-și dea seama că aproape toate momentele de răscruce din viața lui Lae Cordovan și a întregului sat — momente încordate, pline de frămîntări, de zbateri, de întunecări și limpezimi — se derulează, în timp, sub semnul desprimăvărării. Zbuciumul oamenilor care avansează încet, dar sigur, prin hățișul de împrejurări și obstacole ce le stau de-a curmezișul către o viață nouă și statornică e însoțit constant de o dominantă temporală: anume, de involburările primăverii, de caracterul năvalnic al acestui anotimp ce aduce cu sine în natură dramatice prefaceri, tulburătoare neliniști, dar și trainice clarificări. Prozatorul a alăturat cele două aspecte, organizîndu-le într-o compoziție capabilă să ivească în mintea cititorului semnificații complexe, idei artistice. Zugrăvirea frămîntărilor omenești sub semnul desprimăvărării, solicitînd intens sensibilitatea lectorului, e de natură să sugereze acestuia — fără să fie nevoie de explicitări cu caracter teoretic — perspectiva luminării acestor frămîntări. Primăvara poartă în sine un simbol optimist, pe care Lăncrănjan îl proiectează într-un mod inedit asupra zbuciumului și căutărilor omenești în drumul către un ideal nou de viață. Ceea ce înseamnă că literatura își poate îndeplini rolul ei de educator numai atunci cînd cuvintele ies din sfera abstracțiilor și aduc în conștiința cititorului imagini concrete-senzoriale (făcîndu-l să vadă și să audă), sensibilizînd realitatea percepută. Valențele patriotic-educative ale unei atari înțelegeri a rosturilor cuvîntului artistic se deduc de la sine.

INSTRUMENT de educație, informație, satisfacție intelectuală, cînd „iscusiva zăbavă a cărților”, cum îi spunea Miron Costin, cînd „viciu” inocent și nepedepsit, „grătită” și, totodată, necesitate vitală a spiritului, lectura operelor literare trece dincolo de spațiul ei de tehnicitate, într-o zonă a psihologiei și a utilității curente. Oricine citește o carte, de pildă, prin faptul că-i este stimulată gîndirea creatoare, devine „critic” în felul său, elementar, empiric. Dar, precizează Adrian Marino, „numai cititorul avizat ridică lectura la demnitatea unui travaliu, deschide artei cuvîntului posibilitatea însăși de a exista și a comunica într-un mod specific” și cu rost formativ.

Lectura făcută „în duh și adevăr”, cum ar spune Argezi, este însă și o meditație, ce ridică mintea și inima ci-

torului spre valorile superioare ale lumii, asemenea contemplării naturii și „misterelor universului” (Blaga). Putem subestima virtuțile educative ale acestui exercițiu spiritual? Nicidecum! O „temă” de reflecție pentru Șoseaua Nordului, de Eugen Barbu, de exemplu, avînd în vedere cuvintele unui personaj: „Asta înseamnă, desigur, esența eroismului; să-ți domini frica și slăbiciunea din convingerea că lupti nu ca să dispari, ci ca să trăiești” sau din drama lui Horia Lovinescu, **Moartea unui artist**: „Moartea e o chestiune personală, a fiecărui dintre noi, însă viața... viața e o chestiune a tuturor. E bine să-ți fii credincios ție însuși, dar e mult mai important... să fii credincios oamenilor” — datorită examenului de conștiință pe care-l provoacă — aduce tărie, ordine interioară, devenind, pentru cititorul de literatură contemporană, o hrană sufletească și o forță reală, o disciplină spirituală ce realizează multiplicarea virtuților etice și echității noastre. Exercițiul în direcții pozitive, constructive, în consens cu tradiția spiritualității românești, întru slujirea idealurilor vrednice de om și de demnitatea lui, receptarea literaturii actuale dobindește un rol fertilizator indubitabil.

Descifrarea sensului major al operei literare are darul să confere operației „a interpreta și explica” mai multă ritare, accesibilitate, eficiență formativă, fiind de preferat — în genere — greoaiele și hiperesteticele analize „complete”. Din acest unghi de vedere, accentul cade nu atît pe considerații tehnice de pură specificitate artistică, ci pe fondul de idei și sentimente, singurul în stare să înfrumusețeze conștiința și conduita publicului cititor, ca atare să suscite efectiv interesul acestuia.

Perspectiva formativă, sugerată în **Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 24-25 octombrie 1989**, este o cale rodnică de a imprima creației literare și celor care o receptează (simpli cititori ori critici profesionalizați), randament educativ, prin atenția acordată mesajului ideologic și estetic al operelor, aspectelor esențiale ale textului. Ceea ce înseamnă a desprinde niște semnificații sociale, a argumenta și exprima judecăți și atitudini conjuncte înțelesului moral al faptelor de viață. Acesta ni se pare modul firesc cu care cititorul de astăzi se apropie de scrierile literare, le receptează, le înțelege mesajul. Un mesaj ce conduce la promovarea binelui, frumuseții, adevărului; sădînd în conștiința socială nu numai înțelegerea limpede năzuințelor noastre, ci și reacția sigmă promptă și fără greș a gustului educat, care respinge cvasireflex uritul, inesteticul, neartisticul, odată cu vechiul, în tot ceea ce frînează mersul nostru înainte.

Vaieru C. Neșțian

Patria

Patria sîntem toți, unul cu unul
Semeți în amiaza limbii române
Și cînd soarele scrie cu mersul
Nostru deodată poemul răzvrătit
În victorie, ne atingem umerii
De cerul amintirii și atunci
Și ei sînt patria și dreptatea
Licăre-n simboluri, griul cîntă
În puterea nerisipită!

Patria sîntem toți! Sau nici unul!
Poate fi un timp cumplit și
Un timp de fericire, dar lupta
Nu-i un exod spre pajiștile
Cenușii, calme și acoperite cu licheni,
E o înaintare spre tinerețea

Care durează pînă-n zori și
Peste noapte spulberă ascunzîșul
Cuvîntului, Patria nu este
Un eveniment, ci veșnicia!

Patria sîntem toți, frați cu lumina
Un jurămint ne continuă viața
Un cînt străvechi: români!
Să fie pămîntul, ceea ce este
Să fie focul ceea ce este
Să fie apa, ceea ce este
Fiîndcă toate acestea n-ar avea sens
Fără patrie, noi toți sîntem
Locul acesta misterios locuit
De o inimă și-o moștenire de întîia
Și ultima dată: patria este, va fi!

Pavel Pereș

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI: BACĂU

ARGUMENT AL TIMPULUI, AL IDEILOR SOCIALISMULUI
PE PĂMÎNTUL ROMÂNIEI. REPORTAJUL - OGILINDĂ
A MARILOR NOASTRE ÎNĂPTURI

În centrul imaginii — omul contemporan

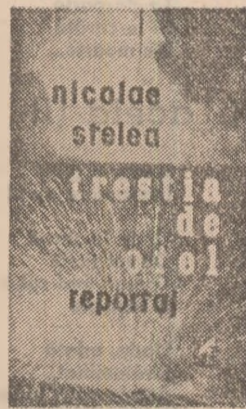
ORICUM i-am denumi genul, volumul, scris de astă dată în proză, „Există un lîmpede loc”) e cartea unei poete, Cleopatra Lorințiu, autoarea poemelor din volumul de acum doi ani: „Aproape imagină”. O carte pătrunsă de la prima pînă la ultima pagină de melodie și lirism. În acest sens, recenta apariție nu este o surpriză, dimpotrivă, pare să meargă mai departe, mai profund, mai amănunțit pe filioanele poeziei ce se dorise cîndva doar „O contemporană pur și simplu / dătătoare de li-niște”. Există chiar unele secvențe din poeme care reapar amplificate, retopite în noua carte, autoarea adăugînd mereu alte culori albumului pe care ne invită să-l deschidem. Iar dacă vrem s-o însoțim la drum, trebuie să mergem neapărat într-o dimineață la Bistrița-Năsăud, unde vom avea „deodată, în fața ochilor, peisaje și oameni și pagini de istorie, prezentul și trecutul acestui ținut”, prin care poetul-reporter ne va purta „pagină cu pagină”. Drumul începe, deci, cu „orașul care crește”, acel oraș „în care în 1965 existau numai două întreprinderi, cit de cit mai răsărite”, iar astăzi „pe o frenetică arie întinsă pe 170 de hectare, se află platforma industrială care cuprinde 16 mari unități economice”.

Invitîndu-ne să deschidem împreună un album mereu îmbogățit, autoarea n-a făcut gestul doar din nevoia unei metafore. Albumul există, într-adevăr, într-un mod concret, el aparținînd tehnicianului Alexandru Andron, „cel care înainte de orice, care în partida de șah a industrializării a fotografiat locul pe care urma să fie amplasată noua investiție!” Așa incit, „albumul lui e un fel de clasică paralelă fotografică: pe partea stîngă a paginii, numai locuri goale, țărîși, maidane unde copiii jucau fotbal, fel de fel de nimicuri; pe partea dreaptă: clădiri înalte, întreprinderi industriale, siluete autoritare, imagini în care parcă simți și zumzetul muncii”. Străbătînd calea „de la vechea și celebra stampă a orașului medieval”, la „panorama de azi a orașului, gîndul se îndulcește”. Bistrița are acum „o noblete intrinsecă, fiecare bucată de oraș, fiecare cartier, fiecare stradă chiar, are ceva care merită văzut, observat, o particularitate, un farmec anume”.

Cele mai multe pagini ale cărții sînt scrise vara, cînd pretutindeni împrumpe o iarbă verde plină de prospețime, „iarba bună de-acasă”. Poeta se află mereu pe drumuri, fie într-o echipă de cinești, ea fiind, desigur, scenarista viitorului film documentar, fie cu colegii dintr-o redacție, fie singură, ducîndu-se să-și vadă părinții. Trece pe la șantier ale tinerețului, vizitează o filatură, intră într-un liceu, coboară într-o vale plină cu pomi roditori și urcă printre vile dealurilor, și peste tot își vede copilăria, adolescența, cît ne întrebăm: e o lucrare autobiografică? Da, bineînțeles! E o etapă spre Cartea fundamentală pe care o visează fiecare scriitor? O confesiune a unui poet care-și revede, cînd și cînd, locul natal? Da, ca o necesitate a mărturisirilor! O suită de amintiri, de schite, de momente trăite, fulgurări de imagini evocate veridic, dens, colorat, cu respect al adevărului faptic și psihologic, un dialog deschis, patetic cu cititorul. Toate acestea sînt perfect valabile pentru „Există un lîmpede loc”. Dar mai presus de orice, mi se pare mie, această carte e o prezență etică, prezența unei conștiințe care simte nevoia comunicării sincere cu semenii, pe care-l dorește cunosătorii profunzi ai istoriei vechi și noi de pe pămîntul românesc, mindri de înăptuirile timpului nostru socialist.

OALTĂ carte de reportaje numită „Stațeta continuă”), scrisă cu virtuți de poet, mi-a dat senzația unei călătorii aievea nu numai prin locurile pline de farmecul naturii, ci și prin timpul istoric de construcție românească începută, în toate colțurile țării, încă din primii ani de după Revoluția din August. La „deschiderea ediției”, cum își intitulează autorul cel dintîi capitol, reporterul Marian Constantinescu, dublat de fotoreporter, se vede, o clipă, el pe el, călărîndu-se pe macarale, realizînd imaginii panoramice aflate mereu într-o continuă mișcare, ca să coboare apoi, pe nesimțite, la poalele unui deal („Dealurile istoriei”) cîndva sfîrșitoc de schije, loc tragic, între altele, de unde pare să înceapă noile vremuri de muncă și pace: Oarba de Mures.

Reporterul Marian Constantinescu pătrunde apoi în lumea înviorată de patosul vieții, al construcției, străbătută de cele mai înaripate năzuințe, cuprinzînd sub titluri insolite („Orga cu trandafiri”, „Planeta cu balerine de porțelan”, „Albastru de Vama”, „Fotografie în templul porum-

bului”, „Generalul care a învins Sahara”, „Oameni puternici”, „Cînd iau foc luminile în struguri”, „Tulnice de sticlă”, „Cail pe acoperiș”, „Cîmpul cu diplome...” profesii și domenii dintre cele mai diferite, oameni și fapte de pe șantiere, uzine, instituții științifice și culturale, metaforele ținînd precum, primăvara, frunzele din ramurile arborilor și descriînd, în esență, destine noi.

LA ÎNCEPUT de toamnă, aflîndu-mă prin locurile mele natale, am cunoscut doi tineri ingineri geologi. Mi-au ieșit în față, pe poteci de munte, coborînd ca și mine spre Tirgu Jiu, cu rucsacurile în spinare. Tinerii fac parte dintr-o brigadă de cercetări aparținînd întreprinderii de prospecțiuni și explorări geologice Oltenia. Amîndoi poartă același nume: Bălan. El, Noru Dorin Bălan, ea — Teodora Voichița Bălan, deci, căsătoriti. Cel doi fosti colegi de facultate (Facultatea de geologie din Cluj-Napoca) lucrează într-o zonă cu mari bogății ale subsoului, cu prețioase comori ale adîncurilor. Prospecțiunile geologice întreprinse în ultimele două decenii, cu realizări excepționale în industria minieră, petrolieră și energetică în aceste locuri de sub poalele Paringului, unde s-au făcut pentru prima oară cunoscute ca orașe așezările gorjane Motru, Cărbunesti, Țicleni, Novaci, au dus la descoperirea și punerea în valoare a unor importante zăcăminte de petrol, cărbune, grafit, antracit, calcar, argilă refractară... „E foarte frumos să lucrezi aici — îmi mărturiseau tinerii geologi, mai ales la Rovinari de unde zăcămintele de antracit se întind pînă în zona Crasna și se întretaie adesea cu minerale de cel mai mare preț”. E foarte frumos, într-adevăr, cum foarte frumos este să muncești în oricare altă zonă — îmi spuneam citînd reportajul lui Marian Constantinescu, „Actorii, forezele și amfiteatrul”, dedicat șantierului de la Roșia Poeni din munții Apuseni: „Cînd în 1975 geologii au finalizat lucrările de prospectare (ele fuseseră începute prin 1948, dar au fost abandonate din lipsă de tehnologii adecvate) s-a aflat că aici există un mare zăcămint cuprifer. Vechimea lui — au conchis specialiștii de la Institutul de fizică atomică din București — circa 12 milioane de ani”. În urma acestor prospecțiuni a prins viață un șantier unde se construiește un combinat minier unic în țară și unul dintre cele mai mari de acest fel din Europa.

Într-un reportaj din capitolul „Viața privită cu ochi de căprioară”, directorul stațiunii de cercetări agricole Dăbuleni-Dolj, profesorul universitar Petre Baniță, îmi amintește de inginerul Constantin Gib, membru corespondent al Academiei de Științe Agricole și Silvici, „om al pămîntului roditor”, cum a fost numit într-un film dedicat marii sale pasiuni pentru munca agricolă. Despre Constantin Gib am scris și eu, fascinat de cel care, lăsînd în urma lui de tînar agronom la I.A.S. Ograda și I.A.S. Tirgoviste, ferme devenite celebre pentru producțiile-record și pentru ingeniozitatea cu care au fost reamănate clădirile din dotare — adevărate orașe agricole — se ocupă acum, tot ca director, de randamentul întreprinderii agricole „Mircea Vodă” din județul Călărași. Asemenea eroului reportajului meu, interlocutorul autorului „Stațeta continuă”, inginerul Petre Baniță, și-a legat întreaga sa viață de punerea în valoare a pămîntului, mai ales acolo unde natura îi era aproape cu totul potrivnică.

În reportajul următor, care dă și titlul volumului, avem pentru o clipă nu impresia, ci convingerea că în fața noastră se află un pluton de sportivi, încordați, ca niște arcuri de oțel, privind ținta. „Și, deodată, pe planeta aceea de zgură s-a auzit un foc înfundat de pistol și cuiele ghetelor atleților au început să muște, să arunce în urmă bucăți de lut roșiatic. Stațeta începu”. Imaginea acestui start se adaugă apoi alteia și alteia, în alt cadru, cu altă culoare, dar într-o atmosferă comună de vibrantă angajare spre atingerea unui țel important și concret, măreț și luminos. Echipele atletice se înmulțesc,

devin atît de numeroase încît ne-ar fi imposibil să le cuprîndem într-o cifră exactă, nemîșcată, încremenită, fiindcă, pe dată, totul se pune în mișcare și se adună neconștient oameni și fapte, oamenii exprimîndu-se prin fapte și faptele prin cei ce le realizează, creatorii lor nefiînd alții decît muncitorii, tehnicienii, inginerii din industrie și agricultură, de pe șantierele țării, constructorii de locuințe, innoitorii orașelor și satelor noastre, medicii și profesorii, studenții și elevii, toți cei ce muncesc și învață pe pămîntul românesc.

SI IATĂ acum încă trei cărți de reportaj *) pe care le consider, de asemenea, excelente. Una, **Soarele din poartă**, a lui Valentin Hossu-Longin, alta, **Trestia de oțel**, a lui Nicolae Stelea, iar ceaaltă, a lui Miron Țic, **Lumini hunedorene**. Prima este, în esență, o monografie a mirificului pămînt care se cheamă o țară, „țară de ziuă / chipul tău mereu călător în hotarele inimii”, cum zice într-o prefață sui generis poetul Ion Iuga, citat adesea de autorul volumului, — parte de Țară română, ajunsă „la dorința de a-și îmbogăți mereu vatra cu toate însemnele civilizației, dar cîntînd și o păstreze nealterată”. Fiindcă aici, în acest Maramureș, există — în natură, în mișcarea vie — și industrie și cultură nouă, dar și cel mai mare muzeu „al portului străvechi la români”.

Și, astfel, cartea lui Valentin Hossu-Longin ne apare ca o casă bine-primitoare în pragul căreia omul îi zice: „Zua bună și bun zînit”. Pe limbă veche, cum e și portul. În toată istoria, descrișă de reporter în așa fel, încît s-ar părea că el însuși a luat parte la nașterea fiecărei legende, din vremurile cele mai îndepărtate și pînă astăzi, m-au tulburat coincidențele care nu dispar. Și m-am întrebant: de ce am simțit și eu aceiași fiori, trecînd prin „obîncurile” lui Bogdan-Vodă și ale lui Dragoș, de ce vedeam, în croiala munților, o îmbrăcăminte de uriași, așa cum mi s-a povestit pe cînd colindam aceleași locuri. Și de ce, de exemplu, Vida Gheza, sculptorul „care a înăvuit țara cu numeroase monumente și ale cărui lucrări, în special din lemn, sînt expuse în multe muzee românești și străine” (dar, mai ales, așa adăuga eu, în aer liber, acolo unde le-a fixat de la început locul, de pildă, Moisei — precum Brăncuși „Coloana” la Tirgu-Jiu!) de ce, deci, marele sculptor maramureșan și-a păstrat aceeași idee despre lemn indiferent de păreră, de stilul sau, cum să zic, natura personalității interlocutorului? : „La lemn să te pleci, să-ți ceri iertăciune, omul trebuind să restituie arborelui viața luată de tăietorii”. Și nu m-am mirat că autorul acestui impresionant reportaj despre oameni și istorie, despre codri și artă vorbește despre Vida Gheza ca și cum ar trăi și astăzi: „el ne zice”, „el adaugă”, „el precizează”, „el mărturisește...” (Adică, precum ar face și cronicarii străvechi, Neculce și Miron Costin, vorbind despre oamenii și timpurile lor. De fapt, cum s-a relevat la dezbateră „României literare” pe tema reportajului, cronicarii au fost, la noi, și cei dintîi reporteri.) O astfel de privire a lui Valentin Hossu-Longin asupra personajelor sale ne aduce un argument în plus că nici reportajul în care sînt încrustate idelle lor de învățătură nu-și pierde actualitatea, că poate rămîne o expresie a artei dălnuitoare.

O CARTE de reportaj pe care aș numi-o „de interior industrial” e aceea a lui Nicolae Stelea, **Trestia de oțel**, titlul ei fiind explicat la pagina 13, unde ni se descrie o vizită a unui grup de pionieri la întreprinderea de țevi „Republica” din Capitală, împrejurare în care țevile purtate în văzduh de un pod rulant, în legături, i se par unui copil asemenea unor snopi de

trestii. „Așa le-a văzut el”, spune reporterul, „trestii de oțel”, „de ce așa și nu altfel, nu știu”. Și se întreabă: „Peste ani, absolventul de liceu tot așa își va aminti de ele?” Eu cred că neapărat așa va fi. Nu poți învinge nicidecum prima impresie încrustată adînc în memorie. Dealtmînter, îți rămîn puternic imprimate și cele de mai tîrziu, de exemplu, vizitînd cu un grup de scriitori nu de mult întreprinderea Republica nu-mi iese din amintire un laminor scinteletor. Se întimplase ceva cu el? Nimic. Așa era el. Se mișca, se rotea, prin toate piesele sale argintate, ca într-o constelație. Nicolae Stelea are darul să familiarizeze cititorul cu un fel de descriere insolită. E un fel de I.A. Bassarabescu al interioarelor industriale. Uneori, precum la Bassarabescu mobilele, nu dai în cite un capitol decît peste masini, dar mai apoi, cînd apar oamenii, lucrurile se înviorază parcă dintr-o dată, de fapt capătă viață umană: cunoști muncitorii, maștrii, cunoști oameni inventivi, mereu preocupați de ceva necesar. Orice nuanță poetică — declară autorul captivantului reportaj de aproape 150 de pagini — este neavenită. Și ne introduce, deodată, în cel mai poetic univers în care se agită „Gînditorul”, omul fără astimpăr, înzestrat cu harul, ca la Argezi, în marea sa Cîntare, de a nu lăsa să treacă pe lîngă el nici o experiență bună fără a fi fructificată. Nicolae Stelea ne invită în întreg labirintul uzinei ca un om „de-al casei”, — se înțelege că timpul de documentare pentru reporter a fost aici îndelungat — ne conduce prin hale, una mai sanți — trecem și pe la direcție și pe la deosebită ca alta — chiar și prin reperele industriale, cu oameni la fel de interes-laboratoare de cercetare și coborâm apoi spre bibliotecă, unde ne putem așeza să răsfoim cărți, una pîrînd să fie chiar aceasta a lui în care imaginea ne-ar putea duce la „Gînditorul de la Hamangia” ca o prefață la motivul creației, la procesul atît de complex care se petrece chiar acum, în acest moment, alături, în laboratoarele și halele uzinei în care ne aflăm.

ÎN sfîrșit, volumul lui Miron Țic ne duce, în cea mai mare parte a sa, în lumea cărbunelui și a metalurgiei. Din cînd în cînd trecem prin poieni și urcăm munți, dar meditațiile cele mai adînci la facem fie la bariera unui oraș minier, înainte de a intra sau a ieși din mină, fie în fața înaltei porți de fier forjat a unei uriașe oțelării încălzită de focul depărtat al cup-toarelor. Trecem astfel prin Valea Jiului și a Zarandului, dar mai ales ne oprim la Hunedoara, locul în care dacă „spui oțel, fontă, cocs, Siemens Martin, spui oameni, oțelari, bărbați și eroi al însemnelor tari, vii însemne încrustate cu litere de lumină în marile cronici...” Cînd spui Hunedoara, spui inteligență, cutezanță; cînd spui oțel, spui, cu siguranță, materia primă pentru un uriaș pod, pentru o magistrală, pentru o salbă de hidrocentrale de pe Riu Mare Retezat. Dar minerii? Minerilor ar trebui să le dăm în fiecare zi, seara sau dimineața, cînd ies din adîncuri la suprafață, flori, multe flori, cu petale transparente și de un colorit viu așa cum am înțilnit în toate localitățile Văii Jiului: Florile timpului.

Scrierile lui Miron Țic sînt, adesea, scurte poeme în proză: „Lumină de August”, „Steaua de pe Mureș”, „Cumpăna”, „Cîntecul semîntei”, „Ultima șarjă”, „Dru-muri de fier, marmură și o gură de rai” — ele au însă valențele reportajului prin aceea că în fiecare ni se dau informații nu numai din diferite orizonturi de muncă și viață, dar și cu puternice semnificații pentru timpul și contemporanii autorului, „timpul nostru socialist, epoca de aur care poartă numele secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu”. La un loc și aceste reportaje ale lui Miron Țic sînt o călătorie cu ochiul și cu gîndul în ținuturi pline de istorie — o istorie a trecutului dar, îndeosebi, a prezentului, „cu vibrația lui neasemuită, vibrația celor 45 de ani de libertate”.

Vasile Băran

*) Cleopatra Lorințiu, **Există un lîmpede loc**, Editura Sport-Turism, 1989.
*) Marian Constantinescu, **Stațeta continuă** Editura Eminescu, 1989.

*) Valentin Hossu-Longin, **Soarele din poartă**, Editura Sport-Turism, 1989.
*) Nicolae Stelea, **Trestia de oțel**, Editura Cartea Românească, 1989.
*) Miron, Țic, **Lumini hunedorene**, Editura Pacla, 1989.

La Zamolxe-Împărat

Sus în cerul
Luminat
La Zamolxe
Împărat

Le lin glăsuie
Pe nume
Și le umple
Cu minune

De îi ochiul
Rouează
Lumile
Le luminează

Le descintă
Din glas rar
Și le umple
Tot cu har

Le ingină,-n
Vis, ușor
Și le umple
Tot cu dor

Le mintuie
Le desparte
Și le curăță
De moarte...

Prin munții aceia (I)

Prin munții aceia
Unde mai pling
Apele, limpezi,
Și chipu-mi răsfring

Unde în plins
Înmărmure dorul

Unde măiestre
Mai cîntă-n păduri
(Binecuvîntu-le
Sfintele guri !)

Unde în seara
De tot tirzie
Greieri mai sună
A veșnicie

Unde mai sună,
Sub cetini, izvorul,

Unde, odată
Străluminat,
Atinge-voi Cîrțile
Lui Ler-Împărat...

Prin munții aceia (II)

Prin munții aceia
Tot mă mai duc.
Singur hălădui
Ca un haiduc

Ajung la Cîrțile
Dorului-Dor

Dacă spre Soare-
Răsare străbat
Ajung la Cîrțile
Lui Ler-Împărat

Spre Miazănoapte,
La cel soroc,
Ajung la Cîrțile
Lui Nenoroc

Dacă spre Soare-
Apune cobor

Pină, odată,
Veni-mi-va veste
Și mă voi pierde
De tot în Poveste...

Păresimi

Cerul deasupra -
Ce limpezime !
Înmiresmare
De Păresimi e.

Nouă mi-i ființa
Ca o duminică.

Nour pe munte
Lunecă, lunecă.

De limpezime
Lumea se clatină -
Zamolxe, Zamolxe
Din ochiu-i mă lacrimă...

Tapiserie de CORNELIA IONESCU (holul principal al Palatului Pionierilor și al Șoimilor Patriei, București)

Dealul Rășinarilor

Dealul acela - tot numai floare...
Acolo merg de imi sting neagră patimă
Nevăzută vine în zori Dochiana cea sfîntă
Și în fiecare potir lasă cite o lacrimă

Dealul acela - tot numai floare...
Vine o boare de Rai și roua o zvîntă
Deasupra morții luminind ard viețile
Și în toate zamolxe sălășluie și lin cîntă

Dealul acela - tot numai floare...
Somn lin dedesubt dorm moșii-strămoșii
Sufletele lor vin și în duminici senine
Zbor din floare în floare ca fluturi mari roșii...

La dumbrava-n munte susă

La dumbrava-n munte susă
(Soare blind în nori se pierde)
Singur sint și iar și iară
Mă tot pierd în basmu-i verde

Lung răstimp șezind acolo
Sub cel Paltin de Aramă
Glasul zinei Dochiana
Îl ascult prin munți cum cheamă

Ca în vis codri se clatin
Ca de-un dor, ca de-o durere
Sfînt ecoul gurii sale
Peste munți e adiere...

Lîngă Apa Obârșiei

Pe-un țărmur stam de apă. Ca în vis
Ea printre munți curgea și de murmură
Pină departe lumea se umplea
Și stam vrăjit de o vrăjită gură...
Suna și-un tulinic parcă, înflorat,

Suna, suna, pină-n străbuni, departe,
Iancu Avram de sub pămînt ieșea
Și sta o clipă mai presus de moarte...

Teofil Răchițeanu

Boabe de cuvinte

Bob de cuvînt
m-așez pe grînda unui vis
și cer ierbii să mai crească

treceți pe-aici cerbi și acerbi
lumina intră-n suflete tare
destin de lut acoperim
cu palmele
boabe de cuvinte dragi
ce le-am știut nu le-am uitat
noaptea cînd eram soldat
al unei holde ce creștea
cu pieptul aduceam pămînt
la rădăcini și retrăiam
prin iarbă și iubit eram
de stele mari
cuvintele le-am dat 'napoi
văzduhului ce ni le-a dat.

Moștenirea

Am pus un ban de-o parte
să cumpăr steaguri noi
veșminte tricolore
să le anin la poartă
în zilele de glorie

tata aduce miresme
din primul război mondial
carii nechează a victorii

ce buni strămoși am avut
ce daruri ne-au lăsat
munți și cimpuri
și izbinde

moștenirea lor ne îngăduie
să trecem demni prin veac
să așteptăm milenii
vechi și bogați.

Oamenii acestui pămînt

O patrie umbroasă în care pădurile
cădeau pe dușmani strivindu-i
oamenii acestui pămînt își luau dimineața săgețile
și plecau la luptă
de multe ori nu se mai întorceau
aprindeau focuri mari și dormeau în păduri
căci pădurea a fost casa lor
cea de toate zilele
și nopțile

mai ales cîntecul păsărilor l-ascultau ei
dar le-a intrat războiul în cîntece
pe fiecare steag al lor vedeam cite o luptă
într-o cîmpie pădure sau munte
un neam statornic
devenit liber și neatîrnat
deși multe au fost capcanele ce i s-au întins
încă din tinerețe obișnuiți cu dăinuirea victorioasă
prin Bizanț căutînd adevărul
și fin pentru turmele lui
de două mii de ani și mai bine
mamele purtînd umbra eroilor
adunată în basmale negre.

M-ai făcut să-ți recunosc izbînda
setea de libertate
ai avut întotdeauna pentru mine un suris
o brumă de eternitate
lunecai sonor printre veacuri
beam din izvoarele tale dintii
eram o moleculă vară
în pieptul cărărilor din munți
știam pe de rost toți ciobanii tăi
ce-au psalmodiat Miorița
toți voievozii tăi,
doine și balade iubeam
începuturi
ce-ți puteau vesti victoria oricînd
pe scuturi

Fapte din trecutul odăii

Zidarul
firul cu plumb
linie dreaptă ca raza
peste cărămizile roșii aliniînd
sufierea viitoare odăi
însurarea virtuții

zidarul
destoinicia lui
sus în văzduh scaldă
lînjoliu amiezii

flutură zidiri
ce au la obirșie cerul înstelat
cosmogonia
apoi cel ce se-așează la masă
între pereții pe care moartea
i-a ridicat în jurul său prevăzătoare
prin aerul creației dînd brînci
fertile porunci
în încăpere se zbate virtutea
șesul coboară la geam
stele adînci calde...

Vară transilvană

în nopți de veghe te chemam
în murmurul atîtor stele
ne însoțeam cu ele
cu munții, cîmpiile
pe care se lasă în zbor rotat
ciocirliile
vatră transilvană
vin cu o floare la morminte dragi
nu pot uita luptele
jertfele
ce ți-au dat demnitatea
treptele
pe care urc înflăcărat
la mine-n sat.

Gavril Moldovan

Cultură și politică

DUPĂ tumultuosul an al revoluției pașoptiste, mișcarea de emancipare națională a românilor transilvăneni intră în deceniul șapte al secolului trecut, după ce a străbătut un scurt reflux, într-o etapă calitativ superioară. Acum sînt înființate, în teritoriile aflate vremelnice sub dominația habsburgică, la Sighet, în Maramureș, „Asociația națională pentru cultura poporului român” la Arad și Sibiu, în Transilvania, „Asociația națională arădeană pentru cultură și conservarea poporului român” și, respectiv, „Asociația transilvăneană pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra), la Cernăuți; în Bucovina, „Societatea pentru cultura și literatura română”, instituții care vor reuni cele mai diverse categorii sociale (intelectuali, meseriași, comercianți, elevi și studenți, clerici), animată de convingeri patriotice în lupta pentru ridicarea culturală, științifică și politică a românilor. Este epoca afirmării cu și mai multă putere a drepturilor culturale-științifice și social-politice imprescriptibile ale românilor de a trăi liberi în vatra unde s-au zămislit, de a se uni cu frații lor de dincolo de munți într-o țară independentă și suverană în hotarele vechii Dacii.

Spre deosebire de trecut, acum conducătorii luptei românilor recurg într-o măsură mult mai mare la argumente științifice oferite de istorie, filologie, arheologie, numismatică etc. Tezele originii latinității, continuității și caracterului unitar al neamului românesc și al limbii sînt susținute cu dovezi de necontestat, dovezi puse în lumină de cercetarea științifică. La aceste argumente se adaugă asemănările în ceea ce privește formele de organizare socială și politică, de asemenea, cele de natură economică (faptul că dintotdeauna viața economică a Transilvaniei a gravitat mai mult spre Țările Române decît spre Apus).

Si în planul organizării propriu-zise a luptei maselor largi populare se înregistrează o situație nouă. În primul rînd trebuie remarcată existența acestor instituții ca autentice state majore de conducere nemijlocită a tuturor acțiunilor revoluționare ale românilor. Meritul incontestabil, sub aspectul organizării și conducerii luptei de emancipare națională și socială a românilor, al asociațiilor create constă în acela că ele au fost capabile să unească într-o forță de neînvins energiile celor ce se opuneau politicii de deznationalizare a națiunii române, de a stabili, pentru fiecare moment al acțiunii, scopuri clare, precise, de a fixa, cu alte cuvinte, o tactică și strategie politică și culturală capabile a asigura atingerea telurilor propuse.

Nu întîmplător creatorii celor patru instituții înscrise în titlatura lor termenii „naționale și culturale”. Acum, în noile condiții social-politice interne și internaționale, orice acțiune îndreptată spre cîstigare drepturilor politice ale românilor nu putea avea sorti de izbîndă fără existența unui fundament cultural solid, fără un grad înalt de cultură națională din partea participanților, al întregului popor. După cum și orice încercare de ridicare a nivelului de instrucție culturală și științifică a maselor populare era de neconceput fără zdrobirea acelor bariere de natură politică ce le interziceau accesul la o exprimare liberă, de sine stătătoare.

Pentru pleiada de intelectuali care a activat în aceste instituții se impunea ca un adevăr axiomatic faptul că numai muncind cu tenacitate, cu perseverență pentru educarea poporului în spiritul tradițiilor revoluționare ale generațiilor trecute, numai făcînd educație patriotică, națională, de cultivare a minții și demnității că apartii prin întreaga ființă neamului din care te-ai născut, pot preda și asigura poporului român un viitor demn și luminos.

Înscriindu-și în statutele de funcționare numai obiective de natură culturală („cultura unui popor fiind treapta pe care el înaintează în viața socială și politică” — asociația din Sighet, „cultura națională a poporului român iar mai ales înaintarea literaturii” — asociația din Arad, „înaintarea literaturii române și cultura poporului român” — asociația sibiană, „dorim și cerem a ne cultiva [ca români, P.D.], să contribuim și noi după puterile noastre... la cultivarea lui” [a poporului, P.D.] — societatea bucovineană), conducătorii instituțiilor amintite mai sus nu concepeau să-și cantezeze activitatea numai în acest domeniu. Urmăreau prin asemenea formulări să abată atenția oficialităților opresive de la preocupările lor politice. Cunoșcătoare ale realităților sociale în cele mai intime detalii, asociațiile și societățile au elaborat

planuri de acțiuni politice în care și-au găsit rezolvarea problemei care aceea a stabilirii diferitelor alianțe pentru ducerea cu succes a luptei, arrecierea exactă a raporturilor de forțe, situația internațională etc. Mai mult decît atât, ele au devenit cu timpul centre de iradiere în viața socială a ținuturilor românești a unor concepții politico-ideologice înaintate, progresiste, concepții care au găsit la românii transilvăneni și bucovineni o mare receptivitate și, totodată, disponibilități nebanuite de asimilare și aplicare a lor.

În a doua jumătate a secolului trecut, asupra națiunii române ce trăia în Imperiul habsburgic planau norii amenințători ai politicii brutale dusă de oficialitățile pentru perpetuarea exploatarei sale sociale și naționale, iar după instaurarea dualismului (1867), prin amplificarea politicilor de deznationalizare a românilor, va căpăta accente tot mai dure. Toate acestea se întîmplau într-o epocă istorică în care se afirmau cu tot mai multă putere dreptul fiecărui popor, al fiecărei națiuni de a trăi liberă, independentă, în bună înțelegere, colaborare și pace cu toate popoarele!

ÎN fața acestui grav pericol, apărarea și conservarea limbii române, încurajarea și sprijinirea creațiilor în limba maternă s-a impus ca obligație și răspundere de căpetenie a instituțiilor culturale. Faptul că românii au știut dintotdeauna să pună mai presus decît orice, chiar mai presus de viața lor, ocrotirea și conservarea limbii, acest testament al muncii și creației, al vietii și morții lor, a atras atenția străinătății.

Cronicarul Antonio Bonfini, secretarul regelui ungur Matei Corvin, un bun cunoscător al modului de a fi al poporului nostru, al resurselor sale nebanuite de sacrificiu pentru salvagardarea limbii avea cuvinte de sinceră admirație și prețuire. În acest sens el scria: „Dacă va socoti cineva bine năvălirile neconținute ale sarmaților și gotilor, apoi revărsările hunilor, ale vandailor și gepizilor, ale germanilor și longobarzilor, cum nu se va minuna că la români s-au păstrat pînă acum urmele limbii latine în așa fel încît acest popor pare a se fi luptat mai mult pentru păstrarea limbii decît pentru viață?”

Numitorul comun al tuturor acțiunilor culturale ale celor patru instituții a fost apărarea limbii vorbite și scrise de români care e un „Tezaur mai scump decît viața” (Timotei Cipariu), fiind, după Gheorghe Șincai, o „adevărată depozitară a naționalității”. Paleta mijloacelor de înfăptuire a acestui deziderat a fost deosebit de diversă. Cărturarii din Sighet, propunîndu-și a „crește și instrui pentru scoalele comunale române învățători”, înființează o preparandie care, pînă la abuziva desființare (1870), va pregăti zeci și zeci de învățători; la rîndul lor, ei vor înființa școli românești pe valea Vișeuului și a Izei și în alte locuri, adevărate focare de educare patriotică, de cultivare a sentimentului demnității naționale. Grație eforturilor asociației arădene, numeroase școli românești vor primi cărți necesare desfășurării în bune

condiții a procesului de învățămînt. Învățătorii și autorii de manuale vor fi încurajați și sprijiniți să elaboreze lucrări în limba română, unica modalitate de a o păstra vie, în toată frumusețea ei pentru viitorime. Tot arădenii inițiază cicluri de conferințe (**Despre libertate, Originea românilor, Elementul național de educație, Despre însemnătatea culturii naționale**) în care lesu se poate observa interferența dintre elementul cultural și cel politic.

Apariția „Astrei” în viața social-politică și culturală a Transilvaniei, ca la totă pondere decisivă a elementului mînesc a determinat-o pe Maria Tereza să-l numească „principatul românesc” marchează momentul de maturitate a mișcării de emancipare a românilor. Asociația sibiană, acest „reazim al naționalității” (T. Cipariu) va insufla energii noi, va revitalizeza lupta culturală și politică a ardelenilor și nu numai a lor. În toate acțiunile „Astrei” se va îmbina, poate în gradul cel mai înalt, mesajul cultural cu cel politic. De altfel, nu a fost o acțiune culturală sau politică majoră desfășurată în spațiul transilvănean fără prezența și contribuția hotărîtoare a ei. Aici, la „Astra”, s-au născut, au germinat și încolțit proiecte cultural-politice de anvergură, elaborarea și redactarea **Enciclopediei române** (3 vol., 1898—1904) și mișcarea memorandistică (1892), cea mai cutezătoare ridicare a românilor după revoluția de la 1848, pentru a rememora numai două momente de referință din epopeea luptei românilor. În termeni riguroși, exacti, istoricul și publicistul Vasile Netea caracterizează activitatea acestei instituții reprezentative a spiritualității românești: „Toate Comitetetele Asociațiunii în care se întîlneau

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI: ALBA IULIA

TRAPEZ

CCLXXXXIX

1461. Vorbea, inspirat, despre muzică. La un moment dat a rostit: — Specialiștii cred că... zgiriindu-mi auzul. Sublimul nu merge cu „specialiștii”.

1462. Să stai cu coatele pe o masă masivă de stejar, pe care se află o grămadă de nucl. Ca și cum ai avea în față — ca și cum ai scrie chiar — o carte de înțelepciune.

1463. Ceva se întîmplă și cu lacurile, încît mi-e teamă că o să vorbim despre nuferi ca despre bouri: au fost de mult și nu mai sînt.

1464. Nu puteam să sar nici două palme de la pămînt. Dar dacă era vorba de cal, săream dincolo de el.

1465. Cea mai dureroasă întîlnire e cu mine însumi.

1466. — Haideți, nu mai stați așa pleoștite! Ce naiba! Arătați de ce sînteți în stare! Și-am aruncat între ele un chibrit aprins. Pe dată, s-au însuflețit și-au început să danseze. Aventură cu niște hirtii pe un maidan.

Geo Bogza

reprezentanții românilor de pretutindeni erau un mare parlament al culturii românești care pregătea în mod indiscutabil calea spre parlamentul politic al întregii națiuni”.

„Astra”, prin numeroasele și prestigioasele sale colecții (Biblioteca de carte veche românească, Biblioteca populară, Biblioteca tineretului, Biblioteca „Astra” Biblioteca profesiunilor industriale) oferit, după cum se vede din titlatură, colecțiilor care se adresa unor categorii de cititori de profesii și vîrste diferite scrieri de căpetenie în procesul educării ridicării culturale și profesionale a poporului

Pentru conducătorii „Astrei” exista o singură literatură română indiferent unde munciau și trăiau creatorii, de o parte sau alta a unei granițe” arbitrară și contestată, nedreaptă și illogică, impusă prin forță, nesocotită și înfrimată de viață. Această conștiință politică înaintată a jalonat și luminat întreaga activitate editorială a pleiadelor de intelectuali ai asociațiunii, conștiință transmisă cititorilor, poporului prin intermediul scrierilor tipărite. „Astra” a contribuit la cunoașterea și răspîndirea dincolo de munți a operelor lui Ion Creangă, Mihail Eminescu, Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu, Petre Ispirescu s.a. „Transilvania” și „Țara noastră”, reviste ce apăreau sub egida instituției sibiene, inserau în coloanele lor informații despre viața politică, culturală și științifică a românilor ce trăiau în celelalte provincii, contribuind la consolidarea conștiinței unității de neam, adevărata coloană vertebrală a existenței milenare a poporului nostru.

Apărută cîțiva ani mai tîrziu (1865), Asociația bucovineană se inscrie și ea în amplul demers cultural și politic de emancipare a națiunii române. Cărturarii bucovineni inițiază și făptuiesc un program îndrăzneț, pentru acei ani, de ridicare culturală a satului. Sînt înființate școli, case de cultură, sînt organizate cursuri de îndrumare pentru răspîndirea culturii elementare etc. Biblioteca pentru literatura română, Biblioteca pentru tinerimea română, Biblioteca pentru tinerimea adultă, colecțiile scoase de asociație, fac cunoscute lucrările fundamentale ale scriitorilor români din întreg spațiul românesc.

Anii care vor urma, în ciuda tuturor vicisitudinilor, amplifică demersul acestor instituții, impunîndu-le definitiv în istoria culturală și, deopotrivă, în istoria politică românească. Asociațiile și societățile nu vor părăsi scena social-politică nici după crearea, în primăvara anului 1869, a primelor partide politice românești din monarhie și nici după înțemeierea, în 1881, a Partidului Național al Românilor din Ungaria și Transilvania.

După aceste evenimente, accentul activității lor se va muta, evident, pe latura cultural-științifică. Prin intermediul Societății literare române, creată la București (din 1879, Academia Română), această activitate va fi amplu sprijinită și amplificată. Numirea primilor ardeleni și bucovineni ca membri ai înaltului for științific al țării avea o dublă semnificație: realizarea unității culturale a românilor, unitate care chema la viață unitatea politică a românilor, realizată în acea zi pentru eternitate a lui Decembrie 1918.

Petre Dan

Publicistică și angajare socială

FELIA de viață a lui Camil Petrescu ca gazetar în anii imediat următori războiului prim mondial și marelui act al Unirii de la Alba-Iulia din 1918 felie cuprinsă între 1919 și 1921, constituie în biografia scriitorului „o perioadă de luptă socială și de afirmare a demnității românești nu lipsită de simț și inteligență politică” (I-am citat pe biograful tinereții scriitorului, Mihail Ilovici, din „Tineretea lui Camil Petrescu”, Editura Minerva, 1971). Același autor precizează subliniind că scrisul gazetăresc al lui Camil Petrescu milita cu înțelepciune și multă căldură pentru „contopirea sufletească a tuturor fraților”, reușind în aceeași țară prin actul de voință al întregului popor transilvănean unanim pentru Unire.

Activitatea de ziarist la care ne referim începe în 1919 la Lugoj, la ziarul „Banatul românesc” și se continuă la Timișoara prin cele două publicații, revista „Limba română” și gazeta „Tara”, acestea create și conduse — adeseori scrise, după o proprie mărturisire, de el însuși de la un capăt la altul — până în vara lui 1921, când se mută pentru a se stabili definitiv în Capitală. Ceea ce scrie în răstimpul celor „trei primăveri” (a se vedea cartea cu acest titlu editată de Editura Facia) reflectă în adevăr „setea de absolut” specifică temperamentului și conștiinței intelectuale a omului trecut prin asprele experiențe ale frontului și prizonieratului. Este evidentă apartenența la acea generație chemată interstiv de istorie să se zidească — trup și suflet — întru împlinirea idealului de veacuri al unității și demnității naționale a poporului român. Camil Petrescu face parte dintre scriitorii — nu puțini — ce s-au dăruit cu totul luptei armate, cunoscând ca supraviețuitor al tuturor încercărilor valoarea împlinirilor și a sarcinilor de viitor decurgând din acestea.

Pătruns de spiritul politic al Unirii, gazetarul consideră ca un „inceput de eră nouă” poarta larg deschisă de marelui 1 Decembrie 1918. La doi ani după Unire, în 2 decembrie 1921, el scrie: „La Alba-Iulia, bărbății mari ai ținuturilor robite au legat soarta frumosului Ardeal și mîndrului Banat de restul neamului românesc întreg. Un act de neasemuită înțelepciune politică. Ce a urmat se știe (...) uriașă inimă a românismului a bătut în același ritm” și „... s-au deschis ferestrele desrobirii. A răzbit aerul proaspăt de afară. La lumina soarelui nou, sufletul românesc înfloreste ca o plantă vară”. Mai dăinuie un timp încă bintuit de umbrele respirînd rece dinspre trecut, ceea ce face ca ținărul condei al gazetarului să aștearnă pe hîrtie: „Sub valurile pe care vîntul le poartă încotro vrea, crește stîncă de corali a viitorului neamului nostru”.

Era absolut necesar un anumit patetism al credintelor — și acesta reținut și sobru — la acela care scria despre sine: „Am făcut războiul neconținut în tranșee, am

făcut groaznică retragere din toamna anului 1916, refugiu din Moldova, am văzut (...) nemărginitul eroism al soldatului român de care zi de zi eram alături” (19 mai 1920). Din perspectiva împlinirii anilor de război și în numele imenselor sacrificii, el comentează cu luciditate unele aspecte confuze legate de Conferința pentru pace încă în curs în vremea aceea, constatînd cu amărăciune adevărul încă și azi în vigoare în relațiile internaționale cu privire la „nedreptățile pe care statele mici o au de suferit din partea marilor puteri”, acestea impunînd „condiții inacceptabile”, îndeosebi în raport cu ceea ce se preconiza în chip concret pentru România, ca urmare a unor manevre ascunse și pe atît de dușmănoase venite din partea unor cercuri revanșarde și retrograde.

În consens cu spiritul Unirii și cu fapte de viață nemijlocit cunoscute, publicistica de tinerete a lui Camil Petrescu relevă neconținutul aportului artei și temeiurile culturii în nobila realitate, aceea că „ne găsim azi în România tuturor românilor” (22 martie 1922). Artă socotită ca o „culme a sufletului românesc” își găsește ecou în toate manifestările sale în scrisul gazetăresc al lui Camil Petrescu. El consemnează fiecare turneu teatral, valorile concertelor muzicale — și nu erau puține — subliniind apăsător aspectul sărbătoresc al primirii trupelor reprezentative ale țării, măiestria marilor artiști ai scenelor de frunte, ca și entuziasmul spectatorilor, participanți în mare număr la evenimentele culturale. Românii, notează gazetarul, „știu cit de mult înseamnă, ca o datorie către neam, a cultiva și a răspîndi frumosul”.

Preocupare constantă a ținărului gazetar sînt problemele culturii, ale limbii și învățămîntului, adică acele pirghii spirituale care se cereau fără întîrziere preluate și consolidate în spiritul unității naționale recent dobîndite. Domeniul aparținea foarte strîns conștiinței de bărbat luminat, responsabil și angajat în opera de desăvîrsire și temeinicire a unității. În 1918, într-un interesant articol intitulat „Patriotism și artă”, își definește în acești termeni tema: „Tot ce poate folosi patriei, tot ce poate lărgi patriotismul ei material și moral, e acțiune patriotică”. În aceste condiții, arta prin valori autentice îndeplinește importanta funcție patriotică în contextul mai larg al familiei popoarelor. Așa, precizează Camil Petrescu, „Faust al lui Goethe a contribuit la renunțarea german mai mult și mai etern decît zece bătălii cistigate”; și pentru a-și sublinia și mai adînc ideea, pe lîngă alte cîteva exemple de aceeași natură, conchide cu privire la noi, adică la poporul român care „trebuie să fim o națiune de cultură”. „Și rostul nostru în viitor...” — scrie într-un articol din 13 august 1919 — „nu poate fi decît un rol cultural. Trebuie să fim un far luminos, de cultură și artă, trebuie să ne dovedim în stare de a

atinge cele mai înalte culmi ale civilizației, ale cugetării omeneste și ale artei”. Pe temeiul gîndirii umaniste se și clădește partea cea mai cuprinzătoare a activității gazetărești despre care amintim. Deschiderea liceului românesc la Timișoara la 1 septembrie 1919 este pentru gazetarul prezent și pătruns pînă la emoție de fapt „un eveniment național” și „o datorie către neamul nostru”.

Înființarea în continuare în același oraș a Școlii Politehnice sub conducerea matematicianului Traian Lalescu face să vibreze un dor al împlinirilor spirituale și în această parte de țară, noua instituție de învățămînt superior fiind menită „prin înaltul ei nivel cultural” să facă din localitatea respectivă „centrul intelectual pe care îl dorim cu toții”. Atribuim astăzi, mai presus de orice îndoială, o trăsătură vizionară în multe dintre chestiunile de care ținărul gazetar s-a ocupat, întrucît, realmente, în plan cultural cele prevăzute în anii dinții de după Unire s-au realizat deplin după Eliberare, Timișoara devenind un adevărat orașul cu „caracter universitar”, puternic centru intelectual în geografia spirituală nouă a patriei. Pentru gazetarul anilor 1919—1921 despre toate acestea trebuia să scrie cu luare-aminte, să sprijine tot ce era în sensul deschiderilor către viitor ale Unirii.

IUBITOR al limbii române, pentru care a și înființat revista „Limba română” la începutul anului 1920, marele scriitor de mai tirziu pledează argumentat și convingător într-o serie de articole pentru neapărata folosire la toate nivelele învățămîntului a limbii naționale. El se ridică justificat împotriva unora care susțineau greșit necesitatea unei perioade „de trecere” în acest domeniu. Conceptul de bază, Camil Petrescu și-l definește într-un articol arătînd că limba vorbită nu e numai instrument, ci mai cu seamă „înșăși gîndirea. Înșăși știința și simțirea noastră”. vizînd în acest fel, mai presus de terminologia unor cunostințe, asimilarea firească prin inteligentă și sensibilitate a învățăturii și aceasta adevîndu-se numai prin limba maternă. „Școala, scria el, este chemată să formeze oameni, nu imitații de savanți”, ea avînd îndatorirea să promoveze în toate domeniile de activitate generații de intelectuali ridicați din popor. În așa fel încît „să avem acolo (în teritoriile alipite, M.S.) cel mai bun profesor secundar... Cei mai înimoși deschizători de drumuri în domeniul cultural și cele mai frumoase instituții în această privință”. Privitor la una dintre serbările școlare despre care a publicat relatări, afectat de programul de ținută al elevilor și elevilor care cîntau piese de Beethoven la pian și recitau cu însufletire și chiar cu talent versuri ale celui mai mare poet român, își formulează aproape ca pe un veritabil și frumos aforism entuziasmul: „Dacă ați fi fost ieri (la această

serbare, M.S.) să vedeți cit de adînc, cit de zguduit cit de definitiv unifică Emnescu!”.

Verbulul vigilent al gazetarului militant nu putea să-l scape problema atît de importantă a naționalităților confuzitate, ca urmare a unui trecut istoric buciumat al acestui colț de pămînt, chestiune de care se făcea mult caz în perioada respectivă și nu numai în legătură cu țara noastră. Pătruns de spiritul de înțelegere și armonie între cetățenii de orice naționalitate ar fi, așa cum se stabilise unanim la Alba-Iulia în 1918, Camil Petrescu analizează în cîteva rînduri cu obiectivitate și dreptate unele cazuri mai semnificative ivite în acest domeniu. Fiind de partea demnității poporului din care făcea parte, el se situează și în acest domeniu pentru demnitate și bună înțelegere între oameni scriind (7 decembrie 1919): „Este oare acesta un fel de a da răspuns prieteniei cu care ai fost tratat pînă acum, este oare acesta un mijloc de a-ți arăta mulțumirea față de acela care n-au avut decît cuvinte bune și care n-au făcut altceva decît să-și ia un pămînt a-ți arăta mulțumirea față de acela care spune că pentru a răsplăti prietenia unui stat nu trebuie scăpat nici un mijloc de a-l dezavua și de a completa contra lui la orice ocazie”.

Impresia de ansamblu a activității gazetărești pe care am încercat să o schițăm în cîteva dintre trăsăturile ei este copleșitoare. Ni-l putem imagina pe ținărul Camil Petrescu intransigent în toate privințele într-o afirmație și a sustine cu toată conștiința și iubirea comandamentelor supreme ale patriei. Scriitorul patriot și-a dovedit dragostea de neam, avînd neconținut în vedere prezentul în perspectiva viitorului și într-o biografie completă a marelui scriitor această „felie de viață” cum am numit-o își are însemnătatea și semnificația deosebite. Ne vom încheia însemnările de față citîndu-l încă o dată pe scriitor din volumul „Note zilnice 1927—1940” (Editura Cartea Românească, 1975) și anume într-o pasionată mărturisire de credință consemnată în 17 septembrie 1939, adică la două decenii de la începutul activității gazetărești în nat: „Bun sau rău, acest neam românesc este neamul meu. Chiar dacă sînt atît de exasperat azi, l-am iubit totuși cu patimă netărmurită”.

Consecvența patriotică a uneia dintre inteligențele reprezentative ale literaturii și artei românești este incontestabilă și către ea ne îndreptăm întreaga prețuire și admirație. Pe deplin meritate, din moment ce Camil Petrescu nu-și poate stăvilii orgoliul în continuarea notei de mai sus de a afirma că „Nici un român n-a iubit vreodată neamul său cu desnadejdea și furia cu care l-am iubit și-am suferit eu din cauza lui”.

Mircea Șerbănescu

■ „EHEU! fugaces... labuntur anni!” Lucrarea timpului o citim surprinși în părul albit parcă peste noapte al unor prieteni pe care îi știm (și au rămas pentru noi) tineri. Iată, află că poetul Ion Brad împlinește șaiszeci de ani! (Oare cînd au trecut? Oare cum au trecut?)

Părinții i-au fost doi țărani frumoși din Ardeal. Felul, statura lor, arată că străbunicilor li s-a lipit pe merit numele de Brad. Doar bunica dinspre tată era mai miștică, o mină de om, dar frumoasă și mai ales aprigă („n-au mișcat în front” în fața ei pînă la moarte, nici fiul, nici nepoții, ajunși ei înșiși capi de familie). În mod firesc poetul Ion Brad s-a mîndrit cu obîrșia sa țărănească făcîndu-și din satul ardelean un blazon. Chiar peste ani, cînd poezia sa decantată, ardentă, lucidă, s-a întors obsesiv spre straturile profunde ale ființei, el va striga în remarcabilul Cuvînt de țărînă: „Satul sunt eu!”. Biografia individuală și social-istorică va împregna întreaga creație a poetului. Învață la Blaj („Orașul școlilor”, cum îl va numi în romanul Proces în recurs), oraș încărcat de pecețile istoriei, avînd o bibliotecă înzestrată cu cărți și documente străvechi ale țării, care va sădi pentru totdeauna în sufletul micului licean nu numai interesul ei ci și marea dragoste pentru cuvîntul tipărit, pentru cultură, patima pentru cărți și ca obiecte și ca ființe. În poezia dedicată lui Timotei Cipariu, cap al Revoluției române, căruia drept pedeapsă i s-au ars de către dușmani comorile de cultură adunate o viață (scripturile, cronicile, incunabilele, tablele cerate), noaptea arderii acestor cărți este asemuită cu „noap-

tea tălerii pruncilor”. Adresîndu-se marelui cărturar și patriot, poetul zice: „Din toate nopțile ce le-ai vegheat, / Eu numai noaptea asta o am adus în sat / Ca s-o împart la morți și vii / Să nu te simți cumva făr-de copii...”

Benefică pentru evoluția lui Ion Brad se va dovedi și frecventarea cînealului literar de la Cluj. În pofida dogmelor, a modelor festive și declarative ale timpului, discuțiile erau fertile, profitînd de contribuția activă a lui Ioanichie Olteanu, Cornel Regman, A. E. Baconsky, Victor Felea, Aurel Martin, Dumitru Micu, Al. Căprariu, Aurel Gurghianu, Alexandru Andrișoiu, Aurel Rău și încă alții, printre care și subsemnatul.

Multe dintre volumele sale de versuri vor fi impregnate de spațiul sacru al pămîntului natal iar timpul este cel al Cetății. Chiar titlurile unora dintre ele sînt semnificative: Cu sufletul deschis, Cîntecele pămîntului natal, Cu timpul meu, Fîntîni și stele, Ecce tempus, Zăpezile de acasă. Terrei mater ii va dedica versuri memorabile: „Mumă țară / Cîntec, tăcere / Inimile noastre te înconjoară / Ca stelele la înviere”.

Generoasa tradiție a respectului și dragostei țărănului român față de părinți, față de familie și față de comunitatea căreia îi aparține, a lăsat o delicată amprentă asupra tuturor scrierilor lui Ion Brad. Iată, de pildă, doar ultimele rînduri din antologia elegie Mamel, dincolo: „Aș porni să te caut, dar pe unde s-apuc? / Șerpii cărărilor fug în pămînt, la orice mișcare. / Nu știu de ce mi-a spus un nuc / Că ești la scos cinepă, că vine Tirnava mare. // Acolo-am găsit numai ape reci, / Un mil viscos adormit pe nisipuri. / — Dragul meu, pe cine tot strigi, după cine tot pleci? / Parcă î-am auzit vocea în feluritele chipuri. // Priveam... Și numai gîndurile mele spre țințirim / Tăiau, în zor chinuit, lumina sticloasă... / ...Aștept să scrie tată să venim / Că într-o seară te-ai reintors acasă...”

Pentru Ion Brad cultul strămoșilor, în cursul în istorie și în mitologie nu este o simplă ipostază romantică ci, îndeosebi, menținerea neștearsă în memoria, în conștiința poporului nostru a îndelungilor sale pămîtiri. Fără să coboare în istorism simplificator, meditația lirică întoide-

una elevată asupra trecutului întregii romănități, înscrie și acest capitol al poeziei sale în demnele tradiții ale precursorilor. Dacă versurile îi sînt străbătute de simțămîntul timpului și participării, de la volum la volum tonalitatea și accentele se schimbă treptat, intensitatea în jocul gîndului și al sensibilității crește. Meditația poetului se extinde asupra condiției umane, asupra omului „sub vremuri” dar și sub vreme, trecător.

Trecerea spre alte tonalități, spre alte vîrste poetice, va însemna și trecerea spre o tehnică superioară. De la versul afirmativ, luminos, gătit în horbote tinerești, se va îndrepta către versul auster, îngîndurat, reverberînd spre adînc: „De sete mor între izvoare / De neînțeleșuri între cărți”. Prilejul ce i se oferă poetului de a cunoaște îndeaproape cultura greacă, miturile ei (cu grandoearea și simplitatea lor încă neatînsă) va influența fericit creația sa. Unele cărți scrise acum și le va intitula semnificativ Războiul cunoașterii, Ora întrebărilor. „Simțeam că înfloresc de întrebări / Precum un trandafir de foc, sălbatic” va mărturisii el în poezia Testament. Și sondajul în adîncuri, neliniștitor, întrebările vor continua: „Pe unde se ajunge la tine, / Comoară pierdută în noi?”.

Intensitatea trăirilor crește, versurile sale de la acest timp „al părului cărunt” evidențiînd ideea nobilă că tot ce ai iubit sau pămîntul îți aparține, toate acestea, însumate, sînt chiar ființa ta. Poetul își pune întrebări fundamentale legate de istorie, destin, viață, moarte, iubire. Accentele reflexive se înmulțesc, emoțiile sînt ținute în friu, cu severitate.

Proba înaintării poeziei în larg, valențele noi ale harului sînt exprimate fericit în masivul ciclu de „Inedite” inclus în volumul antologic, recent apărut Rădăcinile cerului. Scrib sub obsesia Treceorii, versul sobru, bărbătesc, va atinge sonorități de oracol, neabdicînd de la simplitate: „Ce mic a rămas timpul! / Se va înflora poetul. / E clipa obosită și ora ca un fulg... / din nici o îndoială n-am cum să mă mai smulg”. Poezia sa nouă e străbătută de marea frig al înțelepciunii scrutaătoare: „Zadarnic vine zeul și-mi cere să mă-nțorc / La vremea respirată ca o boare / Cînd îngerul mai grohăia în porc / Rîmînd cu poftă în mărgăritare”. Sau în

altă poezie — melancolia va da versului mare frumusețe: „Din abisuri / Un ochi uriaș mă cercetează / Ca în război reflecțiile / Intunericul imprevizibil. / Din cerul acesta căzut în el însuși / Te mai ridică din cînd în cînd, tinerete, / Cu singe pe nări, ca un atol de corali, / Nebunie uitată, vibrînd din toate nervurile.” De altfel o nedismulată mîhnire străbate întreg ciclul.

Simt o mare dorință să citez din nenumăratele versuri care m-au emoționat dar patul lui Procust al tiparului mă reține.

Ciclu de inedite care constituie de fapt o nobilă carte cutremurată de frigul din toamna vieții, departe de a fi o carte de crepuscul, este o carte a biruinței poetice, a maximei lucidități, adică a îndoielelor existențiale.

Nu pot încheia aceste file de carnet fără a aminti că Ion Brad, fire de poet generos, a fost totdeauna cu inima și casa deschise prietenilor, confrăților și oricui ajuns într-un impas (consătean, cunoscut, necunoscut, tinăr debutant). Nenumărate nopți și le-a consumat citînd manuscrise ale prietenilor. N-a pregetat să facă drumuri lungi ca să dezlege necazul culva, să ducă un copil de cîine știe unde spre a fi operat, să împace doi prieteni, să scoată la iveală grafica sau tablourile pe nedrept ignorate ale culva. Egoismul îi este străin. De la oricare frumusețe a culturii s-a împărțășit, a dorit s-o arate și altora, fle că a fost vorba de valorile semănate în întreaga noastră țară ori de cele ale eternei Elada. Dar după cum recunoștință este o floare rară, chiar dacă unii beneficiari au uitat, el nu le-a luat-o în nume de rău și a continuat să le răspundă la solicitări.

O constantă a vieții sale e dragostea pentru poezie și creatorii ei. Sînt vechi și multe eforturile pe care le-a depus de pildă pe lîngă compozitorii de muzică ușoară — gen atît de drag tineretului — să prefere „textelor” versurile inspirate ale poetilor. La îndemnul sale, multe cîntece create astfel au cîștigat o durabilă frumusețe. La Teatrul „Nottara” a dedicat noțelor contemporani, începînd cu Nicolae Labis și Nichita Stănescu, spectacole de poezie de neuitat. Am dat doar izolate exemple din multele ce s-ar putea găsi.

Pentru toate acestea și mai ales pentru poezia lui, îl spun în ceasul rotund al celor șaiszeci de ani: — Bătrîne (așa cum îl numeam încă pe cînd nu avea nici douăzeci de ani). Fugit irreparabile tempus, dar el, timpul, a lucrat întru frumusețea poeziei tale!

Tiberiu Utan

Călinesciana

C E A urmărit Viorel Alecu în studiul despre G. Călinescu și „Jurnalul literar” (Editura Minerva) ne spune el însuși într-o scurtă prefață. Consideră anume că perioada dintre 1932 și 1941 fiind cea mai rodnică din cariera intelectuală a lui Călinescu, „Jurnalul literar”, pe care îl scoate la Iași în 1939, se situează la apogeul acestei cariere, pe cînd criticul avea patruzeci de ani, vîrsta „maximei intelectualități”, după chiar spusele lui (referitoare la eroul romanului *Adela*). Așadar, autorul studiului va căuta să surprindă „creativitatea unuia din cei mai fecunzi ani din viața lui G. Călinescu” (p. 5). Nu o descriere a revistei, nici una a atmosferei universitare ieșene din pragul războiului ne va da el, dar contribuția lui G. Călinescu la „Jurnal”, deși, firește, descrierea cu pricina nu putea lipsi cu totul. Era de presupus că autorul, care a debutat, elev fiind, în paginile „Jurnalului”, a cunoscut nemijlocit pe Călinescu în acea vreme și își amintește unele detalii legate de apariția celor cincizeci și trei de numere. Însă el se trage cu modestie în spatele informațiilor furnizate de alții, repetînd după aceștia pînă și prezentarea Iașului vremii sau portretul protagonistului. Nici un accent personal nu răzbate la suprafață. Primele două capitole, așa fiind de introducere în subiect, se folosesc de reconstituirea doctoratului lui Călinescu (ocazia sosirii lui în capitala Moldovei) întreprinsă de D. Vatamaniuc în 1979 (*Avatarul saraonului Tlă, Junimea*) și de tot ce poate fi exploatat cu privire la apariția revistei în corespondența dintre Călinescu și G. Ivașcu (urmînd mai mult ediția lui Nicolae Mecu și mai puțin „scenariul” alcătuit de Ivașcu însuși în *Confruntări literare*, volumul al doilea, carte care, deși citată la

Viorel Alecu, *G. Călinescu și „Jurnalul literar”*, Editura Minerva, 1989.

bibliografie, nu pare să fi fost cunoscută lui Viorel Alecu de la începutul redactării studiului său). În aceste condiții, merite de originalitate va trebui să căutăm în capitolul care urmează.

Dar aici ne întâmpină o ciudățenie de concepere a studiului. Viorel Alecu adoptă metoda înfățișării contribuției lui Călinescu pe „genuri”: începe, desigur, cu activitatea criticului și istoricului literar (luînd la rînd articolele despre poeți, prozatori, dramaturgi, critici), continuă cu așa-numitele „cronici ale mizantropului”, și cu textele de estetică, încheind cu „diversele” (de la anchete la polemici). Dificultatea este că textele călinesciene din „Jurnal” sînt comentate în sine, neraportate la eventuale redactări anterioare sau ulterioare. Se știe că unele din aceste texte sînt de istorie literară și vor intra peste doi ani în *Istoria literaturii*. Ar fi fost absolut necesar ca Viorel Alecu să ne spună dacă există deosebiri, sau o „evoluție” a lor, prin modificarea punctului de vedere, prin adaosuri sau scăderi și așa mai departe. În loc de aceasta, el le descrie succint conținutul, ceea ce nu prezintă un mare interes, fiind vorba de fragmente și, încă, în redactări nedefinite. Nu există nici măcar o mențiune că, bunăoară, articolul despre Al. Philippide din numărul 18 este reluarea, cu unele diferențe, a celui din două numere pe 1937 ale „Adevărului literar și artistic” și nici ce rețușuri a mai suferit el la includerea în *Istorie*. Încheierea (p. 107) la care ajunge Viorel Alecu în privința scopurilor urmărite rămîne în aceste circumstanțe o vorbă goală: „Așa cum un arheolog refăce din fragmente găsite în săpături o antică urmă, tot astfel materialele publicate de G. Călinescu în *Jurnalul literar* pot folosi la elaborarea unor concluzii pertinente asupra *Istoriei literaturii române* etc”. Tocmai astfel de concluzii nu putem trage, căci nu există nici o confruntare.

ALTĂ obiecție suscită ideea autorului de a descrie fără să adopte vreo poziție personală conținutul articolelor călinesciene. Cum se știe prea bine (și se referă la ele) păreriile lui Călinescu însuși despre subiectivitatea obligatorie a actului critic, tratamentul pe care l-a aplicat maestrului său pare, în cel mai bun caz, ironic. Rezultatul abținerii de la aproape orice considerație proprie este expunerea iremediabil plată a ideilor și judecăților lui Călinescu. Pe de o parte, procedeul agravează impresia că totul ne e prezentat în sine. Ce sens are într-o astfel de carte să dai pe larg informații de istorie literară cuprinse în unele din „fișele” publicate de Călinescu în „Jurnal”? Sau să retipărești două dintre anecdotele din „Vatra” atribuite de Călinescu lui Caragiale? Pe de altă parte, anumite opinii care pretindeau a fi apreciate în perspectivă actuală sînt doar consemnate neutru, de exemplu, opiniile lui Călinescu despre Bacovia, printre cele, puține, neomologate de criticul postbelic. Foarte rar Viorel Alecu iese din neutralitate și atunci ca să penalizeze interesul exagerat arătat de Călinescu lui Eftimiu. Era mai important să o facă în cazul lui Bacovia. Despre multe din observațiile din studiu își vine să spui cu Maioreșcu: nu e în chestie! Iată citeva: acelea referitoare la stilul cronicarului literar de la „Adevărul literar și artistic” (p. 176) (la „Jurnal”, Călinescu n-a colaborat cu astfel de articole), rezumatele (cam didactice) ale poeziei lui Călinescu (nu în „Jurnal” au fost publicate textele respective), discuția privitoare la modificarea părerii despre romanul lui Ibrăileanu (cronica la roman a apărut în „Adevărul literar și artistic”, nu în „Jurnal”), tabloul recepției critice a *Istoriei* din 1941 (p. 108 și urm.) etc. În schimb, lipsesc lucruri ce ar fi intrat în

profilul studiului. Capitolul care examinează publicistica lui Călinescu de pînă la „Jurnal” și polemicele cu „Universul literar” și „România literară” merita să fie extins. Viorel Alecu zboară pe deasupra unor aspecte pe care cartea lui nu le promitea chiar din titlu și relevă altele care nu erau, cum ziceam, în chestie.

Singurele capitole care ne rețin cu adevărat atenția sînt cele consacrate publicisticii propriu-zise din „Jurnal”. Chiar dacă se cuvenea și aici să se identifice particularitatea (cită este) a cronicilor publicate de „mizantrop” în 1939 în raport cu cele dinainte și de după, alte aprecieri sînt binevenite sau personale, cum ar fi aceea că există în tablete o apropiere de stilul lui Swift. O anume lipsă de umor a comentariului este de semnalat cînd ni se spune despre *Tot mai înveți, mai că?* (nr. 26) că ar urmări să arate „incomprehensiunea anumitor persoane față de munca intelectuală” (p. 115). Sînt și informații inedite. În legătură cu ancheta pe teme lecturii întreprinsă de Călinescu în „Jurnal”, Viorel Alecu afirmă în treacăt că acela care a făcut profesorului Gh. Obreja-Iași farsa de a răspunde în locul lui a fost elevul Henry Popp, participant el însuși la anchetă, și totodată că „este exclus ca G. Călinescu să nu fi sesizat din primul moment farsa” (p. 137). E o simplă ipoteză sau știe Viorel Alecu mai multe decît spune?

Epilogul e, în mod neașteptat, ușor depreciațiv, tăgăduindu-se „Jurnalului” însemnătatea istorică. Pînă și... condiția grafică (așa de delicat-intelectuală, totuși) i se pare lui Viorel Alecu mai pe urma celei a altor periodice culturale din epocă. Bibliografia (aproape) completă de la sfîrșit este un instrument de care ne vom folosi.

Nicolae Manolescu

Promoția 70

Recenzia ca „radiografie”

■ FOILETONIST consecvent, format în climatul primului „Echinoc”, printre liderii căruia s-a și numărat, dedicat cu precădere comentării fenomenului poetic, PETRU POANTĂ (n. 1947) e un critic inteligent, pătrunzător și rafinat, de tradiție larg impresionistă, atent însă la teorie și la schimbările de unele petrecute în critica ultimelor trei decenii, deși structural neîncrezător în ele, mai bine zis în pretenția lor infailibilitate, nu atît din conservatorism cît din relativism, nu o dată vizibil în întorsăturile ironice ale frazeologiei critice. Spiritul analitic, sprînjinit de o repede adecvare la obiect, în sensul prinderii esențialului fără ocolișuri narative ori abuz speculativ, e concurat, deseori cu izbîndă, de vocația sintezei, atestată fie de preferința pentru formulările mult acoperitoare fie de lipsita sistematizării tipologice. **Modalități lirice contemporane** (1973), prima carte a criticului, pune alături cele două însușiri într-un efort de tipologie bazată pe stabilirea genezei formelor lirice și pe urmărirea metamorfozelor stilistice, materia examinării și ordonării fiind furnizată de bibliografia poeziei autohtone de după 1940. „Modalitatea lirică”, înțeleasă ca fapt de stil intratextual, coagulant și integrator, față de care stilul auctorial e caz particular, dă seama de natura aventurii poetice și mai puțin de măsura ei, drept pentru care clasele propuse de Petru Poantă trebuie luate strict în „litera” lor stilistică, fără implicări axiologice. În plus, ele sînt puternic istoricizate, corespund deci unor etape succesive din evoluția poeziei contemporane și comportă o transparență determinare contextuală. **Patos și angajare** vrea să numească modalitatea declarativ-mobilizatoare proprie anilor cincizeci (Frunză, Dragomir, Porumbacu); **resurecția lirismului** stringe laolaltă pe poeții din jurul revistei clujene „Steaua” (Baconsky, Rău, Gurghianu, Felca); **refacerea tradiției** are în vedere lirismul tradițional cu adaos de intelectualizare, socotit drept „o altă față a patetismului ardelenesc” (Andrițoiu, Horea, Păcurariu, Brad); **baladescul** rezumă modalitatea „înscenării”

lirismului practică de obicei de poeții cercului de la Sibiu; Nicolae Labiș ar face trecerea de la poezia ornamental-artificioasă la poezia problematizantă; **poezia marilor clanuri** desemnează modalitatea vitalistă în care „cuvîntul e lăsat să crească în voie, precum regnurile înseși la începuturile lor, care, deși fabuloase și anarhice, mai păstrau încă transparența cerului” (Cărnei, Alexandru, Pituț, Gavril, Gheorghe, Poenaru, Alboiu, Bădescu, etc.); **formele abstracte ale liricii** privesc tendința de reconstituire a limbajelor poetice, pe cît de diversă pe atît de cuprinzătoare (Stănescu, Popescu, Mircea, Baltag, Grigurcu, Ciobanu, Hagiu, Păunescu, Igna, Niculescu, Buza etc.); **către o nouă aventură** ar fi pseudonimul revizuirii supralirismului (Teodorescu, Naum), al imagismului baroc (Dimov, Mutașcu) și al interferențelor (Gorunescu, Georgescu, Mazilescu, Laurențiu, Mugur, Abălăuță); **poezia ingenuității și a rafinamentelor**, ilustrată de Stoica, Morariu, Brumaru, Căprariu, Genaru, Prelipceanu, Mălăncioiu etc.; în sfîrșit, **fantezismul**, modalitate bifurcată, de o parte jurnalul unor „existențe bruscate și deziluzionate de război” (Tonegaru, Dumitrescu, de alta Sorescu, cel dinainte de *La Liliace*). Caracterul plauzibil al sistematizării este subminat de nivelarea axiologică.

În schimb, în *Radiografia* (I — 1978, II — 1983), situarea valorică, explicită sau implicită, e mereu prezentă, în pofida aspectului eclectic al însumării de „recenzii” și „cronici”. Fidel foiletonisticii, criticul e deopotrivă animat de imperativul ordonării observațiilor în judecăți de ansamblu asupra operei unui poet. Scriind despre cutare carte, Petru Poantă e tentat de „profilul” scriitoricesc, „radiografia” unui fragment de creație asigurînd de multe ori motivația necesară pentru un „diagnostic” al întregului. Ca un detectiv ce procedează în răspăr, folosind adică inducția în locul deducției, criticul caută și găsește în particularul unei cărți axul unei opere, recenzia devine astfel portret, aplicarea

la obiect e dublată de adîncirea în esențial iar analiza ratifică sinteza. Remarcabile sînt acuitatea observației critice, pertinența judecăților, finețea argumentației și expresivitatea dicțiunii. Colocvial și direct, criticul are apetență pentru formularea memorabilă, uneori narcisismul exprimării atenuază diferențele de relief, alteori le potențează, alternanța aceasta avînd totuși un efect înconvenabil intrucît egalizează vrînd nevrînd materia recenziilor și portrețelor. De regulă însă, textele critice sînt și frumoase și exacte, străbătute de un anume fior al profunzimii care impresionează. Nu lipsește, desigur, metafora critică, mai ales atunci cînd priveria criticului se ridică de la parte la întreg. Iată două exemple din numeroase altele: „Cu toate că umbra mare a timpului se-ndeasă iar întunecimile se-apropie, activismul patetic al lui Beniuc se menține, e adevărat, într-o anume oboseală retorică. Există un puternic sentiment al combustiei în această poezie obsedată de drumuri, de mișcare către un ideal. Lumina este văzută în manifestările ei energice, chiar și îmbătrînirea apare la Mihai Beniuc ca un efort. Ea nu e odihnă ci trudă, asemănată fiind cu transportul sacilor uriași. Original și interesant rămîne poetul tocmai prin maturitatea aceasta a percepției timpului trecător. Avem de-a face cu un „medievalism” al viziunii îmbătrînirii și a morții”; „Un lungan suav, cu o inteligență naturală și spontană, Ion Mircea pare o flăcără comprimată ale cărei „pîlpîiri” constau în replicile tăioase, în calambururi aproape misterioase (...) Pare un „poet” desacralizat al erei atomice și un profanator al unui cîmîtir de cuvînte uzate (...) Fără să fie o „literatură a fișurilor” în sens manierist, o exhibare a tehnicilor, poezia lui Ion Mircea este totuși obsedată de magia interioară a cuvîntului, de o sintaxă sintetică pură într-o stare de infinită visare prin principiul oglinzilor paralele”. Talentul critic (intelligenza) și talentul literar (expressivitatea) sînt de domeniul evidenței. Cum

evidentă este și acumularea aleatorie a materiei investigate, poate o servitute de neocolit a speciei foiletoniste.

Eseul monografic *Poezia lui George Cosbuc* (1976), printre cele mai subtile dedicate poetului în perioada postbelică, desface minuțios discursul liric cosbucian pînă la nucleele tematice și stilistice, ideologice și tehnice, în vederea recomunerii lui după un criteriu multiplu ce implică sensibilitatea contemporană (prin comparare), fondul principal de semnificații (prin analiza temelor) și axiologia literară (prin tendința reevaluării). Făcînd critica formelor, criticul face totodată operă de selecție și de potențare a semnificațiilor. Vechea aserțiune gheristă despre „poetul țărănimii”, fără să fie negată, e corectată prin extensie, eposul și melosul național figurînd acum ca „modele” estetice pe care acest extraordinar inventator de forme care a fost Cosbuc le-a însculat în substanța lirismului său. Lirism ce rămîne, paradoxal, lipsit de subiectivitatea poetului ce preferă postura de martor. Interpretarea lui Petru Poantă e modernă în conținut și tradițională în manieră, probabil în virtutea aceleiași suspiciuni în fața metodologiilor „științifice”. Observînd că autorul *Firelor de tort* este „poate singurul poet român care se află de multe ori într-o situație paradoxală: originalitatea depășește valoarea estetică”, criticul încearcă „o lectură prin niște tipare de cultură, pe care literatura română le-a adoptat altfel decît cea europeană”, propunînd o imagine a poetului care deși „rămîne în esență un țăran” nu-și datorcă opera „țărăniei” sale ci ea este „substanța faptului de a fi român, substanță abstrasă în niște forme de cultură, spre multe dintre care s-a întors mai tîrziu, cu alt rafinament, boierul Ion Pillat, dar pe care nu le bănuise celălalt mare boier, Vasile Alecsandri”.

Totuși, Petru Poantă rămîne, esențialmente, foiletonist, printre cel din prima linie.

Laurențiu Ulici

MARIN
PREDA

CREAȚIE
MORALĂ

Creație și implicare

SUB acest titlu, Victor Crăciun și Corneliu Popescu publică un volum masiv (640 pagini)* în care adună articolele, notele, eseurile și interviurile care n-au intrat în *Imposibila întoarcere* (1971) și *Convorbirile...* cu Florin Mugur (1973). Fac excepție de la regulă doar patru articole (*Problematicele umane veritabile și făcătorii de cuvinte*, *Cum am scris «Risipitorii»*, *Creație și morală* și *Despre actualitatea lui I.L. Caragiale*) preluate din *Imposibila întoarcere* intrucit — explică editorii — ele „completează, întregesc, continuă opiniile din celelalte articole, producând evidente clarificări”. În cartea din 1971, Marin Preda selectase 53 de articole, culegerea de acum însumează 108 din cele aproximativ 250 de însemnări, esuri, confesiuni (și bibliografia este incompletă, ne avertizează editorii) publicate sau roșite la radio și televiziune de Marin Preda. Nu este vorba, așadar, de o ediție completă din publicistica marelui prozator, ci tot de o selecție, e drept mai largă, din însemnările și reflecțiile sale cu caracter literar și social.

Ideea de a stringe toate acestea la un loc este bună și efortul depus de Victor Crăciun și Corneliu Popescu de a le identifica și a le transcrie trebuie, în consecință, apreciat. *Creație și morală* ajută, indiscutabil, pe cititorii de azi ai lui Marin Preda să cunoască mai bine gândirea și atitudinea morală a prozatorului în circumstanțele vieții literare postbelice. Nu-mi dau seama ce cuprind și ce valoare au cele aproximativ 100 de articole care au rămas pe dinafară. Nu înțeleg prea bine nici de ce au fost lăsate de o parte, dacă intenția editorilor a fost să publice o carte cu toate articolele lui Preda, iar, dacă n-au avut această intenție, nu înțeleg, iarăși, de ce unele însemnări, evident ocazionale, date din toate punctele de vedere, au fost selectate și altele nu. O imprecizie a criteriilor despre care aș vrea să discut mai mult, dar nu înainte de a vorbi de sumarul volumului și de modul în care este alcătuit. Victor Crăciun și Corneliu Popescu grupează articolele în trei secțiuni și, în interiorul secțiunii, articolele sunt puse în ordine cronologică. Prima categorie (notații cu caracter general despre literatură și artă, portrete, evocări etc.) se cheamă *Viață și literatură*, a doua (*Indivizul și istoria*) cuprinde reportaje, declarații și articole socio-politice și, în fine, în ultima secțiune (*Aventura conștiinței*) sunt adunate interviurile din presă și, cum am precizat deja, mărturisirile de la radio și televiziune. La *Note și variante* (p. 597—639) sunt date sursele și, acolo unde este cazul, sint consemnate deosebirile dintre manuscris sau copia dactilografiată și varianta din presă.

Această împărțire se poate accepta, deși mai utilă și mai concludentă ar fi fost, cred, așezarea strict cronologică a acestor pagini publicistice, indiferent de tema și forma lor. Marin Preda nu este, în mod evident, un publicist de meserie, n-a scris decît atunci cînd a avut ceva de comunicat și de cele mai multe ori însemnările se referă la cărțile sale și au un caracter confesiv. Ele formează un jurnal indirect al prozatorului și, puse în ordinea apariției lor, ar putea indica o cronologie a vieții interioare. Nu sînt de altfel, deosebiri importante (de stil al gândirii și formă de comunicare) între o secțiune și alta. Preda este peste tot același, cu obsesiile și gândirea lui înecată și profundă. Nu era ceea ce se cheamă un tip oral, elabora greu, replicile veneau cu întârziere, oricine l-a auzit vorbind știe că prozatorul nu era deloc orator și nici nu voia să fie. Cînd dădea un interviu, cerea dactilograma, corecta cu atenție și rescria o bună parte (așa s-a întîmplat, în ianuarie 1968, după apariția volumului II din *Moromeții*, cînd am avut cu el o convorbire despre posibilitățile romanului românesc) și își impunea, astfel, stilul. Și, apoi, se vede ușor, parcurgînd chiar cartea de acum, că temele circulă de la o secțiune la alta și că ele urmează, cum am precizat mai înainte, o cronologie a spiritului. „Făcătorii de cuvinte” îl preocupă pe proza-

tor într-un articol care a produs multă vîlvă, dar și într-un sir de interviuri. După apariția *Risipitorilor* este interesat să lămurească structura romanului modern, mai tirziu discută, în eseuri și interviuri, problema „obsedantului deceniu...” Era firesc, deci, ca toate acestea să fie puse în ordinea în care au fost trăite și scrise (două noțiuni care coincid în cazul lui Marin Preda) pentru a putea avea, și sub această formă, o diagramă a spiritului său creator. Nu putem avea însă o idee clară, deplină, despre gândirea și atitudinea morală a lui Marin Preda dacă facem abstracție de splendidele eseuri din *Imposibila întoarcere* și de *Convorbirile...* cu poetul Florin Mugur, unde dăm peste un Preda matur, cu o cultură formată, un spirit deschis, îngrijorat de condiția omului în veacul nostru, un scriitor, în fine, cu o conștiință morală și estetică fermă... O carte care să unească toate aceste scrieri ar fi, deci, necesară.

PÎNĂ la apariția ei, să analizăm selecția pe care ne-o propun Victor Crăciun și Corneliu Popescu. Cele mai multe articole și interviuri sînt cunoscute. Unele au fost publicate în *Timpul* n-a mai avut răbdare, altele (interviurile) au fost reproduse mai înainte de Aurel Sasu și Mariana Vartic, Ileana Corbea și N. Florescu, Constantin Vișan, George Arion etc. Sînt și altele (destule) care apar prima oară într-o carte, deosebi acelea ținute la radio sau apărute în presa cotidiană. Nu toate sînt interesante, dar, oricum, fiind semnate de Marin Preda (mă refer în continuare la interviuri), merită să fie cunoscute. Fiind vorba, totuși, de o selecție și nu de o ediție completă, mă întreb dacă însemnările ocazionale, prea ocazionale (din „Munca”, „Satul socialist”, „Viața militară”, „Tribuna școlii”, „Știința Tineretului” etc.), n-ar fi trebuit lăsate deoparte. Din secțiunea *Indivizul și istoria* numai cîteva (*Compromisul* cu lucrurile, *Ordinul de atac*, *Două pățanii ale unui intelectual idealist* și *Ziua din urmă a bătrînei țărăni*) arată puterea de imaginație și disociere intelectuală a lui Marin Preda. Celelalte sînt reportaje în stilul și cu prejudecățile epocii, note în marginea evenimentelor, declarații înregistrate de redactori care și-au amestecat, am impresia, condeiul lor în textul prozatorului. Am bănuială că unele texte, cum ar fi *Poem al vieții*, *Un gând alături de țărani*, *Umanismul românesc* etc., n-au fost scrise de Preda. Nu regăsim în ele nici unul din elementele cunoscute, inconfundabile, ale stilului Preda. E vorba, probabil, de declarații preluate și notate (în stil plat) de redactorii ziarelor citate mai înainte. Am putut depista, eu însumi, un asemenea articol și l-am semnalat, la vreme, redactorului de carte. Este explicația pentru care el nu apare în sumarul volumului *Creație și morală*. E necesară, în concluzie, puțină circumspecție și, trebuie, oricum, mai mare exigență cînd alcătuim asemenea antologii. Marin Preda însuși la recomandă în articolul său despre I.L. Caragiale: „În prefața sa, Zarifopol cere ca tot ceea ce a scris I. L. Caragiale să fie preluat, nimeni neavînd dreptul să facă o selecție. Într-adevăr așa e, cînd e vorba de opere complete. Dar să nu uităm după aceea, în edițiile următoare, că a existat cîineva care a avut totuși acest drept, și anume Caragiale însuși, care a avut timp să-și publice în volume ceea ce a considerat el că merită să fie strîns între două coperte și a ignorat ceea ce risipise prin ziare, adică tot felul de articole, și, mai ales, o mare cantitate de «caraghiozicuri», «miticisme» sau «gogoși» și „În ceea ce privește ediția pe care am pregătit-o, am eliminat cantitatea prea mare de publicistică, existentă în edițiile mai mari anterioare, pornind de la ideea că, deși interesante, aceste articole cu o semnificație legată de evenimente ale timpului ar putea să întunece o percepție mai legată de creația propriu-zisă a creatorului lui Conu Leonida”.

E limpede că Preda nu se gîdea niciodată să-și reproducă într-o carte tot felul de articole pe care le-a scris sub presiunea circumstanțelor și, mai ales, nu cred că se gîdea vreodată să-și atribuie articolele scrise de alții. Pot aduce o mărturie în acest sens. Într-o zi, în toamna anului 1979, un fost student repartizat în județul Teleorman mi-a dus un număr din ziarul local. Acolo, pe o pagină întreagă, era tipărit sub numele lui Marin Preda un articol care mi-a trezit, citindu-l, uimirea. Cîineva se folosisse de frazele lui Preda, dar textul, în ansamblu, părea o parafrază caraghioasă, înșesată cu lozinci și metafore (despre „meleagurile natale” ș.a.m.d.) pe care marelui prozator nu le-ar fi putut scrie niciodată. Intrigat, i-am semnalat numai-decît acest fapt prozatorului și el, neli-niștit de întorsătura pe care o luaseră lucrurile, mi-a explicat ce se întîmplase: făcuse o vizită în Siliștea-Gumești și acolo a dat peste un Caracudi teleormănean care voia să-i smulgă impresii despre satul natal și starea economică a regiunii; plictisit, Marin Preda i-a spus jurnalistului două-trei propoziții și i-a indicat însemnările sale mai vechi des-

pre lumea țărănească; jurnalistul s-a pus pe treabă și a ieșit, astfel, articolul semnalat mai sus... „Trebuie uitat, mon cher; nu-l voi publica niciodată în ediția de opere complete”, a adăugat el cu o ironie rece. După moartea scriitorului, articolul a fost reprodus de revista „Luceafărul” la recomandarea, probabil, a jurnalistului teleormănean.

Înainte de a încheia aceste scurte reflecții despre modul în care a fost alcătuit volumul *Creație și morală* mai semnalez autorilor două, hai să le zic, nedumeriri de-ale mele. Cea dintîi pornește de la faptul că din sumarul cărții lipsește cel din urmă (cu adevărat) text al lui Marin Preda și anume acela întocmit în zilele de 7—8 aprilie 1980 și apărut, după moartea scriitorului, în nr. 4 al revistei „Vatra”. Textul (este vorba de un interviu) se referă, este ușor de bănuat, la *Cel mai iubit dintre pămînteni* și la relațiile lui Preda cu critica literară. L-am reprodus în *Timpul* n-a mai avut răbdare și nu vîd de ce Victor Crăciun și Corneliu Popescu, publicînd atîtea confesiuni sonore, au ocolit tocmai confesiunea ultimă a lui Preda... A doua nedumerire privește corectitudinea unui text. Despre ce este vorba? Am publicat în *Timpul* n-a mai avut răbdare (p. 549—553) extrase din stenograma întîlnirii lui Marin Preda cu studenții și profesorii Universității din București după apariția romanului *Cel mai iubit dintre pămînteni* (textul integral a apărut în revista „Universitatea comunistă”, nr. 2, 1980). Am participat eu însumi la acea întîlnire și îmi amintesc cu precizie desfășurarea ei și răspunsurile date de prozator. Autorii volumului *Creație și morală* reproduc textul... dar cu unele modificări și omisiuni pe care nu le înțeleg prea bine. Am să reproduc la rîndul meu cele două variante pentru ca lectorul să-și dea singur seama ce deosebiri există între ele. Iată, mai întîi, fragmentul din *Creație și morală* (1989) „Personajul meu este asistent la Facultatea de filosofie și nu filosof, deși aspirațiile lui interioare tind spre un sistem, și m-am întreb dacă ideile și comportarea lui sînt veridice. Unii prieteni m-au sfătuit să-l fac istoric, pentru că, ziceau ei, mă pricep mai bine la istorie. Alții, precum Ov. S. Crohmălniceanu și Corneliu Popescu, redactorul-șef al editurii, mi-au zis că personajul nu suferă din pricina profesiei. Vreau să spun că sînt mulți cititori care, atunci cînd citesc despre eroi selectați din aceeași categorie cu ei, cred că viziunea nu este conformă cu ideea pe care o au ei despre categoria respectivă, iar eroii nu se poartă cum știu ei, și de aici concluzia că scriitorul nu se pricepe, nu este bun. În legătură cu timpul narat, trebuie să știm că ficțiunea este spațiul în care se mișcă eroul, chiar dacă contextul este real”. Și, iată, acum, fragmentul real din stenograma întîlniri publicat în *Timpul* n-a mai avut răbdare (1981): „Personajul meu este asistent la Facultatea de filozofie și nu filozof, deși aspirațiile lui interioare tind spre aceasta și la un moment dat m-am întreb dacă ideile

și comportarea lui sînt veridice, sînt cele ale unui asistent la Facultatea de filozofie. Ca să mă liniștesc, l-am întreb pe redactorul cărții (Magdalena Popescu), care m-a asigurat că personajul nu suferă din pricina profesiei și că ideile lui sînt conforme cu ideile unui asistent de la filozofie, pentru că — spunea redactorul — nu e mare lucru să fii asistent la filozofie. Cartea a mai fost văzută și de Ovid Crohmălniceanu, care deobicei nu mă iartă, și care mi-a spus că din acest punct de vedere romanul este foarte bun. În același timp, un fost prieten al meu — Paul Georgescu — a spus, altcuiva, adică lui Ovid Crohmălniceanu, care după aceea mi-a relatat mie — că ar fi bine să schimb profesiunea eroului principal, mă pricep mai bine la istorie decît la filozofie, deci să-l fac istoric. Pentru a încheia această discuție, vreau să spun că sînt foarte mulți cititori, de diverse categorii sociale, care, atunci cînd citesc despre eroi din aceeași categorie cu ei, nu sînt de acord cu creația, pentru că ea nu li se pare conformă cu ideea pe care o au ei despre categoria respectivă, personaje nu se poartă cum știu ei că ar trebui să se poarte și deci scriitorul nu se pricepe, nu este bun. — S-a petrecut o modificare a concepției asupra istoriei de la *Convorbirile* cu Florin Mugur la ultimul roman? — M.P.: Eu nu consider că trebuie să ne închinăm istoriei, să o ridicăm în slăvi, cum se făcea pînă nu demult, cînd judecata cea mai grea era a istoriei, care te condamna prin uitarea ei [...]”.

Ce putem observa, dacă avem curiozitatea să comparăm aceste texte? Aproape că nu mai este cazul să-l arăt eu cititorului ce le deosebește. Au dispărut numele citate de Preda în textul de mai înainte (Magdalena Popescu, Paul Georgescu) și au apărut, în chip curios, alții. Reproducînd textul stenogramic, autorii ediției *Creație și morală* n-au avertizat cititorul de această imixtiune. Nu este, din păcate, singura. Chiar din textul pe care l-am citat, editorii de acum ai lui Preda au eliminat fără să spună și alte fragmente (de pildă, acela final în care prozatorul vorbește despre țărani, sau un alt fragment în care este vorba de dreptul scriitorului de a scrie despre fenomenele complexe ale societății). Alte fraze sînt corectate și, astfel, îndepărtate de sensul lor inițial. Faptul este surprinzător pentru că Victor Crăciun și Corneliu Popescu sînt doi editori cu experiență și știu ei, ei, ca noi toți, că respectul față de textul unui scriitor este cea dintîi îndatorire a editorului. Poate chiar dovada cea mai importantă a vocației sale.

Nevoit să urmăresc modul în care au fost editate textele publicistice ale lui Preda în *Creație și morală*, n-am mai avut timp (și nici spațiu) în fragmentele critice de azi să vorbesc despre ideile din interiorul acestor articole și confesiuni, unele dintre ele cu adevărat extraordinare. O voi face, probabil, cu a’ prilej.

Eugen Simion

Revista revistelor

„Tribuna”

■ Numărul 42 al săptămînalului „Tribuna” publică două foarte interesante pagini „Tribuna la Ploiesti” unde, sub semnăturile lui Ion Stratan, Florin Toma, Constantin Hîrlav și Florin Dochia sînt prezentate caracteristici ale personalităților prahovene (născute pe aceste meleaguri sau prin adopțiune): Iorga, Gherea, Caragiale, Nichita Stănescu. Urmează o selecție din versurile poetilor ploieșteni. Cronici literare, muzicale, teatrale, de artă plastică întregesc un număr dens, echilibrat.

„Astra”

■ În numărul 10 al revistei „Astra” scriitorul Costache Olăreanu răspunde întrebărilor lui Th. Codreanu. Interviul este o adevărată trecere în revistă a unei activități literare prestigioase, precum și o privire către „cei care vin”: „avem o generație tinăra de prozatori care, sînt conșinși, se va impune ca una dintre cele mai puternice ale literaturii noastre”. Rețin atenția articolele grupate în cadrul paginilor „Centenar Eminescu și Creangă”. „Enigme în lumea modernă”, precum și documentarul semnat de Valentin Silvestru despre „reviste umoristice brașovene de altădată”.

„Steaua”

■ Numărul 9 al revistei clujene „Steaua” se impune prin cîteva articole pertinente: *Țara în epoca marilor împliniri, Școala și cultura. Critica și răspunderea pentru calitatea scrisului* semnate de prof. univ. Ioan Bojan, Radu Bădilă și Constantin Trandafir. În același număr Gavril Istrate semnalează *Notă editii eminesciene necunoscute, în timp ce Constantin Crișan, referindu-se la Eminescu în cîteva reviste franceze, traduce esul lui Jean-Paul Mestas dedicat Poetului National. Aurel Rău (în povești cu Ion Creangă), Teodor Tanco (Ascendenți ai lui Ion Creangă), Irina Petras (Drumul și calea) și Despina Neagoe (O lectură a intervalului)* susțin rubrica „Ion Creangă — 100”. Revista mai cuprinde versuri inedite ale lui Paul Celan în prezența lui G. Guțu, versiunea capodoperei „Ploggia del pineto” a lui D’Annunzio în traducerea acad. Alexandru Balaci, un interviu luat de Valentin Tașcu lui Alan Brownjohn, președintele societății de poezie din Londra, proză de Mioara Apolzan și Dumitru Mircea, poezie de Horia Bădescu (în franceză de Mihai Zaharia), Gh. Grigurcu, Bucur Chiriac, cronici muzicale, teatrale, de artă plastică. La rubrica „Cronica literară” semnează Liviu Petrescu, Ion Pop, Gh. Grigurcu, P. Poantă.

R. V.

Prezențe lirice

Poezia

■ **GABRIELA NEGREANU** — **Incinte** (Editura Eminescu). Întrebată, cu prilejul unui interviu, dacă îi place poezia, Gabriela Negreanu a răspuns: „Nu“. Apoi, după consumarea stupefacției interlocutorului, a revenit cu o explicație: „Îmi plac sărmăluțele în foi de viață, îmi place cum cîntă Marie Laforêt etc., dar poezia este o instanță prea gravă pentru a putea fi redusă la calitatea de sursă, obiect ori relație de tip „plăcere“.

De pe această poziție sînt scrise și versurile din volumul **Incinte**. Autoarea încarcă poezia cu foarte mari responsabilități. Încă din momentul cînd deschide cartea cititorul își dă seama — cu un oftă de regret — că vremea lecturilor de vacanță a trecut și că trebuie să-și mobilizeze spiritul dacă vrea să intre pe aceeași lungime de undă cu mesajul care i se adresează.

Din voința de gravitate și intelectualizare cu orice preț provin — cum se întimplă — și reușitele, și stridentele poeziei Gabrielei Negreanu. O calitate o constituie economia lingvistică a textelor. Ca și în volumele anterioare (**Decorul și Prezența**, 1979, **Elegii pentru sufletul înflorit**, 1981, **Jurnal. Eul pelerin**, 1984, **Partea omului**, 1987), autoarea caută, provoacă sau simulează tensiunea spirituală, recurgînd la un stil lapidar și dramatic. Fiecare poem pare scris într-o stare de urgență, ca și cum poetei i-ar mai fi rămas doar cîteva minute de trăit și ar fi trebuit să comunice neapărat ceva esențial umanității. Ceca ce comunică nu este, pînă la urmă, esențial, dar tonul de mărturisire ultimă, precipitată are o valoare expresivă în sine. Se verifică într-un fel valabilitatea ideii lui G. Călinescu că poezia este „forma goală a activității intelectuale“. Iată cîteva exemple: „Doar puțin am săpat / și-am dat de cenușă și lavă // și de atunci tot sap tot scot / și nu se mai termină / sap scot / și nu se mai termină“ (**Doar puțin**) ; „Cineva crede — și chiar poate dispune / din departe de trupul, de cugetul meu / mi se substituie, soarta-mi măsoară / cu pas de vierme ori zeu“ (**Vinovat**) ; „Lasă-l să țîșnească, / El, / adevărul. // Chiar dacă în lumina cea crudă / ca fluturile ivit din brusc / întuneric / își va arde aripa. // Lasă-l!“ (**Fluturi**).

Probabil sub influența generației 80, în volum și-au făcut loc și poeme despre felul cum se scriu poemele. La Gabriela Negreanu, această studiere are oglindă în timpul actului creației nu are însă nimic ludic sau ironic, ci se prezintă ca un monolog dintr-o tragedie antică: „Am scris un poem / cel mai important poem / din viața mea. / Stoarsă sînt acum de puțeri, carnea / îmi tremură, părul / imperceptibil și halucinant / mi-a albit“. (**În genere**).

Este salutar — mai ales în contextul poeziei noastre de azi — și demn de stimă acest refuz al frivolității (chiar dacă poeta confundă uneori frivolitatea cu bucuria creației). În tot ceea ce scrie — inclusiv în răspunsurile date pînă nu demult în **Luceafărul** la „Poșta redacției“, model de rubrică de acest gen —, Gabriela Negreanu își manifestă cu înădîrle și chiar cu o anumită disperare dorința de a se ridica la un „nivel înalt“. Din punctul ei de vedere, orice discuție trebuie să înceapă de la Kant în sus. În poezie funcționează însă un paradox, în sensul că la transcendență ajung, de multe ori, nu cei care o caută obsesiv, ci, dimpotrivă, tocmai autorii disponibili pentru joc, mulțumiți să contemple aici, pe pămînt, curgerea unei ape sau zbaterăa unei flăcări. Există chiar situații în care poeta ne face să nu ne putem stăpîni un zîmbet ironic, din cauza felului în care se... agită ca să trăiască altfel decît semenii ei. Așa se întimplă, de pildă, cînd se plînge că nu are condiții — la serviciu! — ca să trăiască o mare revelație: „Mitologia «biroului», — incinta / aceea ridicolă în care se sufocă / misterul, tu atîrni // de cupola de vată imaterială / a păpădiei / antenele cranului tău / sînt ciulite (nu / te întrerupe! semnalul // acuz se anunță) — între timp / a sunat telefonul“ (**Rătărea poemului**). Avea dreptate Laurențiu Ulici să remarce în asemenea poeme o contradicție de fond: „supremația spiritului și aceea nevoie a conștiinței de a valida tensiunile sufletești sînt revocate de turnura poemelor în care izbitoare sînt tocmai convulsia reflexivității, artificul retoric și (...) exaltarea“.

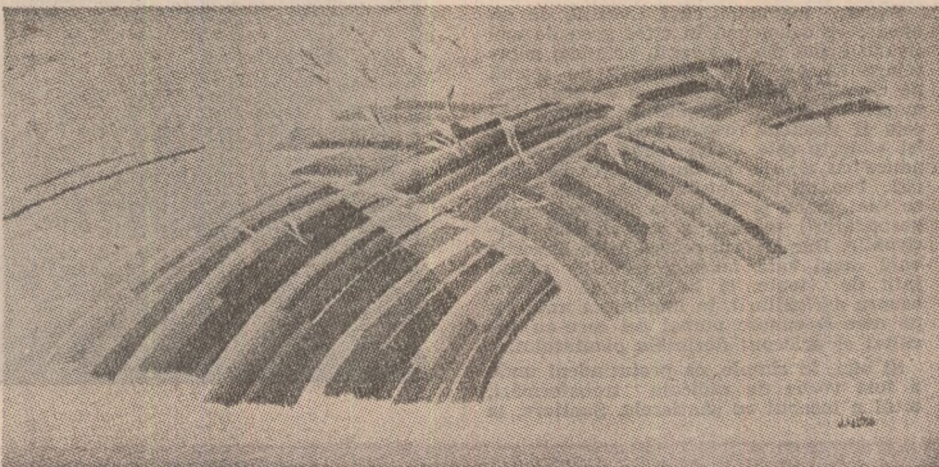
■ **GEORGE ȚARNEA** — **Anuar** (Editura Eminescu). Puțini poeți au, ca George Țârnea, darul (experiența?) versificării. În recentul volum **Anuar** există și cîteva poeme în vers liber, însă cele mai multe sînt prevăzute cu rimă și ritm — o rimă în general convențională, previzibilă și un ritm mecanic, de metronom. Este evident faptul că autorul respectă fără efort aceste reguli de versificare și de aceea în timpul lecturii îl-l închipui, pur și simplu, vorbind în versuri, ca și cum de mic copil ar fi învățat să folosească limba română așa și nu altfel.

Urmarea — nedorită — constă în faptul că prozodia devine nerelevantă, tinzînd să se transforme într-un „zgomot de

fond“, pe care nu-l mai înregistrează nimeni. Slaba putere de captare a atenției cititorului se datorează și faptului că George Țârnea uzează frecvent de noțiuni poetice folosite și refolosite de sute de ori de-a lungul timpului (îndeosebi în secolul nouăsprezece) și transformate din cauza aceasta în pură convenție: vrea, zălog, trandafiri, vama, visuri, zbor, rouă, pajură, ral, cetății, herbură, lună, orologiu, săbil, alăute, vătral, lauri, zăvoare, călimară, strale de postav, oști, zei, aur, fildeş, cupe de crin, humă, hău, nuferi (rimă la suferi!), palat, fluturi, cral, sceptru, hlamidă, nimb, călăuză, clepsidră, arginți, turlă, menestrel, mag, balsam etc. Bineînțeles că și asemenea noțiuni au drept de existență în poezia de azi, însă, probabil, ele și-ar câștiga o nouă expresivitate doar prin așezarea în contexte noi (este procedeul pe care formalistii ruși îl numesc „insolitare“).

Uneori — de regulă în poemele fără rimă și ritm — George Țârnea încearcă să introducă și elemente de civilizație modernă în discursul său poetic mereu impetuos, însă ceea ce rezultă seamănă mai mult cu proza decît cu poezia: „Ni-meni nu-și poate permite / să procure la negru / ca pe o marfă prohibită / pachete cu piese de schimb / și accesorii / pentru mecanismul imprevizibil / de sub carcasa vulnerabilă / a fiecărui craniu omenesc“. (**Despre aminări**). Versificări convenționale sau tirade prozaice — s-ar părea că la George Țârnea... din această dilemă nu se poate ieși. Și totuși, ne aducem aminte că în creația sa anterioară există poeme de un sentimentalism răscolitor — unele transformate în texte de muzică ușoară — care reprezintă pentru poet o a treia cale, singura potrivită pentru el. Chiar și în acest volum destul de sărac în lirism găsim reminiscențe ale elanului său trubaduresc de altădată: „Trup lingă trup și lumină-n lumină, / Desfătare ultiucă pe lesepezi fierbînti — / Tu, pierzania mea dintr-o zi ce-o să vină, / Mai îngăduie-mi gîndul că poate nu minți. /.../ Să apună de tot carnea mea prea bătrînă / Lingă mugurii tăi nefiresc de cumînți / Și din oarba-mi trufie nimic nu rămînă / Dacă-n schimb am speranța că poate nu minți. // Tu, stăpînă și stea nevisată vreodată, / Tu, îndemn repetat al ieșirii din minți, / Bietul meu adevăr e-un păcat fără pată / Și mă-nchin la minciuna că poate nu minți“. (**Cîntec de speranță**).

■ **PAUL BALAHUR** — **Mierle în poligon** (Editura Junimea). Cu zece-cincisprezece ani în urmă — în volume ca **Făt-Frumos din grai sau Noptile de zburător** — Paul Balahur făcea un experiment: se lăsa în mod deliberat influențat de stilul eminescian pentru a constata ce șanse are un poet de azi să-și afirme individualitatea în spațiul eminescianismului. Formă de inițiere în poezie și expresie a unui respect profund, asumat, față de marele poet, acest experiment s-a dovedit profitabil pentru Paul Balahur, care a reușit să-și constituie — datorită tocmai discipolatului la un maestru bine ales — un limbaj poetic elegant și armonios, spiritualizat, pînă la transparență.

Tapiserie de ILEANA BALOTĂ

Aceasta este etapa din evoluția sa pe care o ilustrează volumul **Mierle în poligon**. În cuprinsul cărții există numeroase poeme cu suflu vizionar, scrise cu o mină sigură (uneori poate prea sigură) și dovedind o cultură filosofică bine însușită, surpriză plăcută în ambianța vieții noastre literare de azi. Deși explică totul pînă la capăt, deși conferă poemelor sale o structură geometrică, în care principiul suveran este simetria, Paul Balahur reușește adeseori să sugereze ceva din misterul genezei universului, al existenței în general. Poemul **Ce lume-am fi putut crea** — pe care îl reproducem în continuare în întregime — este cu atît mai tulburător cu cît sugestia de cosmogonie apare într-o declarație de dragoste: „Eu te-am iubit cînd nu erau / Toate planetele formate / Și lucrurile sovăiau / Între se poate / nu se poate // Abia își căutau un țel / Pămînturile printre ape / Și toate ne erau la fel / De-ndepărtate / de aproape / Din somn ne mai trezea țîpînd / Durerea primelor materii / Puteam să numărăm în gînd / Secunde de întemeieri // Atunci ființa cîntărea / La fel de mult ca neființa / Și soarele deasupra ta / Își formula făgăduința // Și încă n-aveau înțeles / Cuvintele în nici o limbă — / Abia pe urmă s-au ales / Și lumea după ele-o schimbă // Eu te-am iubit cînd nu și da / Aveau puterile egale / Și doar de tine depindea / S-aleagă lumea orice cale // C-un simplu gest ai fi putut / Sămința altei lumi s-o semeni / Căci și sfîrșit și început / Erau în clipa-aceea gemeni // De-atunci nici n-a mai fost așa / Totuna dacă da sau nu — / Ce lume-am fi putut crea / Dacă m-ai fi iubit și tu“.

Trebuie spus că, în general, Paul Balahur nu „face“ filosofie în versuri, ci — exact ca în poemul pe care l-am citat — se servește de o anumită aură a adevărurilor filosofice pentru a-și potența lismul. Uneori tema în sine nici nu are grandoarea necesară unei dezvoltări „filosofice“, dar poetul știe să o trateze cu o solemnitate care prin ea însăși creează o atmosferă de meditație, un fel de reverberație a gîndirii. Iată, ca exemplu, o strofă dintr-un poem dedicat trandafirului: „Brusc sînt atrase toate-mprejurul / Centrului său miraculos / Flacăra devorîndu-și conturul / Ca să-l renască mai luminos“ (**Trandafir**).

O irizație filosofică apare și într-o altă categorie de poeme — baladele — compuse cu o remarcabilă finețe, în tradiția lui Radu Stanca. Astfel, în **Balada merelor ce cad**, piesă care ar putea să figureze chiar și într-o antologie alcătuită cu maximă exigență, contemplarea căderii merelor se transformă pe neobservate în contemplarea căderii unor mere abstracte: „Pătrunde toamna prin livezi / cu ochii păsării de pradă / și ca s-o simți s-o-auzi s-o vezi / învață merele să cadă // Ca niște ceasuri de pămînt / fixate la aceleași date / cînd ritmul cosmic li s-a frînt / cad merele împovărate.../ Ca niște capete de domn / sacrificate de istorii / cad merele trezind din somn / umbrele noastre provizorii“. Paul Balahur se comportă aici ca un Newton al poeziei, descoperind o lege a gravitației valabilă în universul ficțiunii artistice.

Paul Balahur ar putea deveni un poet

important dacă ar găsi un mijloc să-și reprime o anumită tendință spre formalism. Ca un obiect care se micșorează prin lustruire excesivă, materia lirică se subțiază — și uneori parcă se topește cu totul — din cauza eforturilor poetului de a înlătura orice asimetrie. Dorința de perfecțiune nu trebuie să coboare la simpla pedanterie. Un poem cu o geometrie ireproșabilă are întotdeauna ceva fals. Un singur exemplu: „da sau nu? — m-au întrebă / nu știam ce să răspund / da era un cerc pătrat / nu era un cub rotund // da sau nu? — au insistat / trebuia ceva să spun / da era adevărat / nu era cu mine bun // da sau nu? — m-au repezit / și era ultima dată / cînd din cubul rotunjit / mă soma sfera pătrată...“ (**Da sau nu?**). Și la Nichita Stănescu există asemenea jocuri de idei, dar ele nu devin niciodată — nici măcar pentru o singură clipă — previzibile.

■ **DORA PAVEL** — **Narațiuni întîmplătoare** (Editura Dacia). **Narațiuni întîmplătoare** este prima carte a Dorei Pavel (autoarea a mai figurat cu un grupaj de poeme într-un așa-numit „volum de debut colectiv“, **Alpha '84**). În cele șaiseci de pagini ale sale, cartea cuprinde trei cicluri: **Poetica, Calea liberă, calea imperfectă și Urme reale, urme imaginare**, primul mai amplu și constituit din poeme distincte, fiecare cu titlul său, iar ultimele două relativ restrinse și compuse din texte numerotate cu cifre romane, asemenea unor subcapitole.

În suita de texte supraințalitate **Poetica** se încearcă o definire a condiției de poet, într-o manieră non-retorică și non-emfatică, prin însumarea unor enunțuri eliptice: „între pericole și tentații relativă armonizare / a scîrîlor / lucrul menit să nu fie făcut // coridorul / ușa glisantă se deschide / drumul ducea prin mai multe încăperi // zgomete / umbre care mă depășesc în înălțime cu / un cap“. (**Lucrul menit**). Autoarea are — s-ar putea spune — o aversiune față de fraza construită corect, pînă la punct și de aceea o și întrerupe uneori, pe neașteptate: „dar chiar așa fiind, nimic pe / lume nu m-ar împiedica să“ (**Albatrosul**). Din asemenea declarații, marcate de o căutătură discontinuitate, nu se configurează chiar o „poetică“, dar se sugerează pînă la urmă o stare de spirit. Înțelegem că poeta consideră poezia un mod de existență care o atrage și o neliniștește în același timp, care promite o „salvare“, dar se și dovedește inefficient în confruntarea cu realitatea.

Calea liberă, calea imperfectă este un fel de jurnal al vieții de provincie (scris, bineînțeles, în aceeași manieră eliptică). Apar „personaje“ și „întîmplări“ și rămîn puțin timp în prim-plan, atît cît este necesar pentru ca noi să le înregistrăm, dar nu și atît cît ar trebui ca să distingem detaliile. Se creează, astfel, un efect stroboscopic, oamenii și situațiile se transfigurează (distorsionează?) : „a descăltă-o undeva în mijlocul / naturii în / pădurea de fagi / l-a așternut jacheta albă i-a stat la picioare / a ris în jurul ei“ (**III**) ; „bătrînul acela zdrențaros care / stă întins / cu încălțările ude încrucișate pe piept“ (**V**). Reprezentările sînt străbătute uneori și de o ironie amară, care duce însă la deformări grotesci — mici pamflete ratate: „Păianjenul greoi s-a ridicat în două picioare“ (**I**) ; „șopotești fugind de-a-nădăratelea / în invălmășeală / cu botul innodîndu-mi cornițele“ (**VI**).

Ultimul ciclu din volum, **Urme reale, urme imaginare**, este — pentru a ne exprima astfel — mai eseistic: „de aceea există adevăr, pentru ca el să / pară deznodămîntul acestei treziri“ etc. (**VI**). Numărul mare de abstracții rău integrate în text face ca aceste poeme să semene cu un conglomerat de cioburi de sticlă, greoi și sfărîmicios.

În general, poezia scrisă de Dora Pavel nu se constituie ca poezie, din cauza evidentel absențe a unui entuziasm creator. O anumită dezabuzare — poate o timiditate care se exprimă neinspirat prin dări-marea enervantă a fiecărui început de construcție — produce continuu incongruență și inexpressivitate. Singurele fragmente care rețin atenția rămîn acelea în care se povestește ceva concret.

Alex. Ștefănescu

EPOPEE A MĂREȚEI CONSTRUCȚII

PITEȘTI

MI s-a întâmplat adeseori să deschid — cu aceeași bucurie a lecturii, cu aceeași proaspătă surpriză, ca de fiecare dată atunci când mă apropii de o carte esențială — volumul cuprinzând între copertile sale documentele Congresului al IX-lea al partidului. Aceste documente se înscriu printre cele mai optimiste și pilduitoare scrieri tipărite vreodată în românește. Nu-ți poți stăpini entuziasmul atunci când afli, printre rîndurile lor, prefigurarea marilor deveniri ale patriei. O veritabilă descătușare a energiilor celor mai fertile, o încredere fără seamăn în poporul ce avea să-și asume sarcina măreață de a-și reclădi propria țară, o putere de-a visa pătrunzînd cu privirile dincolo de știutele orizonturi, o lucidă reconsiderare a măreției umane (demnă, cum s-a spus mai apoi, de o nouă Renaștere), o sete de perfecțiune spre care numai spiritele cu adevărat alese pot aspira — iată o parte din plinul de înțelesuri și sugestii ale fiilor deasupra cărora s-au așternut (fără a le face să ni se pară cit de cit depășite, fără a crea nici măcar iluzia perisabilității) clipele, dense în evenimente, a 24 de ani. Astăzi, cercetîndu-le și căutînd a le alătura imaginea realităților palpabile înălțate la însemnul slovelor pe care le conțin, ne gîndim la noi înșine, la cei care, în urmă cu aproape un sfert de veac, întrezăream, la adevărata lor dimensiune, contururile — devenite azi realități vizibile pretutindeni în România — lucrării epocale pe al cărei drum urma să pornim. „Punînd în evidență uriașele realizări obținute de poporul român în construcția socialistă — afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Expunerea cu privire la problemele socialismului, ale activității ideologice, politico-educative, de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului în România* — este necesar să subliniem rolul istoric al Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, care a pus capăt politicii de ploconire față de tot ceea ce este străin, șablonismului, conservatorismului, concepției «modelului unic» în construcția socialistă, copierii mecanice a ceea ce se face în alte țări și a redat partidului, poporului, sentimentul demnității, al încrederii în forțele proprii, subliniind necesitatea aplicării neabătute a principiilor socialismului științific, a legilor obiective, corespunzător realităților din România”. Iată de ce, desprinzînd acum cîteva file din hronicul neasemuit de bogat al timpului pe care l-am traversat avîndu-l în frunte pe vizionarul ctitor și arhitect, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vom avea de înțeles că rîndurile de față descriu o altă geografie românească decît aceea pe care, în 1965 (cînd autorul lor parcurgea manualul de clasa a VIII-a „Geografia fizică și economică a României”), o cunoșteam cu toții ca fiind darnică mai ales în frumuseți și bogății naturale. Harta țării de azi, plină de semne noi — simbolizînd orașe noi, ramuri industriale noi, ape noi, cîmpii noi —, este, dacă putem spune așa, numai o etapă în elaborarea defi-

nitivei transcrieri grafice a peisajului românesc anticipat de Congresul al IX-lea. O transcriere pe care o vom continua ani și decenii de-a rîndul, oferindu-le fiilor noștri și fiilor fiilor noștri mindria și bucuria de-a o îmbogăți cu mereu alte semne, cărora, acum, încă nici nu le bănuim locul și înțelesul.

Congresul al IX-lea, moment de științifică, realistă analiză a posibilităților de progres ale țării, a marcat începutul unui amplu proces de regîndire și reîntemeiere a însuși destinului socialist al patriei. Dar a însemnat și momentul trecerii la acțiune decisă, revoluționară. E greu, e de-a dreptul imposibil ca astăzi — deși perioada de timp scursă nu reprezintă, pentru istorie, un interval prea mare — să rememorăm în amănunt toate ideile traduse în faptă, toate dezbaterile ce s-au dovedit rodnice puncte de pornire pentru o imensă investiție, atît materială, cit și de muncă — intelectuală și fizică. Prefaceri fără precedent, inițiative temerare, punerea în operă a unor proiecte adesea multiseculare, accelerarea continuă a ritmului de înnoire a tuturor așezărilor, încrederea în forța de creație a poporului, în competența și hărnicia lui, în dorința de mai bine a tuturor — iată marile deschideri ale istoricului Congres.

Ceea ce a urmat este bine știut. Realizările se zăresc la fiecare pas. Șansa de-a fi reporter în această perioadă mi-a oferit posibilitatea să urmăresc, în diferite colțuri de țară, mersul rapid al unor lucrări de anvergură, de la înfigerea primului țarș și pînă la clipele emoționante ale punerii în funcțiune a unui obiectiv sau altul. Am văzut crescînd sate și orașe. Am văzut instalîndu-se mari șantiere și am privit apoi ceea ce ele au înălțat. Din mîile de pagini de însemnări, din mîile de pagini tipărite născute din aceste însemnări se desprinde, atunci cînd le rememorez, o veritabilă epopee a construcției mărețe, durabile, din a cărei desfășurare caut să desprind, aici, numai cîteva episoade semnificative.

Visul cîmpiei

Acum, toamna, cînd veștile de pe ogoare se comprimă în cifre greu de anticipat acum două decenii, prîndem a înțelege că s-a întîmplat ceva de seamă pe cîmpii. Deși încă în curs de realizare, marea ctitorie a vremurilor noastre căreia îi spunem reconstrucția pămîntului își vădește cele dintîi roade. Fiecare an aduce cu sine o producție agricolă sporită, bogăția pămîntului fiind din ce în ce mai mare și în urma creșterii, prin gospodărești măsuri, a suprafețelor cultivabile. Dar izvorul recordurilor doborîte vară după vară nu aici trebuie căutat înții de toate, ci într-o nouă viziune asupra agriculturii, în împlinirea unui vis pe care îl cunosc numai cei care-au ascultat și priceput dorințele pămîntului.

Și aici, în cîmpie, ca pretutindeni unde a fost vorba de radicale transformări, totul a început cu șantierele. Șantiere, la

prima vedere, mult mai modeste decît cele, să spunem, ale unor hidrocentrale. Dar șantiere în toată puterea cuvîntului. Șantiere în urma cărora Balta Mare a Brăilei a devenit o imensă încintă agricolă, așa cum s-a întîmplat și se întîmplă și acum cu o parte a Deltei. Au dispărut bălțile de pe malul Dunării. Au fost redat circuitului agricol terenuri ce păreau pierdute, supuse fiind unei necruțătoare eroziuni. Au fost irigate milioane de hectare. Au fost învinse dunele de nisip de la Dăbuleni și au fost obligate să rodească. Țara e încă plină de asemenea șantiere — în cîmpia bihoreană și în cea a Caracalului, la Sculeni-Tuțora-Gorban și mai spre sud, acolo unde Siretului i se pregătește drum de canal magistral spre Cîmpia Română, în Prahova și în Cluj. Șantiere ce nu lasă în urma lor monumentale zidiri, ci pregătesc doar drumul bobului plin spre piinea țării.

În preajma acestor șantiere — satele. Vetrele eternității noastre. Sate care, la rîndu-le, își primenesc înfățișarea. Sate ce se pregătesc să devină, peste vreme, centre urbane, fără a-și uita însă rosturile dintotdeauna, ținînd de grija permanentă pentru plinul hambarelor și al grajdurilor. Atîta doar că ele se arată privirii altfel decît ne-am obișnuit pînă nu demult. Tot sate au rămas Certeze, Cezieni sau Topolovățu Mare. Dar noua revoluție agrară a determinat o radicală schimbare a înfățișării lor. O schimbare ce nu-și află punctul terminus acum, ea conținînd pînă cînd condițiile de trai ale sătenilor vor fi aidoma celor ale locuitorilor de la oraș. Însemnată și adîncă prefacere vîdînd, înainte de orice, grijă pentru om. Pentru că și acesta e unul din visele cîmpiei — să fie vrednici lucrătorii ei și să-și trăiască frumos, din plin, viața pe care o merită pentru neostenita lor trudă.

Puterea și adevărul orașelor

Cînd, la marginea tirgurilor de-acum douăzeci de ani, începeau a poposi buldozere și macarale, prînzînd apoi a se înfiripa siluetele viitoarelor mari obiective industriale, cînd platformele de azi abia își căutau amplasamentul cel mai potrivit, oamenii orașelor gîndeau altfel decît acum la rosturile lor, de cetățeni deprinși a circula pe drumuri pietruite și pe trotuare. Încă mai socoteau că orice imixtiune în viața lor patriarhală de pînă atunci ar fi de natură să tulbure anumite rosturi și tabieturi cu care erau de mult deprinși, să-i scoată dintr-o tihnă a traiului zilnic cu care se obișnuiseră privindu-și părinții și bunicii. Și-apoi — mai spuneau ei — cum să faci electrică sau siderurgie cînd nimeni de pe-aci n-a știut, neam de neamul său, meseriile astea? Platformele industriale s-au împămîntenit, au devenit inconfundabile rea-

lități ale locurilor, iar oamenii au pînă spre ele. Fără a se gîndi, poate, c peste multă vreme aceste platforme deveni sufletul orașelor lor. Astăzi și se întrebă ce-ar fi însemnat, Combinatul Siderurgic, orașul Calăuș sau de-ar fi fost de conceput Zalău marea sa platformă? Sau Slatina, Tirgovîștea, Sau Galații. Sau chiar micul Negrești-Oaș.

Astfel au prins a se înălța orașele sîndu-și, descoperindu-și rostul adesea — de centre industriale, iar mai apoi — de centre științifice, sfîrșînd prin a se frumoașe, a nu mai semăna unul cu altul, a-și căuta adevărata identitate. Dincolo de diferențele de stil arhitectural — ținînd de așezarea lor la munte deal sau la șes —, orașele devenite deele industriale și-au căutat, fiecare, profil anume. Și-au durat edificii punătoare, și-au deschis muzee, au construit școli, hoteluri, spitale... Ce a rezultat bucură astăzi ochiul, dar uimește. Cum să nu fii mirat, de atunci cînd poposesc la Giurgiu 1 minunată Casă a cărții, după ce s-au ani mă aplecam asupra volumelor apărute într-o librărie în care nu peam, deodată, mai mult de 15-20 oameni? Sau cum să nu mi se pară prînzătoare moderna stradă centrală Alexandria (al cărui proiect a fost și miat la un concurs internațional de arhitectură), aflată pe locul unde acum cițiva ani, nu întîlneam de ghene? Sau cum să nu privesc incin minunea de grădînă botanică din orașel precum Jiboul? Ce să mai de grandoarea Vasluiului, de mod care, la Alba Iulia sau la Suceava, zidiri au înconjurat — fără să le sba, dimpotrivă, punîndu-le și mai în valoare — vechile și prețioasele structuri? Ce să mai spun despre insulele lucrări de restaurare a clădirilor ce-au vegheat trecerea prin vreme ghîșoarei sau Brăilei? Dar despre ce întins bulevard modern al țării care întreaga Vale a Jiului? Sînt întrel unui om care a călătorit mult prin și a trăit intens surpriza de a nu mî cunoaște, după un an, părți întregi tr-un oraș pe care prîndeai că-l cun bine, după ce-l străbătuse și-l privi cu atenție adeseori.

Ceea ce mi se pare încă și mai în sionant este faptul că, devenind cu vîrăat alte, orașele continuă a se i mușeta. Semn că au prins gustul pe mîntei. Semn că au început să-și tuiască puterea reală de-a se înălța. Pitești, la Craiova, la Cluj, la Iași municipii mari, așezate, cum se spu continuă să se construiască. Apoi cartiere, depășindu-le în confort arhitectonic, pe cele de pînă acum. Alături de ele, alte orașe se înălță. N în acest an au fost declarate așezări bane aproape 30 de foste comune. S bună dreptate. Nu este, oare, oraș în puterea cuvîntului — de exemplu

CTII

NOUA GEOGRAFIE A PATRIEI: ORADEA — PIAȚA INDEPENDENȚEI

localitate precum Colibași, cu 30 000 de oameni, cu aproape 9 000 de apartamente noi, avind pe teritoriul său cea mai mare întreprindere de autoturisme din țară, două institute naționale de cercetări, ba chiar și o centrală industrială republicană ?

Se ridică, în continuare, noi centre civice ; noi clădiri monumentale își fac apariția prin marile sau mai micile orașe, acolo unde șantierele se simt încă în largul lor. Imagine optimistă a nesfârșitei întemeieri prin care România întâmpină, cu fruntea sus, un nou început de mileniu.

Lumini în mal de ape

Nutresc speranța că, poate nu peste multă vreme, editurile ne vor oferi cărțile dedicate apelor românești. Cărți necesare. Cărți spunind limpede, pe larg, despre noul curs al apelor noastre, despre noile lumini care le însoțesc de la izvoare și până la vărsarea în Dunăre. Pentru că Oltul zilelor noastre nu mai seamănă nici pe departe cu acela strălucind sălbatic în bine știutul poem bogzian. Pentru că Argeșul a devenit, pe întregul său bazin, ceea ce se cheamă acum o apă modernă, bine regularizată, urmînd să devină și navigabilă. Pentru că Dimbovița este lină albastră. Pentru că toate cele trei Crișuri au încetat să rupă maluri, producînd, acum, lumină. Pentru că, în fine, avem de-a face cu o prefacere a peisajului tuturor apelor noastre — de la firul lute al Doftanei, de la Mureș, Trotuș sau Siret și până pe litoralul Mării Negre. Malul românesc al Dunării oglindește în apele fluviului edificii spunînd convingător despre forța economică a țării. Orașe complet noi, precum Orșova, sau renăscute, hidrocentralele de la Porțile de Fier, marile șantiere navale, porturile, falezile, siluetele combinatele din preajmă, toate demonstrează că sintem întemeietorii unei noi, fascinante geografii.

Despre asemenea transformări nu se cuvine vorbit numai în treacăt. Ele s-au născut în urma unor eforturi considerabile, din sudoare și inspirație creatoare. Au fost școli ale bărbăției — școala Lotrului, a Argeșului, a Porților de Fier —, conferind atestate de adevărată bravură celor ce le-au absolvit, ca brigadierii, purtîndu-le, apoi, învățăminte prin alte și alte colțuri de țară. Vetre de lumină, riurile patriei au determinat înflorirea așezărilor din preajmă. Au oferit apa necesară lucrărilor de irigații, au învîrtit turbine, au ajutat multor complicate procese industriale, au contribuit la ridicarea gradului de confort, de civilizație urbană și rurală, s-au transformat, pe anumite porțiuni, în necesare locuri de agrement.

Dar toate aceste realizări au cerut muncă și sacrificii. Numai cine a asistat, măcar cîteva ceasuri, la lupta cu muntele pe șantierele hidrocentralelor de

la Muntele Mare sau de la Colibița înțelege de ce apele țării sclipesc, astăzi, mai puternic în soare : pentru că și-au adăugat riuri de sudoare. S-au înîmplat, în preajma lor, atîtea fapte eroice, s-au derulat atîtea momente de neuitat, s-au sărbătorit atîtea evenimente, încît riurile acestea, șantierele care le-au modelat cursul au devenit eroi de romane. Romane ce se cuvin a fi scrise, răsplătînd, prin literă fierbinte și trainică, nenumărate clipe de încordare, nenumărate destine umane în momente de cumpănă, nenumărate victorii.

Noi, biruitorii

Știm cu toții : se vorbește pretutindeni și tot mai insistent, de miracolul românesc. Am văzut, pînă acum, cum de-a fost posibilă producerea sa — prin muncă unită și entuziasată a unui popor ce și-a aflat doritul drum în istorie. Dar de ce „miracol”, cînd, pentru noi, toate fapăturile la care am participat ni se par cum nu se poate mai firești ? Încă de la jumătatea deceniului trecut, criza economică mondială s-a accentuat, atîngînd tot mai multe țări și popoare. Datoriile externe ale țărilor în curs de dezvoltare au sporit în progresie accelerată. Flagelul șomajului și al inflației a lovit puternic economia unor state, deloc puține. Ce s-a petrecut la noi în tot acest timp ? Noi inaugurăm cea mai îndrăzneată construcție din întreaga noastră istorie — Canalul Dunăre — Marea Neagră ; definitivăm, puțin timp după aceea, un alt riu nou — canalul Poarta Albă — Midia — Năvodari ; porneam turbinele de la Porțile de Fier II ; începeam construcția metroului, căruia îi clădeam 60 de kilometri de cale subterană, și rezidirea întregii noastre Capitale ; așezam, alături de catedrala pod al lui Saligny, un altul, mai spectaculos ; puneam în funcțiune noi capacități industriale ; deschideam noi teatre — la Sfîntu Gheorghe și Suceava ; spoream retribuțiile tuturor categoriilor de oameni ai muncii ; obțineam producții agricole din ce în ce mai mari ; și în-cununam toate aceste eforturi și biruințe cu lichidarea totală a datoriei externe !

Miraculos, nu ? — exclamă cei care privesc toate acestea cu bună credință.

Firește ! — răspundem noi, biruitorii. Firește pentru că ne-am cunoscut posibilitățile și ne-am angajat eforturile pe un făgaș ce nu putea conduce decît aici ; pentru că am făurit totul cu poporul și pentru popor ; pentru că ne-am sfătuit cu toții atunci cînd am dorit să întreprindem ceva — cînd ne-am decis să reducem cheltuielile militare sau cînd am adoptat programele-direcțivă ale congreselor noastre. Firește — deoarece ne-am încercat puterile în îndeplinirea pașnice, menite să contribuie la înălțarea propriei țări și nu la amenințarea sau intimidarea altora. Firește, în sfîrșit, pentru că nu ne-am abătut nici un moment de la linia trasată de Congresul al IX-lea, căruia i s-a spus, inspirat, **Congresul așezării în rosturile noastre esențiale** — de constructori pricepuți și pașnici, **Congresul luminării conștiinței naționale**.

Proba ritmului

Simbol viu al tuturor acestor prefaceri, al biruinței noastre — Capitala, Bucureștii acestui an — în care tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarăsa Elena Ceaușescu au ctitorit un nou edificiu de referință pentru Epoca pe care o trăim, Centrul Național de Creație și Cultură Socialistă „Cîntarea României”, au inaugurat al treilea tronson al metroului, precum și două mari magazine situate în imediata vecinătate a Bulevardului Victoriei Socialismului — traversează, așa cum o face de ani buni, o veritabilă probă a ritmului. Termenele sînt mereu devansate. Bătălia pentru metrou continuă pe noi șantiere. Cartiere întregi apar ca peste noapte. Muzeul Național, Casa Republicii, Biblioteca Națională au devenit repere, în prag de finalizare, ale noului Oraș. Un aer primăvăratec adie deasupra Capitalei în orice anotimp. Un aer tîne-
resc.

Ce-au fost și ce-au devenit Bucureștii — iată subiectul a nenumărate reportaje care au apărut și apar neconținut în paginile ziarelor și revistelor. Cert este că schimbarea de peisaj se face din mers, cu o rapiditate de-a dreptul incredibilă, chiar pentru noi, cei care știm ce înseamnă forța șantiereilor de construcții românești. București — port ; București

— centru industrial și științific de talie internațională ; București — inimă a culturii naționale ; București — model urbanistic pentru întreaga țară. București... Să mărturisim că, pentru oamenii de cultură și artă în special, pentru toți cei dornici de cunoaștere și iubitori de frumos — noile dotări culturale ale Capitalei reprezintă un dar ales. Gîndul de-a străbate sălile unui mare muzeu, de-a studia în sălile unei uriașe biblioteci, de-a urmări spectacole de tinut în săli bine dotate tehnic, dar și confortabile — cum să nu ne trezească recunoștință profundă pentru grija cu care este privită, de către secretarul general al partidului, viața spirituală a Capitalei și a țării întregi ?

Se desfășoară pe mai departe, în București, proba ritmului, punînd la încercare, concomitent, generații de constructori, de ingineri și arhitecți. Noua Cale a Văcăreștilor, noua Piață a Muncii, noua Sosea Mihai Bravu, noua Cale a Du-deștilor, noile pasaje subterane, noile poduri peste Dimbovița, noile orașele din jurul Bucureștiului, noile porturi și ecluze ale Argeșului, noua Piață a Victoriei, noul cartier al Aviației, noile stații de metrou — noul a cuprins Capitala și-i va fi oaspete continuu.

Priviri spre largul vremii

Acum, cînd avem în față Tezele pentru Congresul al XIV-lea al Partidului Comunist Român privind dezvoltarea societății românești, perfecționarea conducerii economico-sociale, dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare, creșterea rolului Partidului Comunist Român, intensificarea activității ideologice, politico-educative, ridicarea nivelului de cunoaștere științifică, de cultură, a conștiinței revoluționare, raportul de forțe și caracteristicile fundamentale ale situației internaționale și **Programul-Direcțiv** al Congresului al XIV-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cîcinalul 1991—1995 și orientările de perspectivă pînă în anii 2000—2010 — documente care deschid o perspectivă complexă și vastă asupra viitorului patriei —, acum, cînd întregul popor susține cu înflăcărare Hotărîrea Plenarei Comitetului Central din 27—28 iunie cu privire la realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția supremă de secretar general al partidului, în această vibrantă atmosferă de în-tîmpinare a Congresului marilor victorii socialiste, al triumfului socialismului științific în transformarea revoluționară a patriei și al independenței depline, economice și politice, a României, acum, așadar, putem, privind spre largul vremii, să rostim cu îndreptățire profundul adevăr, în virtutea căruia : „Viitorul de aur țară noastră are”.

Privită de sus, cu ochii minții, de pe platourile de piatră ale munților, de pe Transfăgărășan, de la înălțimea turnurilor termocentralelor sau a noilor orașe, privită din largul de cîmpie mănoasă al Dobrogei sau Olteniei — România de astăzi, spațiul unde se construiesc platforme marine, avioane, nave oceanice de mare tonaj, calculatoare și roboți industriali, ne apare o unică și îndrăzneată zidire, scrutînd cu optimism timpurile ce vor veni.

Întreaga națiune întâmpină Congresul al XIV-lea ca pe un moment de seamă al istoriei sale, ca pe un nou deschizător de drumuri. Liberă, independentă și optimistă, România privește spre culmile secolului XXI cu îndrăzneală și speranță lucidă. Orizontul e curat, vestind vremuri bune. Vremuri pe măsura unui neam ce-si împlinește destinul socialist cu dăruire și inteligență.

Dan Mucenic

BOTOȘANI

Mircea CONSTANTINESCU

ZILE DE ȘANTIER

ZORII pișcă. Drumcea își adună reverele împrejurul gitului. N-a închis un ochi. Cum să piardă o asemenea ocazie? Grupurile de lucru, ca și cind nimic nu s-a întâmplat, ca și cind n-au tras toată noaptea, sint împărțite după tipic. Drumcea se apropie, sperind să nu-l mai oprească inginerul-șef. Se toarnă betoanele: o bucurie fără curusur il destinde trăsăturile, pină acum crispate. Ca și cum s-ar pune fundațiile propriiei lui locuințe, mormăie fericit, contaminat de febrilitatea celor care doresc să recupereze întirzieră și coboară casetele prefabricate spre imbinare. Dincoace, în barăcile unde-l „organizărea de șantier”, în camera secretarei — aceasta încă n-a sosit, fiind devreme — telefoane, afișe, o sobiță cu gaz, cuier cu brațe. Alături — ceea ce s-ar putea numi biroul inginerului-șef Ionescu: două mese lungi, vrafuri de hirtii la semnă (bonuri, foi de parcurs), dosare. Pereții sint tapetați cu afișe de protecția muncii și fotografii format mare, alb-negru și color, surprinzind ipostaze ale operațiilor executate de brigăzile Politelnica. Un desen vast, pe ozalid, prezintă traectoria bucureșteană a reamenajării Dimboviței, de la acumularea din amonte și pină la Vitan, inclusiv barajul, ecluza, vltioarele poduri. Ingerul are în față un ziar desfăcut și o farfurie cu citeva mere coapte pe plită; o cană cu ceal. Intinde un măr și lui Radu Ștefan care, după pilotarea excavatorului blocat azi-noapte, s-a ținut ca o umbră de inginer. „Ia-l cit mai e cald. Cina și brecvestul meu. Parcă brecvest il ziceți voi, mistocarii, nu?” „Da’ șefu”. „Și așeză-te undeva. Văd că ai ceva pe suflet”. Parcă mai increzător, Radu scapă: „Cine n-ar, tov inginer?” „Că bine zici... Cu ce te-am necăjit?” Tinărul ezită, brusc blocat, încit inginerul continuă: „Îți cunosc situația, sau așa pretind... Ai lucrat cu elevii din țară detașați, aici, nu m-am opus. Ai cerut să te califici ca sudor, nu m-am opus. Nici cind ai vrut să locuiești în tabără cu Vasile al lui Cristea... Urmezi și facultatea ala la seral, te-am aprobat, cum bine știi...” Radu în sfîrșit îndrăznește: „Tov inginer, chiar despre asta-l vorba. Acolo trebuie s-ajung devreme, știți cum e, orarul cursurilor... și transportul pină la...” „Ți-am interzis eu să pleci mai devreme?” „Deloc. Dar maistrul Cristea...” Se opri, stingherit. „Da? Ce-i cu el?... M-ai rugat că vrei să fii în brigada lui, și nu m-am opus”. „Am lucrat și la fier-betone, am sudat și noaptea dacă a fost nevoie...” „Bun. Știu. Cum vezi, și eu rămîn peste noapte aici dacă trebuie”. „Numai că maistrul nu-mi dă și mie coeficient de randament ca celorlalți... Zice că să les înții sudor, că practicanții să se mulțumească cu cit apreciază dînsul. Că ce ne trebuie nouă atitea parole! Nu-mi repartizează lucrări destule și în zilele cînd plec la trei la cursuri mă boscorodește și mă trece absent”. „Ai vrea să te treacă prezent?” „Doar nu chiulesc. Știe unde mă duc!... Și la fel de dur e și cu fi-su, cu Vasile. Cred că pentru că-l prietenul meu...” „Precis-precis așa stau lucrurile?” „De ce v-aș minți?... Nimic de zis, cu elevii detașați se poartă ca la carte. I-a lăsat să-și amenajeze terenul de tenis, dacă unul are gutural, îl cocoloșește, dar nouă ne poartă simbetetele”. După o pauză, cînd se prefăcă că parcurge ziarul: „Ia cealnicul și-ncălzește iar cealul. S-a răcit rău. Și toarnă-ți și ție”. Netezește ziarul, acum chiar că citește. Radu iese. Aprinde sobița. Așteaptă. Revine, își toarnă ceal. Deodată, bătînd cu inelarul îndoiat în ziar, inginerul spuse, ridicîndu-și fruntea: „Ce citești eu?! Domne, ce zi e azi?” „Simbătă”. „Așa, decl. Păi atunci, îți propun... stai, nu sări de pe scaun...” zic să mergi la Vedeanu. Roagă-l, dacă n-a făcut-o pină acum, să mobilizeze pe toți elevii și studenții, pină la unu! Să spele, să curețe aleile, gardurile, geamurile, terenul, tot-tot, să le văd curate-lună!” „Nu-i prea devreme, tov inginer?” „Ascultă și fă cum îți spun”. Radu, deja ajuns la ușă, zîmbește și salută ștregărește: „N’teles, că trăiți, Sir!” „Ia vezi, poate te-nalcă azi ca translator!” „Sopti inginerul, și împături iute ziarul de ieri.”

DINTRE altele perechi dansînd, privirea lui Drumcea decupează cuplul Radu Ștefan-Carmen, și, cînd cel doi revin la masă, repor-

terul se oprește în dreptul lui Carmen: „Nu înțeleg...” Carmen strîngînd peste masă mina lui Radu, zise, arătînd spre partenerul ei: „L-am cunoscut tot la un muzeu. Al satului. Venise acolo cu elevii, făceau un tur de cunoașterea orașului. Iar eu, mă odihneam pe-o alee, după antrenamentul de-not”. Drumcea, prefăcîndu-se că-și caută cuvintele: „Și... de-atunci... vă înțelegeți bine?” „De ce nu? Doar vedeți, am aterizat și-aici... De altfel, e prima oară cînd dansăm — din nou privind spre Radu —, dar nu și ultima, nu-i așa? Radu aprobă printr-o mișcare energică a capului, zîmbind fotogenic. „Locuiești în București?” „Da, cam de vreo optșpe... veri”. „Prolecte? Sau e prematur?” „Să-mi iau bac-ul. Să devin campionă... și-om mai vedea”. „Dar pe Radu cui il lași?” „În nici un caz nu-l las! Mde, ceasul rău, pisica neagră! L-am prins, nu mai scapă!” Hohotitul ei ușor se îneca în rumoarea generală. Precaut, Drumcea ridică vocea, sperînd să fie auzit: „Dar mireasa, îți place?” „Toate, miresele sint frumoase. Și eu voi fi!” „Atunci, pe cînd nunta?” „Top secret!” „Blîne atunci ceva care cred că nu-i secret: pentru prima oară vii pe șantier aici?” „Am mai fost de două ori. O dată aveam ei un campionat de tenis de masă; mi-am amintit că mai demult jucam bine”. „Deci se poate trăi perfect și-aici, nu?... Bănuiesc că-ți-ai făcut prieteni, cunoștințe?” Din nou radioasă, își toarnă apă minerală ca să subțieze vinul: „Deja mă iubește portarul taberei, sau portarii, că se mai schimbă... Am îndrăgit și pe... uitai-o colo, dansează cu Vedeanu...” „Păreți de-o vîrstă”. „Oo, ea e muult mai mare, aproape 21 de ani, d’al foc de simpatice!” „Tot bucureșteancă?” „Evident. Lucreează și tot aici, nu ș’ce măsurători. Mi-a zis c-a fost la mertout, de-acolo a plonjat aici”. „Ce impresie îți fac mirii de azi? Vreau să spun, poate că știi că e vorba de-o-ntrăeag familie, Cristea, și că toți băieții maistrului muncesc aci, la Dimbovița”.

Carmen ezită puțin, își plimbă degetele pe paharul inclinat primejdios: „Da, am auzit... Mirii sint drăguți, ce să spun, nu-i cunosoc bine... Bănuiesc că-i important pentru ei să muncească așa, cot la cot...” „Dumitale ți-ar place să muncești zilnic alături de Radu?” „Nu știu. Deocamdată n-am încercat. Uitați că s-a așezat. Nu-i așa că-i drăguță?... Mă refer la Nicoleta”. Drumcea profită, uitînd să mulțumească fetei, și-l abordează pe Vedeanu: „Dacă n-aveți ceva-mpotrivă, aș schimba citeva vorbe cu prietena dumneavoastră”. Luat pe nepregătite, nițel asudat, pină să spună ceva, Vedeanu găsi de cuviință că-i necesar să-și indrepte frizura, după care jovial și important: „De ce-aș avea?! Îi place mult să danseze, așa că, eu...” „Nu, ziceam că voi schimba două vorbe... Domnișoară Nicoleta, dat fiind clipa de odihnă... de fapt, care-i numele de familie?” „Cu mine vorbești?... A, Crudu mă numesc. Dar ce vreți să aflați?... Nu mă mărit eu astăzi”. „V-ar fi plăcut să fiți în locul soției lui Nicolae Cristea?” „De ce im locui? Eu imi doresc un bărbat suplu, înalt și deloc blond. Dacă mai are și ochi verzi, atunci...” „Atunci este Redford!... Pe șantier, de cînd?” „Am lucrat ceva vreme și la metrou — privește spre inginerul Ionescu — dînsul mi-a propus să vin aici, nu regret, bineînțeles”. „Ce muncă îndeplinești acum?” „Sint cu C.T.C.-ul betoanelor. Urmăresc calitatea, necesarul, tipodimensiunile... nu tal frunză la cîini!” „V-am zărit intrînd și la birouri”. „Acolo-l sediu, era și normal. Fișetele, dosarele, doar n-o să le ținem în cîmp”. „Mai vorbiți-mi despre munca Dv... cum vă înțelegeți cu oamenii?” „Asta-i rechizitoriu!...”

Apucă între degete pachetul de țigări al lui Vedeanu, îl bate ușor de masă, cum cum lovește un judecător indecis cu clo-cănelul, să se facă liniște, la tribunal. „Ce să vă spun decit că m-am adaptat deja. Nu mi-a fost lesne... Nu intrasem la facultate, așa că m-am angajat imediat... Hm, nu-mi venea nici să port caschetă, ce să mai zic de cizme, de sa-lopetă... dar am înțeles repede că astea nu mă apără doar de frig și praf, că și

colegii se uită altfel la mine dacă mă-m-brac ca ei... puteți să-l întrebați, acum nu mă mai crede nici unul cu nasu’ pe sus, ca la-nceput”. „Am să-l întreb. Locuiești cu părinții?” „Ei stau prea departe, aș face zilnic o oră cu drumul. Împart cu sora mea o garsonieră, e în blocul șantierului. Ne gospodărim împreună”. „La facultate mai încercați?” „Deocamdată nu!” răspunde ea iute, apoi, parcă excedată: „Diplomă pot să iau și-ac! Tot de-o calificare e vorba!” Drumcea, atîns, adoptă un ton profesoral: „Ați auzit că socrul mare a lucrat și la Bumbesti-Livezeni?” „Toți au auzit. Cum să vă spun, are și-o vîrstă...” „Nu-l numai o chestiune de vîrstă. A fost printre primele șantiere naționale, condițiile de muncă erau altele”. „Normal. Poate că dac-aveam vîrstă dînsului de-atunci, aș fi ajuns și eu tot acolo”. „Poate da, poate nu”, își permise reporterul, apoi, ca și cînd s-ar justifica: „Lucrurile s-au schimbat, definitiv, altele sint condițiile de-acum”. „Dar e și firesc!...” „Se joacă cu muchia cuțitului încercat pe deget și, aproape insolent, comentează învelînd interlocutorul cu o privire severă: „Îmi lăsați impresia unui reproș. Ca și cum aș fi vinovată că, de exemplu, nu mi-am însoțit tatăl în războiul din Tatra!... Ce-a fost, a fost, nu eram născută pe-atunci”. Ridică din umeri, jucînd ad-hoc amuzarea: „Toate epocile produc oamenii de care au trebuință. Nu știu dacă a mai zis-o careva, dar dacă a zis-o, să știți c-a nimerit la țintă”. După o pauză, modificîndu-și și el glasul: „Nu cred că m-ați înțeles bine. Doar un moment, și dispar: vreau să mai știu cit de impresionată, de entuziasmată e o persoană de anii dumitale că poate munci alături de-un veteran al șantierelor naționale...” Ea își permite un suris. Privește spre dansatorii, aproape cu un regret nemascat, apoi spune, tărăgănat: „Ei oricum sint pil-duitori. Cu toții... Știu că sint harnici, cîștigă bani frumoși, ce-aș putea să vă mai spun? Harnici cred că mai sint și alții. Poftim, și dom inginer, și tov Vedeanu...” Acesta tresare: „Poftim? De mine-i vorba?” „Vorbeam de alde Cristea”.

După ce inghite și-și șterge repezit buzele, Vedeanu crezu că trebuie să intre-n dialog: „Domne, sint tare faini băieții ăștia! De-atîta amar de vreme, tot pe șantiere-o țin!... Un exemplu de demnitate umană, mereu le vorbesc puștilor, știi, elevii și studenții care-și fac practica la noi, ăstora le repet întruna că mare lucru e ca oamenii să-nțeleagă că șantierul nu-l numai un loc de muncă... Poftim, aici te poți căsători, poți face și crește copii, poți să-nveți carte, meserie...” „La fel gîndesc și eu”, îl intrerupe Drumcea, pe tonul unei mici răzburări pentru cuvintele Nicoletei, acum invitată de cineva să danseze. „Tov Vedeanu — se așeză pe scaunul fetei — lu-biți șantierul sau numai vă supuneți, așa, onorabil, unei repartizări? Vă-ntreb ca-ntră bărbăți”. Celălalt se posomorî brusc, apoi, tot brusc, arată foarte umilit, ca bînuind o insinuare în vocea, altminteri, francă, a reporterului: „Tovule... eu sint pus alceea să-ngrijesc de tabără. Min-care, cazare, repartiții, curățenie as-tea ar face-una la mină. Da’ nu-l totul, fiindcă, doi la mină: eu am sarcini și pe linie de propagandă. E-un lucru delicat”. Dă o raită cu privirea, ca spre a-și încălca bateriile, expresia de uimire fiind înlocuită cu una de sfătosenie, aburoasă cumva: „Cu cel mai vîrstnic, grija mea e altă: s-aibă unde găti, un-să se-odih-nească, să le funcționeze bine dușurile, cantina, punctul alimentar... Dar cu pus-timea, nu-i simplu! Sufletele lor, știi, eu am sarcina să îngrijesc de formarea lor cultural-educativă, de învățămîntul politic, dee...” „Nu-i prea mult? mă gîndesc că după ce trag pe taluzuri...” „Păi, una la mină, ei nu lucrează decit șase ore, ca la școală. Adică, mă refer la elevii și studenții. Și doi la mină: după program le organizez distracția, sporturile. Au făcut și excursii, două duminici, fac și concursuri cu ei, nu numai sportive... Vom da premiul pentru cea mai frumoasă cameră, disciplina pe primul plan. I-am dus și prin oraș, să cunoască și ei capitala noastră nouă, că unii se-aflau prima oară alceea”. „Am văzut sala de festivități, popicăria, nu-i rău...” „Cînd vom înmîna carnetele de brigadier considerați-vă invitați meu. Atunci va fi și-o festivitate de premiere. Întrecerea e pe județe, zău, merită să fiți prezent!”

LA sfîrșitul sedinței operative, lesa toți. Ionescu rămîne în camera secretarei unde, pe scaunul de lîngă culer, îl așteaptă maistrul Cristea. „Ce-l cu dumneata? N-a fost vorba să te culci?” Cristea se ridică și, pe tonul că tocmai de-asta a venit, zise: „Dom inginer, am auzit că s-a planificat o delegație...” „Da’ și ce? Nu puteai trage un pui de somn de grija lor?” „Îl bate pe umăr: „Sint sigur că altceva te-a adus aici. Zi repede, că trebuie s-o iau din loc”. „Atuncea, vă-nsoțesc o bucată. Bînuiețes dacă nu vă e cu supărare? Pleacă amîndoi. Ocolesc barăcile spre o mașină ARO. Cum bătrînul tace, Ionescu îl invită să la loc pe bancheta din spate. Automobilul demarează, o vreme circulă cu viteză mică, coplește și un banc lung unde se faso-nează armăturile de fier-beton. La un capăt, cu casca și ecranul protector, su-dează și Radu Ștefan. „Acum poți să-mi spul ce te roade”. „Dom inginer, solzi-ăia de la clapetă, cin’naiba i-a pocit cu verdele-ăla urit?” „E-aceeași culoare cu balustrada de sus, cu suportii stradalni... Tot nu sint convins că de-asta nu te-ai dus la culcare...” „Preferam un cenușiu, așa,

slab, sau un gri metalizat”, observă maistrul cu voce egală. Își dă casca mai pe creștet, apoi își lasă braful, lejer pe genunchi. Unghile, tăiate pină în carne, par să-l intrige pe inginer, care reia firul discuției aidoma unui scoțian desăvîrșit: „Asta n-o mai decidem noi, nea Cristea... Da, ia spune-mi aflai că puștiul, Radu Ștefan, n-a primit un indice bun de randament”. Cel vîrstnic tresare: „Hoțomanul m-a pîrit, care vasăzică”. „Băiatul doar s-a plîns că n-are destul bani”. Spre șofer: „Nea Tudore, fă un mic ocol pe la ai mei să-mi schimb și eu hainele. Așa, te rog frumos”. Apoi, către Cristea, fixat rigid în banchetă ca-ntr-o cușcă un animal captiv: „L-am pisat cu sfaturi și, la urmă, mi-a mărturisit că nici dumneata n-ai fi străin de asta”.

FERICIT? îl abordă Drumcea. „Dar cum?” „Pe actualul șantier, tot dulgher sinteți?” „Păi da, de ce n-aș fi?” „Am aflat că vă numărați printre voluntarii de la Bumbesti-Livezeni”. „De-aia stai mătă-luță cu mașina-asta pă mine?” Se foiește în scaun, tot arătînd spre casetofon. „De fapt, vream să surprind nunta. Pe-un șantier, e ceva... Să afle toți cum se simte socrul mare”. „Las’domne, că se-nsoară Naică, nu ieu”. Puțin stingherit de reacția celuialt, Drumcea reia după o pauză: „Naică al Dv., tot dulgher?” „Croiește lemnu, ca și mine. Da’ mai am doi alceea Vasile și Patru. Pătru e al mare, l-am înșurat cînd cu baraju dă la Su-ceva. Uite-l colo șă, al de stă-ntors la domn inginer”. „Am să vorbesc și cu dînsul. Mai spuneți-mi cite ceva despre dumneavoastră”. Maistrul își încrunță sprincenele, stînjînit, stringe un pahar între degetele cioluroase, de fapt, joacă, altminteri fiind mulțumit că i se dă atenție. „Pe unde ați mai muncit, de pildă”. „Ehee, să zic d-alea de mai încoace... Poiana Ursului, la stația de filtre... baraju de la Pașcani, și la Hirău...” „Și după Dimbovița?” „Păi, cum după? Pin’la Argeș, tot o să lucrăm. Dup-ala, dacă nu m-o stringe cureaua, mai vedem noi cum și ce”. „La țară mai aveți...” „D-apol cum! I-am ridicat odăi și lu Pătru, acolo la noi, să nu fugă de Pîrgăreștii noștri”. „Unde-s Pîrgăreștii?” „În județu Bacău. O să-l adun pă toți acolo șă. Da’ acumă să cîștig, că-și naliță ei și coperisirile loc ie destul. Ba și treabă ie de făcut acolo șă. Numa cu-ăla mic, cu Vasile...”

Drumcea se-agață de firul ăsta, deși simte că maistrul s-a întunecat oarecum: „Da...?” Parcă temător și melan-colic, Cristea șoptește: „Nu se prinde pămîntul dă lel. Ca un țol străin... poate după militărie... Iel vrea alceea, prin oraș, și nevastă tot d-alcilea, mde...” Un ris scurt, forțat, apoi: „Da nu-i cu supărare, o să am și ieu un-să trag la oraș, că dară n-o să uităm unli d-alții... Da’bea și matala un pahar, nu ț-i s-a uscat gura de-atitea cuvîșii?” „Nu încă, recunosc Drumcea și surisul său contagios îl înmuie și pe maistrul, care îi făcu loc lîngă soață, interesat să fie pe-aproape, s-audă ce va răspunde „baba” lui. „Ce simte o mamă, acum, cînd și-l doilea fiu va pleca la casa lui?” „E-al treilea, dragă domnule”. „Cum?! Știu că cel mic, Vasile...” „Păi mai avem unu la Cernavodă. Ahăă, are prunci mari de-acuma”. „Să-l trăiască!” „Mulțam. Și dumitale la fel. Că s-a dus de la noi că și-acuși aici n-a putut ca să vină. Ce vrei, iel cu-alea de mă-soară și control, cum le zice?” „Aparate... deci lucrează la Amece”. „Dacă spul mneatala, așa o fi. Aș fi vrut să-l văz și pă dînsu-alceea cu noi. Are-o mîndrețe de nevastă, dă cînd li s-a născut primu prunc, n-am mai... Da’să nu zic cu păcat, poate c-o să pice și el, stai să vezi”. „M-aș bucura” își permite Drumcea un poncif, dublat de cuvenitul suris. „Îmi dau seama ce simțiți... V-ați urmat bărbatul pe fiecare șantier?” „Apăi cum alta?! Nu-i iel omu meu? Că nu lerea să-l las de lînzeliște”. „Aici, la Dimbovița, ce treabă, vreau să zic, cu ce vă ocupați?” „Muierea bărbatului găsește ea dă treabă, nu-ți fie matala frică, nici că mai ajung vrodată să văz ceasu cit-ul. Io cunosc că-l cinci cînd îl trezesc, că-l șase cînd iel pleacă, că-l șapte cînd îi mici — gest evaziv larg — trebe să-i spāl să le pun merindea. Alt rînd la focu de-aragaz. Că-i opt cînd rămîn cu zgaiba mică care mă-mpăduchează dă curioasă ce-l... fuge dimineața ca fulgeru, ce crezi mneatala!”

Sclipirea mulțumită din privire e cumva simetrică cu sclipirile jucăuse ale broșei prinse pe piept, atîrînd ceva mai la stînga peste decolteul rochiei din catifea. „Adică, faceți tot menajul?” „Robotesce, da să știți că nu-mi pare rău. Cînd ieream așa ca dă anli dumitale, trăgeam și p-afară: să cumpănesc alia, să măsoar p-ailaltă, să plivesc nu ș’ce, că cumpăr una ș-alta... Alceea mi-aduc iei pă toate. Gătesc, spāl, calc, radio merge, că și zgăiba ala mică, acu doarme, da’nu-mi pare rău, să crești un nepot, doi parcă iești iarăși o țîră de om”. „Vorbiți ca... sinteți de fel olteancă?” „Ei, aș! M-am molipsit, că pe-alceea umbliă tot felu de oameni și omu meu e primitor”. „Dacă Naică, mirele, ar fi luat o bucureșteancă?” „Cum așa?! Nu s’poate!” „Eu iubesc o bucureșteancă. Și nu-l rilooșă!” „Doamne ferește! N-am zis că... Dumneata să-ți afli sama dumitale dă’fi-miu cu treaba lui”. „Înțeleg că vor avea copil aici, la București”, insită Drumcea. Interlocutoarea îl zîmbește: „Și ce dacă! Tot țărani o să fie!” „Pe buletinul lor va scrie alceeva”. „Da single mieu? Și-al lui tat-su? E? Te-am incurcat, nu?” „Ei lucrează aici, totuși

mănăncă și dorm aici, iubesc aici, în oraș să-nțeleg că orașul vă este ostil?" „Cum?!" „Adică dușman, așaa..." „Fugi d-acilea! Cum dușman?! Numa că pot să-mi iau ș-acasă la mine televizor și frigider și ce-o mai fi dă luat și să le-ngheșui în două trei odăi la nu ș'ce etaj de ăsta". „Se fac și acolo blocuri". „Se fac, nimic dă zis. Nouă ne-ajunge ce-avem. Că n-am trudit pin-acu pă foi de tutun!"

Drumcea zîmbi, dezarmat: „Atunci... de ce mai roboțiți în București?" „Vreai ca să spui că dă ce nu-mi las ieu omu singur cuc aicea?... Vai dă capu meu! Păi nu l-am lăsat singur cînd a fost iel cu... dă'ce să zic, cum să-ți lași omu singur? Ce, îi la oaste?! Și nici atunci!" „După cum vād, îl iubiți și-acum ca la-nceput". „Doamne sfinte!" Își face cruce, din nou scîlpîrile broșei contrastează cu firul mat al rochiei. „Numa să-ndrăznească alta să-l țînă cum îl țîn ieu!" „Vă necăjește că băiatul cel mic trage spre oraș?". Ea respiră amplu, parcă vrînd să leviteze, impresie anulată de gestul atît de terestru al presării unui ghemotoc de piine pînă acesta se face cocoloș. „O să mai chibzuiesc dînsu..." „Și totuși, dacă rămîne în București?" Manevrează aerian cușitul, ca un ucenic de măcelărie. „Doar n-o să fie moarte de om! O să caic pă la dînsu ca să-i vād dă prunci. O muiere străină, cu ora și minutu, n-are cum să-i ridice la suflet ca mine..." Setos acum, mai exact spus: cu cerul gurii uscat, Drumcea ocheste un pahar, întinde brațul, însă imediat palma cuiva îi interzice accesul: „La nunta mea nice unu n-ardică paharul gol!" „A, tocmai că... între două dansuri, ce are de povestit mirele?" „Matale ai țînut ochii așa, altcunva... că ieu n-am prea dansat. Nu știu mișcările, dac-ar cînta d-alea dă pă la noi..." „Presupun c-aveți și benzi cu hore moldovenești". „Apăi sigur, numa că nu toți invitații noștri sînt dă la Moldova și-am zis că se merită să-i distrez pă dișii-ntii". „Cînd v-ați cunoscut actuala soție?" Niculae se hoibează și Drumcea avu o clipă senzația ca va primi o palmă. „Dă ee actuală, domnu? Păi, la noi la Pîrgărești, că d-acolo-i și dînsa. Cum să n-o cunosc?"

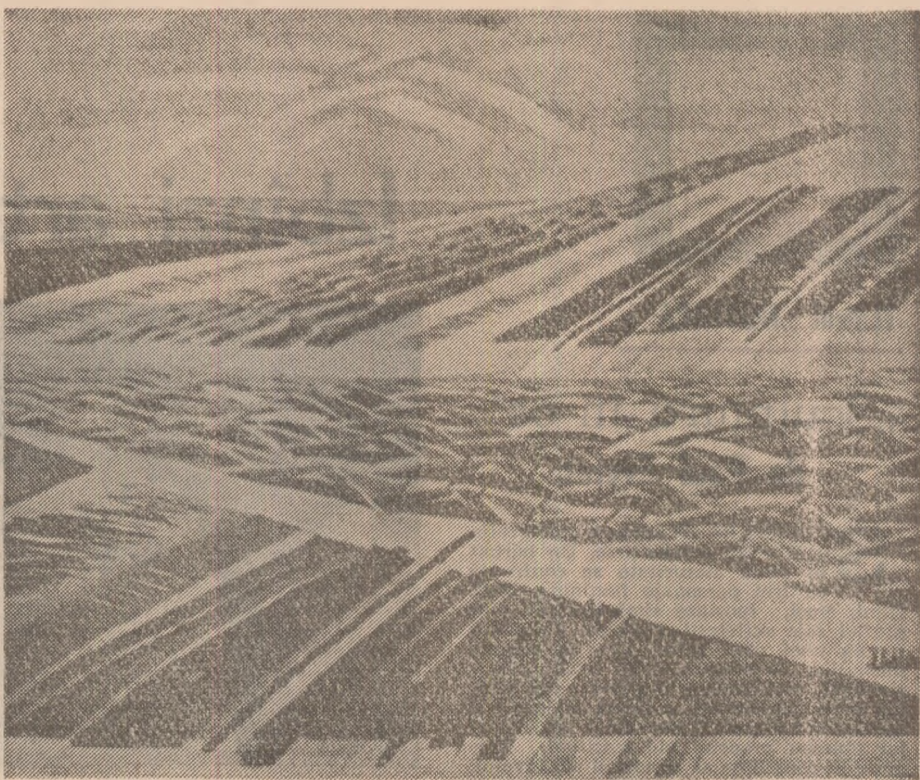
Privește mireasa: forfotită, roșie-n o-braz, parînd dezinteresată de dialogul bărbatului cu Drumcea. „Dă mult mi-era draga, dăștii matale, un om trebe-ntii sa-și nalțe coperișu ș-apoi vine iea și nevastă, viia!" Face un gest de îmbrățișare, pierdut în aer datorită distanței. „Pe-unde ați mai lucrat?" „Unde-a fost și tata, hop și ieu, c-așa-i la noi, nesmințit". „Dar cel mic, Vasile, aud că face opinie separată". „E! O să-i treacă, ie-ncă prunc, mde... Tot d-al nostru — îl caută din ochi, ca spre a se convinge că-l pe-aproape, că nu descrie o fantomă — nu sare iea așchia prea departe". „Încă puțîn. Știu că ocazia nu-i cea mai nimerită să vă rețin cu întrebările... Cu ce vă ocupați efectiv?" „Apăi îl credeam că m-ați văzut pin-acuma... ezechut cofraguri pentru baraj... rigle pentru cotele apei, și etanșezări, plus ce se mai cere ici și colo, că facem dă toate!" „Și locuința? Acum că sînteți doi — face cu ochiul — poate chiar trei, adică al treilea pe drum..." „Am două camere-n tabără, lingă ai bătrîni. Da-mi ardîc și la noi coperiș, cînd îi gata, vă chem". „Ce vă mai doriți?" „Cîte una alta pin casă... să vină ei pruncii și, mde, să terminăm cu tronsoanele, drumu-ăsta-al Dimbovitii..." „O să vină dansul miresei?" „Mai pă la urmă, că de, s-a dat totu peste cap c-au sosit din toate colțurile țării p-unde-a lucrat al bătrîn și n-au venit toți odată, așa că ordinea s-a călcat..." Întîi să ne stringem toți". „V-ați căsătorit și la biserică?" „Bătrînu-a zis iel ceva, da'l-am contrat, ce să caut ieu la popi!" „Mireasa n-a ridicat obiecții?" Niculae, incomodat, se răsucește în scaun, dă pe gît întreg paharul, apoi: „Domnu ziarist, apăi dacă nevasta are ceva-ncontră dă la-nceput, mai bine n-o lua! N-crezi ca mine?" Drumcea, mimînd atotștiința: „Totuși, Isailia dăntuiește e o... e frumos, nu?" „O fi, dă-și-așa poată să-și puie rochie albă, și-uite că și-a pus-o, și cununiță și tot cea-vrut, nu-i ajunge?". „Dacă nunta avea loc la Pîrgărești?" „Tot ca mine ieșea!" Mirele gesticulează larg arătînd mesele: „Ie și mai fain, privește și mneatale". „Privesc și-mi place. Pot să invit mireasa la dans?" „Bunînțeles. Că azi doar o joacă toți!"

ACUM aplecat mult, cu brațele pe genunchi, Cristea vorbește fărmițat dar ferm; nu ridică vocea, nu gesticulează, nu-și desprinde palmele de pulpanele pantalonilor nici cînd, hureducîndu-se, turismul îl hîtină de coloro: „Dom inginer, mă știți dă la Suceava. Ba aș zice că și dă la metrou... Ieu am un principiu, ca să mă iau după ziare cu vorbulea aia: ăstia, copilandri, trebe să treacă prin greu greulii, altfel nu se fac lucrători adevărați... Cînd Radu s-a proptit în brigada mea, i-am zis dă la bun început: mă băiatule, aiceșua nu se fac tricouri d-alea nici prosoape... le porți dă zece ori și le duci la Nufăr, dacă n-ai muliere-acasă! Aiceșua lucrăm pentru toți anii, vreau ca să spun că pentru totdeauna... Cînd se va vorbi dă români, se va pricepe pă dedesubt și ceva-ceva din efortu nostru d-aiceșua! Asta-l tot ce i-am cerut să-nțelegă... Și-apăi, dom inginer, nici lu fi-miu, zic acum d-ăla mic, dă Vasile, nu i-am dat coeficientu-ăla mare". Ionescu, prefăcîndu-se mirat: „Pe-asta n-o mai știam". „Așa am făcut mereu, și nu că m-ar vorbi lumea, dă' m-am socotit că ce dacă-i pruncu meu, or nădușește cu frații ăi

mari, or la loc comanda!" „Dacă dumneata așa socotești... mă rog, în ceea ce-l privește pe Vasile, vorba aia, rufele se spală-n familie, nu?" „Păi da". „Însă vezi, cu Radu-i alta. Părinții lui sînt din Militari. Adică bucureșteni. El n-a vrut să stea acolo, s-a mutat intenționat în tabără, unde-i mai greu decît acasă, orice-ai zice, și asta numai ca să fie cit mai lingă noi. Este?" „Unde e, nici Domnul nu se supără", „Domnul nu s-o supăra, însă Radu e de altă părere... Nu vreau să-i lăsăm senzația că trage targa pe uscat. El apreciază chestia cu banii, cu coeficientu-ăla, ca pe-o nedreptate ce i se face. Nu vede-aici vreo invitație la... cumpătare, și-atunci, te-ntreb: de ce să intre marcat în viața lui de adult? Nu-i păcat, nea Cristeo?"

Celălalt tace aidoma unui interlocutor căruia îi vorbești într-un dialect nu tocmai bine stăpînit. Inginerul pescuiește două casete — sînt filmele pregătite de Vedeau ca să fie proiectate înaintea delegației vizitatoare și care rețin secvențe ale ultimelor realizări pe șantier — trage la loc fermoarul sacului său de sport și înalță casetele spre maistru: „El, Radu, nu-i ca pelicula asta. O montezi, urmărești filmul, nu-ți place genericul și comuți mai departe pînă dai de secvențele care-ți convin, după care o scoți și-o înlocuiești cu următoarea. Cu oamenii trebuie s-avem răbdare, ce naiba, doar n-o să te-nvăt eu pe dumneata ce și cum". „Dom inginer, cu mintea mea a dă pă urmă, să mă pici cu ceară dacă pricep ce le trebe lor atîtea parale, cînd nici nu le-a-nmugurit bine mustața?!... Vorba aia, mîncăria și dormitu-i costă o nimica toată".

Ionescu, aruncînd o privire pe geamul turismului, vîzînd-nevîzînd trotuarul, trecătorii, casele: „Are și el o drăguță. Normal. Vrea să-și facă o vacanță cu ea, undeva la munte. Afacerea costă, nu?... Și-apoi învață, își cumpără tot felul de cărți, plus hainele, băiatul vrea să fie independent, nu uita... Ca să nu-ți mai zic că el vede-n jur ce sume ridică alții, care nu robotesc mai ceva decît el! Asta îl rîciie. Și încă ceva: mi-e teamă că și pe dumneata te rîciie prietenia dintre Vasile al dumitale și Radu. Poate îți închipui că bucureșteanul ți-a furat stîmă, încrederea și supunerea oarbă a fiului". „Nu ș'dacă io crez așa-ceva — clipește des, nițel viclean, parcă s-ar tocni într-o piață, — Mneata ești mai învățat, de, dacă zici că pruncu meu s-a lăsat spovedit de Radu, așa o fi, cum zici?". „Hai să n-o mai lungim. Din cauza coeficientului scăzut, el a primit bani puțîn și la concediu, bunăoară, vor intra-n calcul taman sumele-astea mici. Curînd o să intre și-n concediu de studii, așa că uite ce-ți propun... dar știți, așa, ca venind de la dumneata: să-i dăm o primă, să-l premiem din beneficii. Găsește o porțiță, și pe porțița asta să-l strecurăm și pe Vasile al dumitale, că nu-mi place deloc ca trage noaptea cu pontajele la bascule ca să ciștige-n plus ceea ce și-așa i se cuvine". „Domn inginer, sînteți tînar... ieu am robotit și la Bumbestii, cunoașteți... ăa, ce vremuri iereau!" „Ce vremuri, într-adevăr. Acum însă lucrăm la Dimbovitii albastră și aș vrea..." „De ce n-aveți încredere-n mine?" „Tocmai fiindcă am, te invit să-nțelegi că lumea nu există fără greșeli". „Nici n-am vorbit așa!" „Direct, n-ai zis. Dar dumneata știi multe, știi atîtea că știința asta poate să te și apese, așa, ca o povară. Nu-i obligatoriu... Ți-e greu și te-nțeleg... să te lași îmbunătățit... fiindcă ești prea aspru cu ăștia fără experiență". „Și cu mine viața a fost aspră". „E altceva. Ei trăiesc o altă viață. Hai să nu le-o asprim de dragul... experienței noastre personale. Nu-i cazul — nu crezi? — să-nădure și ei exploatarea patronului!" „Doar n-o să ziceți-acu că-s un patron?" „Nu zic, doar bănuiesc... n-am apucat munca la patron..." Inginerul își caută cuvintele. Ar fuma, țigările sînt, da, în haina de-acasă... „Am vrut să spun doar că și o vastă experiență de viață poate să se constituie într-o tiranie... o exploatare a altora!" „Da ce să fac dacă băieții ăștia nu m-ascultă?" „Propun să fim și noi atîtea la... cum să zic, la emisiunea pe care vor s-o asculte ei. Poate că nu-i cea mai potrivită. Poate că nu-i scutită de greșeli. Dar și eu pot greși. Și dumneata." „Aa, sigur, bunînțeles". „Atunci, cum rămîne?... Nu le sîntem icoane. La icoane unii se-nchină fără să comenteze... Măi nea Cristeo, ai habar că noi doi avem și porecle pe șantier?" „Porecle?" „A mea e Uscatul. A dumitale e Motanul. Așa-i că nu știai?" „Doamne ferește! Numa că nu văz... ce-am ieu cu..." „Cîteodată au hăm băscăloși ăștia... adică motanul e un despot, un comod care vrea totul și dă puțîn..." „Da, ce dau ieu puțîn?" „N-am spus. E doar o tălmăcire. Ar mai fi și altele... motanul e suveran peste toți și toate din subordinea lui..." „Vai de capu meu! Cum vine asta... suveran?" „Nea Cristeo, fii mai generos cu cei de altă părere. Și Radu și Vasile sînt băieți buni. Ți-o spune Uscatul, adică unul căruia nu-i stă-n fire să laude, așa, la drumul mare... Nimeni nu contestă, ai o experiență de viață excepțională, dar nu te înăspri, uneori vîrsta, anii nu sînt totdeauna cel mai bun sfetnic..." „Dom inginer, la aproape 61 de ani, cum să schimb un om?" „Din afară-i greu, într-adevăr. Dar dacă vrea și el să se schimbe, treaba-i alta". Îi pune un braț pe umăr: „Să vrea și el, asta-i povestea! Hai sus la mine!" „Cu țoalele-astea?" „Ai mei sînt obișnuiți cu multe".

Tapiseria de ILEANA BALOTA

Prepeleac

Creangă și Arghezi

■ RAR autor, și om, care să se lase atît de greu rupt de locul natal. De obicei nostalgia teritoriului în care ai copilărit apare tirziu, la bătrînețe, semn că ciclul vieții se încheie, iar moartea, presimțită, caută, cu o sete sumbră de confruntare, sur-sa existenței.

Cele patru părți ale evocărilor încep, rapsodic, cu același motiv al întoarcerii.

I Stau cîteodată și-mi aduc aminte...
II Nu știu alții cum sînt...

III Nu mi-ar fi ciudă... cînd ai fi și tu... de te miri unde...

IV Cum nu se dă scos ursul din bîrlog...

Patru propoziții. Aceeași temă obsedantă. Construcție muzicală. O „Rapsodie română" în proză.

Creangă și Enescu nu aparțin aceluiași spațiu *sentimental*? Și noroc că a fost și că este încă așa. O lume vivace, colorată, în spiritul lui Neculce.

Eminescu înscamnă acest fenomen. Plus metafizica; purtînd însă, și ea, firul local.

Cunosc destul critici, distanțați cu orgoliu de orișice naivitate, și care punind o circumspecție rece în tot ce iau în seamă, ajung să secătuiască textul de seva ori de sensurile lui. Trebuie mult talent, probail și multă candoare, multă sensibilitate și fidelitate ca să rămii receptiv, în afara micilor tactici ocazionale. Sigur, știm, pe parcurs totul se complică. Căndoarea se pierde; ea care deformează esențial lucrurile, cînd nu le redă idealitatea, chipul pierdut, și pe care puțîn mai sînt în stare să-l recunoască.

M-am lovit uneori de acest fel de obiecții sceptice venite din partea unor cercetători mai didactici: Dumneata crezi că autorul *chiar s-a gîndit că...* Asta o pui de la dumneata!... Cînd tîrănu leneș preferă să se lase spînzurat decît să-și moaie singur posmagii, crezi *într-adevăr* că acest miran știe că se comportă ca un stoic și că nu-i vorba de altceva decît de o biată snoavă populară?... Și acum imi vii și-mi vorbești de construcție muzicală la Creangă, cînd șantmanul cel mult putea să cînte *Frunză verde de cicoare / Astănoapte pe răcoare...* De unde și pînă unde?! Capitolele încep cu frazele pe care mi le citezi, fiindcă așa i-a venit lui Creangă, habar n-avea că făcea, cum zici, construcție muzicală, — așa i-a venit, e-o potriveală...

Mediocritatea nu admite ceea ce-i scapă. Nimic n-o sperie mai mult decît excepția care contrazice rutina...

DAR Autorului nu-i scapă nimic. El este stăpîn pe toate amănuntele. Chiar și pe Hazard, fiindcă pe unii hazardul îi iubește, iar altora le închide ușa în nas. Laitmotivul are în el rigoarea legii cristalelor, chiar și în tandrețea aceluia „*drăgăliță, Doamne*", care întreține, alert, fie și-n joacă, dorul de locul cel drag.

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare... în care se oglîndește cu mîhnire Cetatea-Neamțului de atîtea veacuri!

Încet-încet, iată-ne intrați în secțiunea finală. Revine și se amplifică (muzical) aversiunea autorului față de școală, care acum se bucură de o lim-

pede explicațiune strategică... Iașul, cu seminarul, e departe de Neamț. Nu ca Fălticeniul; de aici putea să se repeadă ușor la Humulești, pe la hore, să mai fure un sărutat, „pîșlind-o așa cam pe după toacă... sara pe lună". Aveau timp deci, plecînd în zori din sat, să ajungă la Fălticeni „pe la prințul cel mare". Moldova o treceau „desculți prin vad" pe la Baia, — Moldova „înghețată pe la margini, și la dus și la întors, de ne degera măduva-n oase de frig!" Distanța Iași—Neamț — prea mare — îl îndepăriează dramatic pe erou de centrul existenței sale, — *Jocul*. De la Fălticeni la Neamț sînt două poște, dar de la Neamț la Iași, șase... Căci nu vă pară de șagă: de la Neamț pînă la Iași, e citu-i de la Iași pînă la Neamț, nici mult, nici mai puțîn. Aporie de umanism șugubăț.

Smaranda, însă, autoritară. veghează... — Ioane, cată să nu dăm cînstea pe rușine și pacea pe gilceavă!.. Ai să pleci unde zic eu...

Și așa va fi, după voința ei de necîlînt. Altă temă principală a narației. Smaranda, cu obsesia învățaturii, ea l-a înlesnit pe băiet, ea l-a dat lumii ca scriitor!... Creangă se opune cu disperare:

— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! (plingînd „cu zece rînduri de lacrimi"). Gata să-l ia la bătaie... Tatăl aprobă plecarea, „posomorît", dominat de strășnicia nevastă. Mai face el aluzii la bani, care „nu se culeg de la trunchi, ca surcelele"... Osînditul rezistă. Ce-i trebuie lui atîtea școli, — Humulești, Broșteni, Neamț, Fălticeni. Acum să se mai ducă și la Socola. Fără popie nu se poate trăi? *D-apoi călugării, o adunătură de zamparagii dugliși...* (Dugliși? păcat că s-a pierdut pe drum). Îi vine repe-de o idee... *Acuș îi spun mamei că mă duc la călugărie...* În cîțiva ani, cu ce-a apucat să învețe, ajunge „dichiu" la un mitoc, stringe „un știubei plin cu galbeni"... *Ș-apoi atunci... pune-ți, cuvioase lîarie, ploșca cu rachiu la sold, icrișoare moi cît se poate de multe și altceva de gustare în buzunările dulamei, pistoalele în briu, pe sub rasă* (de toate, și două pistoale, ca la Argehei, interferență frapantă, vorbe încredinșindu-se scurt ca două fulgere, fiecare vîzîndu-și pe urmă de direcția lui), *comanacul pe-o ureche și, cu sabia Duhului în mîină și pletele în vînt, ia-o la papuc, peste „Piciorul Rău", spre „Cărarea afurisită" dintre Secu și Agapia...*

DAR, ce nimereală! Unul cu „pistoalele în briu pe sub rasă"; muliere falsă a ăluilalt avînd pe dedesubt de toate, „și două pistoale"!

Și unul și altul, călugări, măcar ca tentație... Multă vreme a trebuit să se mai scurgă... o sută de ani, unul, de cînd se născu, și încă o sută îndărăt, altul, de cînd muri, pentru ca asemănarea lor să nu ne mai mire astăzi, și ce părea distantă bunicică, să nu fie decît vecinătate. Să nu hulim. Să dăm Duhovniceștei tagme, ce este al Duhovniceștei tagme, fie și atînsă de păcat.

În aghiazma ei aspră, în care plutesc sfîinite fire de busuloc, s-au călit, vrînd-nevrînd, și unul și altul, și naratorul și poetul, și diaconul Creangă și fratele Arghezi...

Constantin Ţoiu

Teatrul „NOTTARA”:

„Sculptură în os” de Paul Everac

SCULPTURĂ ÎN OS este radiografia unei crize existențiale. Un bărbat în plină maturitate se confruntă cu trei personaje feminine, Nuți, Nuni, Nuși, ipostaze simbolice ale biografiei sale sufletești. Dialogul ne relevă drama unei vieți false, aservită conformismului, succesului social ieftin, carierismului, satisfacțiilor orgolioase mărunte. Un eveniment-limită, o boală de inimă și spaima sfârșitului, îl dezvăluie profesorului Popescu propriul vid spiritual. Trezește în conștiința sa cosmarul adevărului. Din trecut irupe răvășitor în memorie Nuși, o dragoste sacrificială din lașitate și slăbiciune, renașcă nostalgia iubirii, regretul idealurilor abandonate, ale unei vocații de sculptor ingropată din frică, din spaima de nerealizare. Aceste fantasmă amplifică și imaginile prezentului. Eroul are revelația necomunicării cu propria fiică, înghețată și nevrotică Nuni, alienată de principii dezumanizante. O vede cu alți ochi pe fata din casă, Nuți, tratată pînă atunci disprețuitor, cu un aer de superioritate. Descoperă simplitatea și căldura unui suflet onest, frumusețea sentimentelor sincere. În acest periplu între trecut și prezent, între vis și realitate, în care inginerul Popescu își caută cu disperare identitatea, cele trei femei formează o oglindă demistificatoare ce comunică esența umană a unei existențe aparent înfloritoare. Conflictul are nu numai o dimensiune psihologică, dar și una socială. Destinul eroilor, atitudinile lor devin semnificative în unele momente și pentru metamorfozele unui timp istoric.

Sculptură în os are respirația unui intermezzo dramatic între alte lucrări de amploare pentru scenă. Recunoaștem în el variații pe teme și obsesii literare mai vechi ale lui Paul Everac. Un intermezzo compus de autor cu stilul teatral, în care diversele ipostaze ale personajelor, frecvențele și rapidele treceri de la o trăire la alta solicită virtuozitatea în interpretare. Textul pare o bună partitură pentru un recital actoricesc. La sala Studio a Teatrului „Nottara”, în vizuina regizorului Tudor Mărăscu, decuparea stărilor de spirit ale protagoniștilor este făcută cu ochi de analist, cu luciditate și rigoare. Gesturi, mișcări, inflexiuni ale glasului traduc cu finețe și subtilitate adevărul psihologic al relațiilor. Schimbul de replici tensionat punctează odată cu transformările interioare ale eroilor și substratul social. Este apreciabil în montare modul inventiv în care regizorul a pus în valoare disponibilitățile interpretative ale actorilor. Diana Lupescu reface în alte condiții performanța sa din Dulapul de Paul Everac de pe scena Teatrului „Bulandra”, unde marca reliefat degradarea morală a unei eroine la diferite vârste. În Sculptură în os ea individualizează cu personalitate cele trei prezențe feminine. Cucereste prin umor, savoare și pitoresc în Nuți, fata venită de la țară să „se emancipeze” la oraș. Este crispată, rece și afectată în Nuni, inflexibilă și în același timp vulnerabilă fiică a profesorului. E frumoasă, explozivă, senzuală în pătimașă și excentrică Nuși. Are momente de tristețe care imprimă gravitate personajului. O evoluție meritorie are Emil Hossu în profesorul Popescu. Interpretul exprimă sugestiv, fără ajutorul unor însemne exterioare de machiaj, ambiția, orgoliul steril, nesiguranța și refuzările unei existențe mistificate. De asemenea entuziasmul tinereții, fericirea dragostei și a idealurilor care innobilează viața și îi dau un sens.

Ce lipsește spectacolului de la Teatrul „Nottara” este un anume mister. Finalul e ușor demonstrativ, revenirea în realitate a enigmaticei Nuși se face fără surpriză și emoție. Decorul lui Constantin Russu, doar funcțional, nu are forță metaforică. Am vizionat la Teatrul Dramatic din Brașov o altă montare reușită a piesei unde o scenografie creatoare de atmosferă, dominată de un alb strălucitor, aducea un halou de inefabil în jurul eroilor, făcând din Timp, personaj nevăzut dar teribil, o prezență tulburătoare.

Ludmila Patlanjoglu

Jubileu

■ Spectacolul Teatrului „Bulandra” cu Noștunea de fericire de Dumitru Solomon, în regia lui Valeriu Moisescu, avîndu-i ca protagoniști (la premieră) pe Virgil Ogășanu, Ștefan Bănică, Tamara Bucuiceanu, Dan Damian, se reprezintă astăzi-seară pentru a 200-a oară.

Izbînzii artistice pe scena ieșeană

Teatrul „Nottara”: Sculptură în os de Paul Everac. Cu Diana Lupescu și Emil Hossu. Regia - Tudor Mărăscu (Fotografie - Cornel Lazăr)

O interpretare originală

TEAȚRUL lui Strindberg este scris fără menajamente față de sensibilitățile fragile ale spectatorilor. În Tatăl acțiunea e densă, din conflictul central ni se înfățișează doar partea finală, cea a confruntării decisive dintre soți. Explicațiile, necesare, sînt implicite, devenind ele inele acțiune. Personajele manifestă o duritate nedismulată în raționamente și atitudine; ele n-au fost create de autor ca metafore și nici nu ambiționează asaltul unui asemenea calități. Se mulțumesc, simplu, cu statutul de chintesență a existențelor circumscrise categoriei respective.

În mod firesc, textul lui Strindberg se cerea „citit”, astăzi, altfel decît la premiera absolută a versiunii românești de-acum aproape 70 de ani (noiembrie 1920, Compania „Excelsior”). Regizorul Dan Alcesandrescu a operat o discretă și binevenită translație a centrului de greutate din zona misoginismului spre cea a înfruntării directe dintre mentalități revolte, pe de o parte, și o înțelegere mai elastică a relațiilor guvernînd microuniversul familiei. Laura pretinde statut moral și civic egal cu cel al soțului. Căpitanul de cavalerie Adolf, tatăl, se declară dispus la concesii, cerînd în schimb dreptul la liniște, la armonia sufletească fără de care valoarea umană se atrofiază. Logica strînsă a textului este convertită, pe scena Teatrului Național din Iași, într-o demonstrație dramatică a confruntărilor, în care părțile își apără cu îndrăzneală punctul de vedere, convinse însă (fără a avea tăria măturisirii) că dreptatea nu le aparține deplin; ceea ce lipsește este împlinit de orgoliu și de egoism. Falsul care se naște astfel condamnă, fără excepție, partenerii teribile înțeleștii la înfrîngere, comunicîndu-le, în același timp, un sentiment al exasperării și al disperării, vecin cu crima. Și ea se va produce, într-adevăr.

Din pledoaria antifeministă tenace a autorului, concentrată într-o replică a lui Adolf, „Sînt prea multe femei în casa asta!”, regizorul păstrează, intactă, problema individualismului, devenit axă a întregii rețele comportamentale, individualism justificat în mod foarte diferit, și convingător, de la personaj la perso-

nal. Afirmația, la prima vedere de uz comun, formulată de Nöjd în chiar scena a doua a piesei („nimeni nu poate ști cine-i este tată”), capătă semnificații tulburătoare în derularea istoriei acestui faliment moral al omului contemplat în relația sa cea mai intimă: de singe și de conviețuire, transformînd, treptat, cercul familiei, într-o colecție de monștri la domiciliu.

Gîndit astfel, un spectacol nu-și propune să deconecteze privitorii, ci să-i neliniștească, îndemnîndu-i la meditație. Și premiera ieșeană reușește acest lucru, cu deosebire în registrul vizînd funcționarea dereglată a relațiilor dintre membrii familiei căpitanului; ea comunică sălii sentimentul de neîncredere, de neșperanță, de jenă în fața violentei expunerii publice a infirmităților sufletești.

Tatăl, în interpretarea concentrată a lui Sergiu Tudose, este gîdit ca un revoltat singuratic. Omul încearcă să se elibereze de mediocritatea cotidianului căutînd urme de viață în spațiul galactic; un efort de a realiza ceva care să-l justifice, o „nebulă a creației care face demnitatea omului”, cum observa, referindu-se la dramaturg, Albert Camus. În acest sens este dirijată și cerbicia cu care personajul luptă pentru a-și detașa fiica de influențele strivitoare de personalitate ale bătrinei Doici, ale Bunicii — nevăzute, dar agresiv active — și chiar ale mamei, adversar neiertător. Prin copilul său, Tatăl speră într-un viitor al descălușării. Interpretul își clădește fără greș personajul pe această structură a „egoismului iluminat” și găsește resurse de creștere logică a tensiunii interioare, împinse pînă la demență, în pofida faptului că pornește, din prima scenă, de la un etaj superior al implicării. Violeta Popescu (Laura) propune o descifrare foarte personală a rolului, la care subscriem. Personajul său cenzurează cu grijă, într-o geometrizare voită a evoluției (care poate părea liniară, dar nu este), însinuirea, perfidia, ura, lipsa de scrupule, „egoismul calculat”. Important pentru Laura este să-și atingă scopul. Mijloacele utilizate, și efectele lor asupra soțului, nu sînt supuse nici unui complex moral. Personajul creat de Violeta Popescu pare a se dedubla continuu; în penumbra prezenței fizice se ghicește mereu o amenințare obligînd partenerii la defensivă prudentă. Exploziile vocale sînt oculte. Sub calmul aparent al personajului, suspect doar prin sarcasmul uneori ostentativ, se simte pulsînd o voință lărtată, care exclude concesia. Un al treilea personaj bine gîdit și elaborat scenic este Doica, interpretată de Virginia Raicu. Amestec de bigotism fățarnic, rapacitate și dispreț violent față de semenii, Doica șerpuiește printre celelalte existențe într-o stare de continuă pînă a egoismului agresiv, neezitînd să îndeplinească, la nevoie, rolul de călău. Din păcate, și acest personaj, dar și alte două — Doctorul (Virgiliu Costin) și Pastorul (Teodor Dan Aciobănițel) — sînt îndemnate, din cînd în cînd, cu totul inexplicabil, la capitulări de dragul hazului ieftin, între care cleptomania stă la loc de cinste. Prezența ultimelor două personaje amintite, dar și a altor două, (Bertha — Monica Bordeianu) și Nöjd — Gheorghe Marincea), în situarea scenică propusă de Dan Alcesandrescu dramel Tatăl ni s-a părut a fi sub așteptări, rezolvările alese apelînd fie la compoziții ostentative (Doctorul), fie la traversări impersonale ale rolurilor.

Rodica Arghir imaginează un excelent spațiu de joc, o invazie terorizantă de obiecte care transformă în labirint descuizolul interior al locuinței căpitanului, izolînd partenerii și condamnîndu-i la singurătate perpetuă.

Constantin Paui

Liana Cojocaru

Cartea

Acțiunea și limbajul

■ PRINTRE debutanții apăruiți în ultima vreme în „Rampa”, colecție care dă drept la litera tipărită celor mai noi producții, după ce ele au primit botezul scenic, se numără și comediodramul Dinu Grigorescu, autor controversat, cu o evoluție sinuoasă, dar tenace, situîndu-se totuși printre comediodramurile noastre de valoare.

Volumul conține două piese trecute prin luminile scenei, deci auzite din gura actorilor, văzute în diferite concepții regizorale și apoi retrăite la masa de lucru, un adevărat privilegiu pe care dramaturgul a știut să-l folosească și de care nu se bucură prozatorul sau poetul sortit să-și murmure producțiile singur.

Prima piesă, *Cîrpit de păsărele*, prezintă două cupluri aflate la un pas de destrămare dar renăscînd din cortegiul hărțuieților și suspiciunilor ca pasărea Phönix din propria cenușă. Decl. nimic nou în ceea ce privește subiectul. Și totuși ceva se petrece la nivelul limbajului prin care personajele te conving, trăiesc, își ocupă viața. Este vorba de ceea ce am putea numi expresivitatea banalului, sau magia simplității. Sub aceste auspicii trăiesc și se mișcă personajele, se desfășoară acțiunea piesei

Cîrpit de păsărele. Această metodă presupune rafinament dar și umanism, putere de a te cobori la oamenii simpli, de a-i înțelege. Veșnica lor hărțuială, „importanță” lor, crizele lor de personalitate reprezintă marea duioșie a lumii care a dat naștere unei întregi literaturi. Căci ce poate fi altceva certea pe o mașină de călcat, pe un covor etc., decît conjuncturalul devenit inoperant la nivelul principiilor. De aici și limpiditatea piesei lui Dinu Grigorescu.

Spre deosebire de ea, *Fluturi de noapte*, cea de a doua piesă, cel puțin la prima vedere, pare mai „ambicioasă”. Aici autorul pune în mișcare personaje versatile, crescute la școala corupției. Acțiunea este mai imprevizibilă și mai complexă, replicile mai surprinzătoare. Probabil și din acest motiv cronicarii au socotit-o superioară primei. Autorul recurge la toate resursele pentru a scoate efecte comice. Se petrec pe timpul desfășurării mai multe morți, numai una fiind adevărată, aceea din final cînd așa-zisul personaj negativ, șeful celor cu mîini lungi, cade prin gura liftului. Voind să înfieze pe cel care încalcă normele de conduită morală, autorul populează spațiul dramatic cu personaje corupte, în jocul

Un debut promițător

UN spectacol pirandellian la Teatrul Național din Iași: Șase personaje în căutarea unui autor.

Ne-a surprins maturitatea artistică a foarte tinerei regizoare — studentă în ultimul an (la data premierii) în clasa de regie a lui Valeriu Moisescu, — Irina Popescu-Bocriu. Visul lui Pirandello de a inova teatrul, de a-l scoate din vechile tipare și a-i conferi neliniștea proprie secolului nostru a fost translat de regizoarea debutantă în termeni teatrali lipsiți de ostentație, cu mare rigoare stilistică. Neputința tragică de depășire a condiției existențiale este transfigurată în poezia scenei într-o demonstrație limpede despre funcția teatrului. Personajele piesei joacă drama incapacității umane de a atinge perfecțiunea cu o necenzurată sinceritate. Gestul în viață poate părea impudic, dar în teatru el se validează prin magia actului. Reușit e întregul spectacol. Aduse în scenă sub un vâl imens, personajele își încep povestea, își caută forma în care pot exista, forma care meru pare să nu corespundă fondului, adevărului. Tulburate de intervenția actorilor care impun canoane, ele se răzvrătesc și cer dreptul la o anume existență artistică, cea neincorsetată de forme fixe. Formula de teatru în teatru înlesnește închegarea operei prin construcția pe verticală a planurilor gîdite minuțios și în general ferm articulate în schema întregului. Neîmplinirile tot la acest nivel pot fi semnulate, dar pentru o operă de debut ele sînt nesemnificative. Ironia și tristețea, realitatea și imaginarul alunecă, se ating, se topec și se despart învîluind în mișcarea lor haitică povestea scenică, în care lucrurile se petrec ca în viață. Cînd jocul a luat sfîrșit, personajele părăsesc arena și se retrag în adîncul scenei, în spațiul de lumină crudă în care redevin ale vieții.

Impresionează concizia, densitatea și claritatea formulărilor. Iluzia scenică este mereu demistificată, întreg spectacolul fiind o permanentă alunecare din planul realității obiective în cel al închipuirii fantastice. Performanțe se înregistrează și la nivelul distribuției. Constantin Popa — tatăl — are o evoluție nuanțată și interiorizată. Remușcările care-i macină ființa sînt un rău existențial, actorul știe să-și modeleze fin propunerea sa. Ne-a încîntat prin forța și rafinamentul jocului. Cornelia Gheorghiu în rolul mamei năucite de destin este de o tristețe copleșitoare. Absență — fără a fi stearsă — ea reprezintă tot ce ar fi putut fi benefic în viața familiei atinse de blestem. E singura care adună, alină și nu se răzvrățește niciodată. Prezența ei umilă este cit se poate de pregnantă în această istorie scenică. Doina Deleanu în postura fetei vitrege are prestanță și fior dramatic. Personajul ei este mistuit de nestare și nobilă aspirație către puritate. Copiii Vlad Iftinca și Raluca Tudorică se integrează armonios spectacolului. Portretul fiului, mai palid conturat de către Constantin Avădanci, este totuși bine gîdit regizoral. Jocul Adel Gițorman în Madama Pace este ilustrativ, zgometos, exteriorizat. Grupul actorilor — Adi Caraulanu, Despina Marcu, Florin Mircea — este mai puțin sesizant. Scenografia Rodica Arghir accentuează cu finețe și economie de mijloace concepția regizorală în termeni plastici, conferind spectacolului grandioare și mister. Încheiem cu gîndul că acest debut este de bun augur pentru viața teatrală și compatibil cu renumele Naționalului ieșean.

lor pîrînd să intre și cei cinstiți și normali, dar numai pentru o vreme. Și totul se petrece la nivelul unui bloc de locuințe din care infractorii fură materiale cit intră într-un etaj. Aici autorul folosește metoda teatrului în teatru. Din această vinzoleală condusă cu multă abilitate, semnificațiile se eliberează treptat prin însăși unitatea piesei; mesajul este clar, impactul realizîndu-se atît la nivelul acțiunii, cit și al limbajului.

Ca și în prima piesă, trăiești impresia unei cufundări în miezul unei realități de unde ieși cu un iz puternic de viață. Însă dacă ar fi să alegem între *Cîrpit de păsărele* și *Fluturi de noapte*, am prefera-o totuși pe prima. Și asta datorită expresivității limbajului și acțiunii și nu mai puțin a „banalului” de care am vorbit și din care s-a creat și continuă să se creeze o întreagă literatură de valoare.

Cu toate cantonările tematice, diversificarea formulelor, curajul și tăișul replicii, abordarea, în unele cazuri, a fantasticiului etc., sînt semne clare că în dramaturgie se petrece un fenomen interesant, demn de luat în seamă. Socotim că Dinu Grigorescu, prin cartea sa, se situează nu la margine, cum au dat de înțeles unii cronicari, ci în centrul acestui fenomen, numîndu-se printre dramaturgii împătimiti de real.

Nicolae Ioana

Zilele filmului sovietic

La ora actuală, printre cele mai cunoscute și apreciate actrițe de film sovietice se numără și tinerele Elena Safonova, Natalia Negoda, Tatiana Drubici

O SCENĂ mare, cu podeaua lucioasă. Deasupra, în fundal, un Sfinx imens, înconjurat de beculi colorate, care, ca o inimă electronică, palpită, în sunetul muzicii. O echipă de estradă repetă pentru un spectacol care se va numi „Haosul și nașterea Calculatorului”. Un „corepetitor” în pragul bătrâneții, încă zvelt, îmbrăcat neglijent, cu o paloare de cardiac între două infarcte. Un tânăr mustăcios și smecheros vine la corepetitor ca să-l roage să-l învețe, și pe el, step (bătrînul fiind singurul și ultimul dansator adevărat de step). Prima lecție (contra cost). Dezastru de tipul „un elefant într-un magazin de porțelanuri”. Trebuie să fii nebun să vrei să înveți step cu un picior fracturat, cu un asemenea simț al ritmului și cu un asemenea mers!; îi zice bătrînul profesor, elevului, și sala ride în hohote. Apoi, treptat, risul se dizolvă într-o mare de tristețe, de tandrețe, de nostalgie; și, aceeași sală va privi ultima secvență într-o tăcere înmărmurită.

Tînărul regizor Karen Șahnazarov (n. 1951, absolvent al VGİK-ului, clasa Igor Talankin), pină în prezent autorul a cinci lungmetraje, s-a făcut cunoscut mai ales prin *Curierul* (care, în 1987, a inaugurat Zilele filmului sovietic la București). În filmul prezentat în recenta Gală, *O seară de iarnă la Gagra* (prod. 1985, plasat, în filmografia lui Șahnazarov, înainte de *Curierul*), pot fi descifrate câteva trăsături, ținînd de arta poetică a unui regizor cu privirea de o ironie candidă, fascinat de secretele combustiei polemice a unor subiecte de o cuminenție și de o banalitate aparent ireproșabile. E uimitor cite poate să spună Șahnazarov într-o simplă „comedie sentimentală”, și cum știe să își lanseze, în trepte, povestea, spre înaltul sensurilor generale, pornind de la fogsăia terestră, de la lumea estradelor, cu fauna, cu șabloanele, cu nimicurile, cu lerarhiile și repetițiile ei plictisite sau doar rutinate, cu taciunile, moțait și croșetat la poalele Sfinxului... Corepetitorul este un „fost”, de care lumea a uitat pină și că a fost odată cineva. A fost odată un tînăr înalt și subțire, care dansa, dumnezeiește, step. O fostă celebritate, abandonată de soartă pe „bulevardul amurgului”, un personaj ideal pentru rubrica tv. „Nume uitate”, care îl declară mort (iar cînd va muri, îl va declara bine sănătos; aripa satirei atinge un univers televizistic stupid, superficial, mereu anapoda). Idolul de odi-

nioară a devenit, acum, un om de prisos. Singur, sărac, părăsit într-un apartament în paragină, într-un cartier nou, de blocuri, plasat de Șahnazarov ca la capătul unui pustiu, legat de restul lumii doar printr-o cabină telefonică, în care personajul se refugiază în clipele lui de slăbiciune, să-și mai îmblinzească disperarea. Altfel, omul își suportă situația cu un umor bărbătesc și cu o terapeutică proprie: în momentele lui cele mai grele, știe să-și descărce amarul și năduful printr-un strigăt. Scurt, din rărunchi, un strigăt eliberator! (înrușit cu strigătul terapeutic al altui personaj, din alt film de actualitate, al altui tînăr regizor: *Micuța Vera*, de Vasili Piciul). Tipătul salvator intră, și el, în prima lecție de step predată de maestru discipolului, alături de ideea de bază că, mai important decît orice, la step, e curajul. Îndrăzneala! Și faptul că trebuie dansat cu atîta convingere, de parcă de asta ar depinde însăși viața ta!... Discipolul, tipul „care e trimis să cumpere cvas”, vrea să abandoneze, nu are curajul necesar, îi e greu. „N-a mișcat un deget și îi e greu! Ai săpat canalul Karacum? Ai clădit Universitatea? Cum privești viața, voi, tinerii din ziua de azi? Vreți muncă puțină și bani mulți! Voi chiar așa sinteți — în diferență — sau vă prefăceți?... În același timbru ironic, Șahnazarov colorează filmul cu o dispută între generații, prefîgurînd una dintre temele majore ale viitorului *Curier*. Disputa, în *O seară de iarnă la Gagra*, este între arta adevărată, vegheată de Sfinx, și o „artă” artificială, rece, mecanizată, industrializată, produsă sub semnul și în imperiul Calculatorului. Calculatorul întrușipează tendințele de care ne izbim zi de zi, explică un personaj al filmului: tehnică, programare, standardizare. Tendințe care marchează sau amenință să marcheze și viața sufletească a personajelor, în acea lume, fie ea și de estradă... Nu întîmplător, idolul de odinioară e îndrăgostit, ca de un ideal, de o canapea veche, solidă, de la *Consignația* („Acum totul se face din PFL. Se încheiază și gata!”). Și nu întîmplător cîntecul preferat al eroului (pe care, cu miinile în buzunare, cu nonșalanța marelui artist, îl fredonează interpretul, Evgheni Evstigneev), e o melodie sprintară și suavă, despre o gîscuță pătrunsă de nostalgia văduhului, privind, de jos, din iarba grasă, zborul unei albine...

Sfîrșitul bătrînului corepetitor pe patul

de spital, ducînd cu el imense rezerve de tandrețe, de care nimeni n-a avut nevoie vreodată, e mai degrabă aspru și eroic, în melancolia lui, decît melodramatic. Secvența cea mai iubită, din întreaga viață a fostului idol, singura care îl obsedează și de care îi e dor: o seară de iarnă la Gagra, o iarnă cu palmieri, cu soare blind și culori strălucitoare, o seară în care el, tînărul în culmea gloriei, a dansat împreună cu fetița lui, care „bătea step ca o zeiță” (fetița care, vedem, seamănă, într-adevăr, mult, cu domnișoara care îl roagă, peste ani, să nu vină la nunta ei, ca să evite o întîlnire penibilă cu celălalt tată, care a crescut-o). „Dacă aș putea să re trăiesc seara aceea, măcar pentru o clipă, aș da tot ce mi-a mai rămas de trăit”, murmură personajul, ca să re trăiască, în imaginea următoare, tocmai acea clipă. Momentul în care tînărul suplu își ridică fetița în brațe și se învîrte cu ea, coincide cu declanșarea soneriei din spital, anunțînd că o inimă s-a oprit.

În final, pe scena lucioasă, pustie, la poalele Sfinxului, sub lumina difuză a două reflectoare, ca doi sori misterioși — tînărul care nu avea destul curaj vine și încearcă, de unul singur, să „reinventeze” stepul; și pocnetul mai întîi ezitant, apoi din ce în ce mai ritmic, al tălpilor lui pe lemnul scenei, închide, parcă, în el, un întreg cifru al continuității artei adevărate, un cifru al unei posibile supra-viețuiri ne-standardizate...

Pe lîngă filmul din seara Galei, alte șase titluri (din categoria filmului mediu) ilustrează alte câteva zone de preocupări: filmul „de război” (*Regăsire după război*, de Galina Iurkova), filmul de aventuri (*Comoara din Valea șerpilor*, de Marek Pestrak, polițier politic cu fantezie SF, spectaculos și exotic, exploataînd un motiv comun cu *Indiana Jones* și ultima cruciadă, al lui Spielberg — actualizarea vechilor mituri); și patru filme de actualitate (*Prezumție de nevinovăție*, de Evgheni Tatarski, *Norocoasa*, de Oleg Remizov, *Rapidul*, de Boris Iașin și *Drăguța Aellia*, de Gheorghe Natanson, inspirat din piesa care se joacă și la noi, la Mic, „O femeie dragută cu floare și ferestre spre nord”).

Aflăte, în prezent, în plină desfășurare, Zilele filmului sovietic se bucură, ca în fiecare an, de interesul și de primirea caldă a publicului nostru.

Eugenia Vodă

Cinema

Flash-back

Cumpăna

■ DECENIUL de după 1955 a dat filmului o serie de opere sigiliu, care au surprins mai bine chiar decît literatura alunecarea istorică a sufletului omenesc, cumpăna în schimbare a generațiilor postbelice. Deși „moraliste”, deci „date”, sînt opere majore care au ajuns pe urmă să-și împrumute numele unor tipuri omenesti, atitudini, fenomene. I Vitelloni, Rebel fără cauză, La dolce vita, Pumnii în buzunare. Poate pentru prima dată, cinematograful, urcat în zenitul său, izbutea să se substituie istoriei, să-i furnizeze idei, soluții, formule. Și să depășească, totuși, sociologismul, printr-o pătrundere în însăși celula vieții de toate zilele.

În acest curent se înscria și Andrzej Wajda, cu unul din filmele sale, socotit mai mult de culoare decît de idei, dar întrecînd — după noi — în acuitate socială (și, prin ricoșeu, chiar în romanticism) capodopera acelei perioade, *Cenușă și diamant*. Titlul, *Fermecătorii inocenți*, părea destinat și el să se împrumute istoriei. Este vorba de acei tineri, scăpați „inocenți” din greutățile imediate, postbelice, dar pe care o anume mutație tehniciștă îi face să renunțe la preceptele educației sufletiste și să o trădeze pentru duritate, indiferență, egoism. Însă Wajda se străduiește să arate că spoiala aceea antisentimentală este mai degrabă o formă de nesiguranță decît una de stăpînire de sine. El imaginează o înfruntare între doi tineri, unul din ei — băiatul — convins de necesitatea de a fi clinic, celălalt — fata — acceptînd cinismul doar ca pe un joc. Sînt scene tari, un fel de coridă a sentimentelor, în care nu poate exista decît un învingător și un învins. Dar, pentru că se suppose cu sfidătoare ușurință durității lui, fata îl face pe băiat să se intimideze, să dea înapoi. Ea cîștigă prin puterea spiritului, prin paralizanta slăbiciune proprie. Cîștigă? Cel puțin în acest duel de o noapte, care nu-l, pină la urmă, decît o demonstrație prin absurd a dispariției pe moment a celor trei virtuți fundamentale: credința, speranța, iubirea.

„Toată lumea caută cite ceva, numai noi, fermecători și inocenți cum sîntem, căutăm niste iluzii pe care le-am pierdut”, spune un personaj. Printre ruine, săli de box, melodii de jazz, scutere, cuvinte încrucișate, o întreagă mentalitate se schimbă. Ordinea spontană, sentimentală a lucrurilor a fost înlocuită cu dezordinea tehniciștă, conștientizată. O generație „caldă” a cedat pasul generației „rece”, a mînușilor de box și a amplificatoarelor. Și asta, chiar dacă, printr-o subliniere ironică, băiatul care nu zîmbește niciodată este învins de fata cu zîmbetul dezolat și fără nădejde. Zîmbetul ei amar poate însemna sfîrșitul, dar, în același timp, punea subțire la supraviețuirii printr-un scepticism luminat mai valoros decît toate certitudinile.

Romulus Rusan

Radio tv.

■ Dedicînd citeva minute de emisie repertoriului radiofonic din această săptămînă, *Scena și ecranul* (ultima ediție) nu face decît să recunoască semnificația pe care această formă de spectacol o are pentru milioane și milioane de auditori. În același timp, se concretizează o binevenită (și, sperăm, de durată) atitudine de valorificare de către radio a activităților propriilor sale redacții, acum cea teatrală, în vîltor, desigur, și din alte domenii. În prezent, acest punct nu lipsește total din program dar *Avanpremiere radio t.v.*, difuzată pe canalele I și II la ora diferite, se limitează la semnarea rubricilor mai însemnate, la o lectură, în fond, selectivă a paginilor publicității „Tele-radio”, caracterul strict informativ fiind preponderent. Ascultătorul radiofonic, pe de o parte, realizatorul radiofonic, pe de alta, au însă dreptul la analize mai ample. În care stirea să fie însoțită de un scurt comentariu, eventual de un fragment de emisiune, așa cum a

Imaginea artelor

procedat, de altfel, *Scena și ecranul* oprindu-se la două piese transmise în aceste zile: *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian (înregistrare din Fonoteca de aur, regia Mihai Zirra, cu Tanti Cocea, Radu Beligan, Alexandru Giugaru, Maria Wauvrina, Nineta Gusti, Nae Roman, Nichi Atanasiu, Jules Cazaban) și *Muntele de Dumitru Radu Popescu* (cu Horațiu Mălăele, Ovidiu Iuliu Moldovan, Mircea Albulescu, Leopoldina Bălănuță).

■ Teatrul radiofonic în special, fenomenul teatral în genere interesează real publicul, dovadă frecvența, pe care am avut nu o dată ocazia să o constatăm și să o consemnăm, a acestui interes în scrisorile adresate emisiunilor de profil. În consecință, ediția de luni a rubricii *Răspundem ascultătorilor* (invitat Ileana Berlogea) a evocat pentru corespondenți din Capitală, dar nu numai pentru ei, momente din istoria învățămîntului artistic românesc, de la societățile deceniului patru,

la deschiderea, în toamna lui 1864, adică acum 125 de ani, a Conservatoarelor de muzică din București și Iași, în sfîrșit, la actualele structuri organizatorice de formare și instruire a actorilor, regizorilor de teatru și film, operatorilor de film și televiziune.

■ Concepute linear, expozitiv, ultimele Casete duminicale au pus, într-o manieră previzibilă, problema relației literatură-muzică: cum textul devine pivot declanșator al partiturii. Secțiuni viitoare ale ciclului au posibilitatea a privi chestiunea din cealaltă perspectivă și depășind nivelul foarte vizibil al tematismului (Proust și Franck, Mann și Wagner, Beethoven sau Mahler) să pătrundă spre straturile de adîncime ale operelor, acolo unde procedeele poetice și muzicale răsună corespondent, fețe „alternative” ale aceluiasi impuls creator.

Ioana Mălin

Telecinema

■ IMI plăcea să-l numesc, în cinstea lui Umberto D., Cesare Z. Puer ca-n Sciuscia lui, de multe ori, după ce lumea se săturase de neorealism, mi l-am închipuit mergînd prin oraș demn și amărit, sărac, în haine curate, purtînd în brațe nu un cățel alb, ci o povestire: „Cine mi-o cumpără?” „Cu ce e?” îl întreba o doamnă tînără și tristă, aducînd a Monica Vittî în „Eclipsa”. „Cu un scenarișt care v-a dat «Hoții de biciclete»...” „Nu se mai cere...” îl comunica, miloasă, doamnă. „Dar ce se cere?” întreba Cesare Z., tîsînd politicos, strîgînd manuscrisul la piept. Cu el nu mă rușinam de melodramă și de gesturile ei, de milă și fraternitate, de Andersen și Colodi, de împărțirea lumii în mizeri și bogați; le găsea imediat acea contrarietate care-ți ridică cunoscutul nod de lacrimi în gît, cînd emoția umană (că mai există și ea, ca o condiție...) pune ghiara ei pe un adevăr, ca un angor pe o inimă. El nu era dintr-acei care evită — invocînd luciditatea! — să-1

Cesare Z.

dea bunului simț, cit mai bunului simț, dacă așa i se zice acelei „glande” metafizice, dreptul la un plîns „sans vergogne”, dar și fără maniheism. Deținea secretul lacrimii inteligente, fără de care mai cu seamă cinema-ul devine azi tehnică lipsită de dragoste.

Ascuns și pierdut în viteza unui generic de film (ce v-au spus vreodată numele incîntătoare a doi colegi de al lui, Age și Scarpelli? pentru mine sînt din galaxia fraților Grimm!), forța lui Cesare Z. ținea de ceea ce un Rebreanu socotea că decide în toate artele prozei: pulsul vieții; nimeni ca el, dintre libretisții acestei opere populare numite film, nu a văzut, simțit și priceput colțul de stradă, cu banala și uimitoarea lui foială, transfigurîndu-l, cu o mină de „Flaubert, grand réportere”, într-o răscruce de forum și confesional; a extras dintr-o rufă pusă la uscat — sau dintr-o scrumieră, cum se mindrea, roșînd Antoșa Cehonte — o cantitate imensă de existență; a descoperit în

cotidian tot atîta miracol cît alții în abisul unui vis.

Nu o dată am vrut să-l scriu întrebîndu-l cum îi sună un scenariu în care n-ar fi altceva decît primele 48 de ore ale unui om după ce a văzut, la cinema „Milano”. „Umberto D.”. Cum arată viața după Umberto D. Cum vrei să devii mai bun și nu poți — cum vrei să devii feroce și nu poți. Ce-ar fi zis Cesare Z. de un Umberto D. ca miracol la „Milano”, în București? M-am răzgîndit — ziua aceea, să n-o uiti, Darie! — după încă un „Umberto D.” la Cinematec. Battisti, în preajma gîndului că va trebui să cerșească, te lua cu frig și cu sfîrșeală dostoevskiană. Cum, care Battisti? O să se întrebă într-o zi „care Zavattini?” Mă tem. Știe cineva ce înseamnă acest nume fastuos — Suso Cecchi d'Amico? Ați auzit vreodată întrebarea: „Vă place Guerra?” E soarta tuturor scenariștilor în această operă de trei parale.

Radu Cosașu

SABINA IVAȘCU : Compoziție

Galateea

■ Interesant și convingător modul în care Sabina Ivașcu operează trecerea de la studiul consemnării naturii, a realității menite să devină pretext iconografic, la sinteza ce tinde spre concept fără a pierde contactul cu sursa inițială, într-un soi de continuu imagistic a cărui țintă este semnul. Fără îndoială că acesta este sensul intim și motivația demersului, nu doar un truc al etalării cu intenții propedeutice, pentru că relația dintre lucrări este una de omogenitate conceptuală și ideatică, dincolo de sintaxele și morfologiile utilizate. Peisajul ca loc semnificativ și reper pentru ecologia spirituală rămâne un ax în jurul căruia se construiesc liniile de forță ale expresivității. Dar ipostazele sale sînt variabile nu doar sub raportul calității telurice și tectonice, alternînd și ele după un contrapunct afectiv dar și cerebral, ci mai ales din perspectiva trăirii sale cosubstanțiale. Nu se poate exclude, firește, nici selecția/cenzura operată ca o replică la pitorescul persuasiv, după cum și grila culturii specifice, provocînd ochiul critic, trebuie introdusă în ecuația definirii unei atitudini temperat scientiste, compensatorie într-un proces tutelat de emotivitate. Ne aflăm în fața unei situații de echilibru ca soluție de coabitare și fertilizare, capabilă simultan să provoace întrebări tocmai datorită prea evidentei distanțări/autonomizării în raport cu substanța lirică, uneori romantică, a decupașelor naturiste. Probabil că prima capcană așezată pentru a devia sensul global al lecturii sînt lucrările din ciclul *Maluri*, parțial și *Cetăți regăsite*, acestea apropiindu-se de semnele arhetipale recuperate, care provoacă sentimentul liniștitor al regăsirii panteiste. Îndoiala/alerta apa-

re în contact cu ciclul *Timpurile culorilor*, acesta provocînd o cezură la nivelul cursivității imagistice, jocul ecranului dublu, care caștează/sustine restituirea peisagistică sugerîndu-ne o ambiguitate de conținut, sau chiar deturnarea spre un sens generator de conotații adiacente. Căci întreaga semnificație a contextului se modifică dacă vedem realitatea după ce am spart un blocaj artificial, sau dacă fragmentul desprins din peisaj devine obiect, prin includerea în artificialul unui tablou. Dezlegarea acestor avataruri ale figurativului în căutare de esență este consemnată în *Fotograme*, sinteza și abstracția/memoria teluricului sublimat, monumental și autoritar prin dialogul auster, pînă la asceză, dintre absolutul cromatic al celor două extreme tonale. Dacă luăm în discuție alte ipostaze ale demersului, preexistența etapelor pregătitoare și unele deschideri etalate cu alte prilejuri, desprindem concluzia că ne aflăm în fața unei artiste atentă cu propria devenire, cu descoperirea eului creator în substanță dincolo de reușitele succesive. Ea are avantajul consecvenței programului și pe acela al disponibilităților necesare împlinirii lui, pe o direcție de căutare originală și forță expresivă permanent controlată de inteligență.

Eforie

■ Acumulînd experiențe picturale și vizuale dintr-o perspectivă acuzat afectivă, ceea ce presupune un temperament

SERGIU ZANCU: Peisaj

Muzică

O zi festivă

PRINTR-O mai veche hotărîre a Consiliului Mondial al Muzicii și cu agrementul UNESCO, în octombrie s-a instituit o sărbătoare a sufletului și a minilor înfrățite într-o dragoste de frumos și valoare (de) pe toate meridianele: Ziua Mondială a Muzicii. Este ceea ce a subliniat în cuvîntul-prefață, la București, cu acea vibrație patetică și pertinentă științifică binecunoscută, muzicologul Iosif Sava, citîndu-l pe marele Enescu. Și, între mulți alți mari compozitori evocați, pe Vivaldi. În fapt, cuvîntul muzicologului a fost o amplă prelecțiune de „vivaldologie”, ținînd seama de faptul că, întreaga seară muzicală de la Studioul de Concerte al Radioteleviziunii, a fost consacrată acestui Bach al Italiei așa spune, uriaș reprezentant al Renașterii venete tîrziu la confluența cu viguroasele străluciri ale (pre)romantismului și barocului genuin. De unde, inspiratul program care a cuprins, pe lîngă o serie de lucrări vivaldiene cunoscute, și trei piese interpretate în primă audiere, pentru instrumente de suflat și orchestră de coarde. Trei din membrii cvintetului *Concordia* (Miltiade Nenoiu — fagot, Ion Cațianis — flaut, Nicolae Vasile — oboi), apoi Elena Ganțolea (harpă) și Anca Bițan (vioară) au dăruit publicului — în ziua sărbătorească — piese memorabile din gîndirea și creația marelui venețian, acompaniați de un compartiment de coarde de un incon-

testabil profesionalism. Am ascultat astfel, în primă audiere națională, *Concertul pentru flaut în sol minor nr. 13* din ciclul *La Noite*, Ion Cațianis știînd să restituie cu măiestria-i greu comparabilă nu numai o suită întreagă de ornamente fugoase (în *doppio glissando*) ci suavitățile ingenuă a acelor pasaje grele de pietate meditativă și de o grație cantabilă de neuitat. Miltiade Nenoiu, fagotist celebru în țară și peste hotare — care a dăruit publicului meloman, pe discuri, patru din cele 38 de concerte pentru fagot ale lui Vivaldi, între care inconfundabilul (în) *mi minor* — ne-a dezvăluit indirect, spre bucuria noastră, a tuturor, că mult citatul concert pentru fagot, menționat acum în urmă, e doar unul din cele 38, toate de neuitat, ale genialului compozitor. Întrucît, *Concertul în la minor F VIII nr. 7* nu este cu nimic mai prejos, dar nici lipsit de o serie întreagă de „capcane”, Nicolae Vasile și Ion Cațianis au confirmat — prin *Concertul în Do major pentru flaut și oboi* — odată mai mult patosul vibrant, grația indicibilă a muzicii lui Vivaldi, ale cărei irizări poetice par a veni uneori de pe altă planetă, dar pe care le recunoaștem de îndată ca fiind totuși ale noastre, atîta vreme cît ne iau cu totul în stăpînire. Încă două dovezi în acest sens: *Concertul pentru harpă și orchestră de coarde în Sol major* (transcris după *Concertul pentru două mandoline* chiar de către

predispus lirismului dar și exploziilor eliberatoare, Sergiu Zancu se prezintă cu un grupaj de lucrări care conțin, fără intenții paradigmatică, reperele unui sinuos și mereu întors asupra sa proces de autonomizare a picturalului. Concret, pe simeze, dialogul se poartă între „motiv” în sensul tradițional, sinteză cromatică figurativă și semn abstract, fără discrepanțe/divorțuri irecuperabile, chiar cu o cordială complicitate în virtutea programului propriu. În absolut, artistul este un adept al ideii de expresivitate prin intermediul a ceea ce definește pictura în esență, adică raportul dintre culoare, formă, lumină și spațiu, fără obsesia specială a figurativului. Firește că, pornind de la exemplul tradiției, capabilă încă să ofere un exemplu și un suport, el acumulează toate elementele de sintaxă și morfologie ale reprezentării, mai ales la nivelul peisajului, în primul rînd pentru a fixa liniile de forță ale imaginii picturale în sine, pentru a căpăta experiența ce-i va permite să opereze sinteze. În acest prim timp al demersului se petrece întîlnirea cu motivul, dar nu neapărat în sensul impresionist, căci artistul este un meditativ ce caută substanța nu superficiala jubilație formală, ci mai curînd cu o severitate circumspectă, generînd echilibrul tonal și raporturi subtile în interiorul gamelor te-roase. Apoi se petrece un reviriment ce sugerează tentații/dotări expresioniste, la nivelul soluțiilor gestuale și al spontaneității mai ales, poate și ca o consecință

a experienței sale exotice — un interludiu angloez capabil să modifice experiența vizuală anterioară — fără ca substanța picturalității să fie afectată. De aceea trecerea spre expresionism și abstracție, în căutarea semnului/gestului autoritar și unic pentru o anumită stare de tensiune subiectivă ni se pare logică, armonică și cursivă prin raportare la evoluția anterioară. Nu este vorba despre un salt în neantul lipsei de repere și experiență ci despre dialectica unui proces lucid elaborat și urmărit, prin care Zancu tinde către absolutul relativ al eliberării de povara formei tautologice. De aici certitudinea că ne aflăm în fața unui talent căruia îi datorăm atenție, dar și răbdarea necesară oricărei deveniri autentice, de fond, pentru că ne propune o stare inedită a picturii, poate mai complexă și provocatoare, dar cu alți mai specifică.

Sirius — Sibiu

■ Definită printr-un raport de reciprocitate între totala implicare afectivă în substanța pretextului pictural, firește selecționat instinctiv după impulsurile subiective, și nevoia de logică intrinsecă, înțelegă ca relație inexorabilă între elementele realității concrete, *Ileana Selbing* este un pictor al subtilității dublate de consistența materiei. Adevăr ce reiese din articularea rafinată a planurilor ce compun teluricul unui peisaj, sau chiar al naturii statice, aparent mai „intimistă”, deci imblinzită, și din dialogul tonal bazat pe peisaje ce se supun spiritului constructivist de tip Cézanne, cu unele trimiteri spre exemplele tradiției noastre interbelice. Dar participarea emoțională, derivînd dintr-un romantism ce se reflectă în gamele vespérale, elegiace, dar și în subiectele alese, peisaje montane cu pierderi perspective în infinit, pădurea adăpostind mistere și feerii, flori de poezie simbolistă, este predominantă și conferă dialogului cu privitorul o dimensiune confesivă. Probabil că acesta chiar și este programul psiho-social al picturii Ileanei Selbing, dacă încercăm o extragere din contextul subiectiv al motivației/declanșării inițiale, pentru că nu descoperim nici un fel de artificiu sau intenție persuasivă avantajoasă în substanța și forma imaginilor. Că este așa ne conving, argument relativ și vulnerabil, totuși simptomatic, nu numai titlurile — *Idilă*, *Introspecție*, *Meditație*, *Bolți spre infinit*, *Zboruri* — ci și raporturile dintre generic și sensul sintagmei picturale, sintetice și relevante. Compunerea logică, uneori cu accente de scientism deghizat sub tandrețea cromaticii evanescente, și articularea planurilor gîndite în absolutul lor geometric dau lucrărilor acel sentiment al absorbției spațiale ce ne invită la o aventură în spatele imediatului vizibil. Acolo, odată ajunși, vom descoperi acea alchimie proprie picturii de sentiment și fervoare, sub semnul echilibrului, pe care ne-o oferă cu franchețe și discreție Ileana Selbing.

Virgil Mocanu

valoroasă harpistă, de mult prestigioasă printre melomani, Elena Ganțolea). A doua „dovadă” — ca să repet un cuvînt de tot banal — ne-a oferit-o Anca Bițan, interpretînd cu gingășie una din numeroasele strategii sonore, pregnant melodice (precum în *Anotimpurile*) din *Concertul în Mi major pentru vioară, op. 12*. Dacă din colțul (luminos !) al eternității lui, Teodor Mazilu nu mi-ar face un semn benign ironic (*Frumos e în septembrie la Veneția...*), așa încheia spunînd, fără teama de a fi muștrat de marele dramaturg : în acea seară de octombrie, în sala de Concerte a Radioteleviziunii Române, Veneția a devenit — prin Vivaldi — un simbol viu al solidarității omenestii prin cea mai generoasă dintre arte : Muzica.

O sugestie pentru 1 octombrie 1990 : între cele peste patru sute de concerte ajunse pînă la noi, cu vreo două decenii în urmă a fost stabilită partitura unuia dintre cele mai neobișnuite — pe vremea aceea — (concerte) vivaldiene : *Concerto con Violino Principale e altro Violino per eco in lontano* (traduc deci anume : și pentru o altă vioară ca ecou din depărtare). Așadar, stereofonie avant la lettre (Veneția, 1746)... Subsemnatarul acestor rînduri a avut privilegiul să-l asculte, și de atunci încoace nu mai „frisonează” inutil pentru aparate cu sunete spațiale etc. și preferă sala de concert. S-ar împlini, și pe calea aceasta, un mic dialog cu snobii tehnocrației muzicale, fiind convingîși, măcar în parte, că videofonita sau casetofonita de azi sînt maladii trecătoare, și că întoarcerea la izvoare (= în sala de concert) este cea mai înaltă certitudine a Valorii, și evaluării Valorii, în chip autentic.

Constantin Crișan

Rodica Baltes și Robert Nagy în premiera Elixirul dragostei de Donizetti pe scena Operei Române din Cluj-Napoca

Afirmarea valorilor culturale

Eseu

PROBLEMA priorităților în cultura universală este cu atât mai importantă cu cât nici un om care aparține unei culturi „mari”, universal recunoscute, nu și-o pune. Cetățenii unora dintre țările lumii sînt mindri că nu vorbesc decît limba lor maternă, aceasta este vorbită de lumea întreagă și ei n-au nevoie să știe alte limbi.

Problema priorităților se pune pentru țări și popoare, mari sau mici, care au fost mai mult obiect al istoriei altora decît subiect al propriei lor istorii. Căci este adevărat că marile culturi s-au impus și ca rezultat al unei politici planificate, cel mai adesea expansioniste. Nu e mai puțin adevărat că și popoare puțin numeroase au impus lumii genii naționale, și e suficient să ne gîndim la românul Eminescu, la norvegianul Ibsen, la finlandezul Sibelius, sau, mai de mult, la Erasmus. Dar și aceștia au apărut în condiții speciale și, oricum, au aparținut tot lumii europene. (Românii care s-au afirmat mai rapid în lume, Brâncuși, Eliade, Coandă, Gogu, Constanțescu, Enescu, s-au autopropus lumii occidentale și așa se face că astăzi pe alte meridiane circulă mai degrabă numele lui Mircea Eliade decît cel al lui Eminescu ori al lui Iorga).

„Descooperirea” marilor culturi — chineză, hindusă, incașă, africană — este tot produsul politicii expansioniste și pe acest temelii a apărut și conceptul și practica europăo-centrismului.

Însăși ideea că doar occidentalii pot descoperi alte culturi cînd și acestea pot, cu deplin temelii, să revendice dreptul de a se autopropune, precum și pe acela de a descoperi ele alte culturi, inclusiv pe aceea occidentală, este, însă, o aberație.

A sosit de mult timpul să fie respinsă această practică aberantă, chiar dacă e multiseculară, potrivit căreia centrul lumii se află în Occident. Cu toate acestea, nu se poate ignora că, cel puțin pînă acum, întotdeauna au existat unul sau mai multe centre civilizatorii, cu forță de iradiere. Cînd Europa și America de Nord erau niște păduri și mlaștini cu populații neevoluate, civilizații înaintate pentru acea vreme erau fie în Extremul Orient, fie în Africa, fie în America de Sud. Tîrziu, centrul civilizator al lumii s-a mutat în jurul Mediteranei. Astăzi, însă, centrul lumii trebuie să fie... pretutindeni. Sînt, deci, toate temeiurile să cerem nu numai o nouă ordine economică și politică, dar și o nouă ordine culturală internațională, care să facă dreptate tuturor popoarelor și tuturor culturilor, nu numai unora. E un principiu, înscris, de altfel, în cartea UNESCO. Dacă toate acestea se numesc „protocronism”, ne-am putea declara, liniștiți, în acest sens doar, adepți al protocronismului. Se înțelege, însă, că acesta va fi un proces lung, nu numai pentru că se izbește de politici opuse, de „imperialismul cultural”, dar și pentru că, obiectiv, fiecare cultură națională, aidaoma fiecărui individ, poate absorbi, într-un timp dat, doar o anumită can-

titate de informații despre celelalte culturi. De unde decurge și interesul universal obiectiv, — poate vremelnic? — să fie cunoscute, cu prioritate, în continuare, culturile naționale aflate în mai mare măsură decît altele în avangarda progresului. De unde decurge, de asemenea, și posibila și necesara concurență dintre culturile popoarelor „mici” în „lupta pentru cucerirea” pieței mondiale.

Dar, de fapt, nu cumva problema problemelor este aceea de a afirma în lume prioritățile naționale reale? Evident, aici nu vom discuta posibilele exagerări patriotice. În schimb, putem atrage atenția că și propaganda noastră culturală trebuie făcută mai cu grijă, deoarece, de pildă, nu îi vom convinge vreodată pe polonezi că literatura absurdului se trage de la Urmuz și nu de la Witkacy.

Problema problemelor este aceea de a consolida prioritățile existente, dar mai ales, de a realiza, în fapt, noi priorități. Cînd Homer a scris *Iliada* și *Odiseea* (le-a povestit?, el le-a scris?) se gîndea, oare, că trebuie neapărat să fie „universal cunoscut și recunoscut”?

Totodată, dacă, de pildă, prin sincronism se înțelege că nu are rost să mai inventăm noi roata sau că trebuie să avem realizări competitive, comparabile cu cele mai avansate standarde mondiale, atunci ne putem declara liniștiți, în acest sens doar, adepți al sincronismului. Dacă, însă, prin sincronism, se înțelege, de pildă, că doar la Paris este etalonul valorilor estetice, al valorilor culturale, la aceasta nu putem subscrie.

Trebuie respins și complexul de superioritate care ne poate conduce la ridicol, dar și acela de inferioritate care ne face să dorim să semănăm cu alții. Sîntem ca toți ceilalți pentru că aparținem umanității întregi, adică și pentru că ne deosebim.

Valorile noastre culturale, valorile noastre estetice pătrund mai greu în Occident nu pentru că noi am produce pseudovalori (producem și pseudovalori, dar toate popoarele se pot înscrie cu umilință la acest capitol, ceea ce, evident, nu ne poate consola), nici pentru că sîntem un popor relativ puțin numeros, ci din cauză că limba noastră nu e de circulație universală.

Mii, zeci de mii de români citesc curent în limbile engleză, rusă, franceză, germană, dar cîți englezi, ruși, francezi, germani, citesc curent în limba română? Este evident, deci, că valorile noastre, al căror principal mijloc de comunicare este limba, trebuie traduse în alte limbi, în primul rînd în acelea de circulație universală, ceea ce este un impediment obiectiv în calea răspîndirii lor în timp și în spațiu, impediment cantitativ dar și calitativ. Nu este mai puțin adevărat că, multă vreme, un anumit monopol al puterii în viața noastră culturală a produs o selecție a valorilor naționale care nu a fost integral acceptată în lume. Este cazul, cred, să imbinăm propria noastră selecție, cit mai nepărtinitoare, cu aceea făcută de lumea întreagă, deși,

valorile culturale ale oricărui popor, nu trebuie să-și capete confirmarea neapărat printr-un plebiscit internațional, ele ori sînt, ori nu sînt, și doar timpul decide. Este, desigur, important pentru un scriitor să ajungă să-și tipărească, în timpul vieții, opera și în alte limbi, dar rămîne de văzut dacă și posteritatea i-o va reîpăi. Oricum, înainte de a fi difuzată, o valoare trebuie să existe. Dar și recunoașterea este o condiție a creării celui climat necesar, prielnic producerii de noi valori.

Totodată, mass-mediile occidentale nu sînt, de regulă, nici interesante, nici pregătite să primească și să propage mesajul nostru. Un tratament egal, democratic, aplicat tuturor culturilor naționale ar disturba mecanismele manipulării, ar reduce prezența „marilor” culturi, ar spori prezența celor „mici”. În acest context, este foarte util de semnalat că aceste mass-medii aproape că au ignorat masivă, impresionantă literatură antidogmatică, innoitoare, (romane, piese de teatru, poezii, studii) apărută în România, tipărită de editurile din țară sau, dacă e vorba de dramaturgie, reprezentată pe scenele din țară, după Congresul al IX-lea! Oare de ce?! Motivul nu e greu de înțeles, nu sîntem nici noi chiar atît de lipsiți de „subtilitate”. Am avea o soluție, o pseudosoluție, aceea de a ne plia noi altor mesaje, de a recurge, de pildă, doar la „parabole cu caracter universal” în cultură, am și auzit zicîndu-se că opera unui scriitor e „mai de export” decît a altuia etc. Am pătrunde astfel, poate, mai rapid, mai ușor... Este și Parisul un etalon, dar noi am trăit, trăim și vom trăi în estul Europei, așadar, cum am putea, de pildă, să dezvoltăm știința noastră istorică altfel decît dezvoltînd, în proporțiile necesare, și turcologia, sau altfel decît cercetînd și arhivele din țările cu ale căror popoare am avut o istorie parțial comună?

Cred că noi trebuie să arătăm altor popoare în primul rînd experiența noastră socialistă. Nu putem face abstracție nici de necesitatea obiectivă de a afirma cultura noastră în „lumea a treia”, ea însăși depozitara unor valori culturale uriașe, mai dispusă, mai interesată să primească mesajele noastre. În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, dimpotrivă, cum se poate ignora pătrunderea reală a culturii noastre în teritoriul cultural al țărilor socialiste, în care am realizat, după al doilea război mondial, cel mai amplu „export” de cultură românească din întreaga noastră istorie? Cu aceste culturi, ca și cu acelea ale țărilor care aleg o nouă cale istorică de dezvoltare, ca și cu opinia publică progresistă din lumea întreagă, avem și în viitor posibilitatea de a realiza cele mai bogate și semnificative schimburi de valori. Nu putem privi doar spre un singur punct cardinal, oricare ar fi acesta. Și trebuie să privim și din acest punct de vedere spre viitorul planetei, nu spre trecutul ei. Iar viitorul este nu numai o

suită cronologică ci și o relație istorică. Ceea ce nu înseamnă că ar trebui să respingem alte posibilități. Orice tip de mass-medii din străinătate care dorește să primească valorile noastre trebuie întîmpinat cu seriozitate.

Cred că, doar pe asemenea criterii, „exportul” nostru de cultură poate fi și rentabil. Literatura, ca de altfel și toate celelalte arte, are un dublu caracter: pe de o parte este produs finit, pe de altă parte este „materie primă” pentru o întreagă industrie: poligrafii, edituri, librării, teatre, cinematografe, cercetare etc. Mai mult, este o „materie primă” de un fel cu totul special: în cazul lucrărilor valoroase —, și numărul acestora nu e deloc mic —, este o „materie primă” care nu pierie, ba mai mult, pe măsură ce se consumă, se și regenerează, practic e fără de moarte. Orice calcul contabil util, sub semnul echității și cu simțul perspectivei, inclusiv acela în valută liber convertibilă, trebuie să ia în considerare această realitate unică, izvorită și din împrejurarea că omul este singura ființă care produce mai mult informație decît primește, dar și din aceea că arta și literatura se situează, în principal, pe teritoriul ficțiunii, al imaginarului. Iar imaginația „înghețată” în operă „dezgheață” perpetuu imaginația receptorilor. „Uzina Eminescu va continua să producă în eternitate”, zicea, pe bună dreptate, Eugen Barbu.

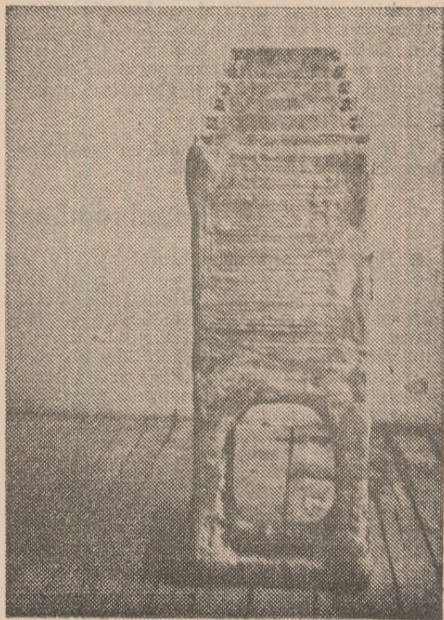
DACĂ, însă problema problemelor este, în spiritul politicii și al obiectivelor partidului și societății noastre, aceea de a produce noi priorități, în general noi valori, atunci nu mai este suficient să ne referim doar la protocronism și la sincronism, ci este necesar să introducem în discuție și conceptul de anacronism. De altfel, este uimitor că acest din urmă concept, dacă nu cumva mă înșel, nu a fost amintit de nimeni, în acest context, în presa noastră culturală. Dacă ecuația respectivă s-ar rezuma la doi termeni, protocronism și sincronism, ar fi o ecuație care ar contrazice ceea ce nici regulile de trei nu-l este îngăduie. Întotdeauna există un al treilea termen, x, adică necunoscutul.

Este important pentru societatea noastră să vedem concret în ce domenii sîntem prioritari, în ce domenii sîntem „sincroni”, dar și în ce domenii sîntem încă anacronici.

În principal, noi sîntem și vom fi mereu, ca și oricare alt popor, relativ anacronici față de propriile noastre țeluri, față de propriile noastre idealuri și această afirmație nu este decît în formă o tautologie, deoarece cel care merge știe că linia orizontului e mereu mai departe. Cînd afirmăm că adevărul este întotdeauna concret, aceasta înseamnă că înțelegem concretul nu doar în izolarea lui, ci ca pe un „moment de repaos relativ” (Engels), repaos relativ care-i asigură stabilitatea și coerența internă vremelnică, dar nu exclude împrejurarea că însuși concretul este un raport între fenomen și mediu, între fenomen și esență, între particular și general, între ceea ce îl este immanent și ceea ce îl transcende, nu exclude deci, ci presupune dialectica transformării.

O perspectivă diacronică asupra raporturilor dintre protocronism, sincronism și anacronism este, așadar, nu numai singura optimistă, dar și singura justă. Avem și trebuie să avem și în continuare motive să fim mindri de noi și în viitor.

Theodor Mănescu

Sculptură de IULIAN OLARIU

Un intelectual adevărat

■ PE Frida Papadache, cei din generația mea au cunoscut-o de mult, în anii studenției, în vremea cînd editurile românești făceau primele eforturi coerente de realizare a unei biblioteci de literatură universală. Era o întreprindere complicată pe care o susțineau mulți intelectuali cu o solidă educație filologică, decîși să înlăture, în primul rînd, improvizația și aproximările unui sistem ce proliferase pînă atunci cu urmări adesea păgubitoare: traduceri prin intermediar (sau, și mai frecvent, realizate de un cunoscător al limbii străine și de un stilizator care știa bine românește, dar aproape deloc limba scriitorului astfel tradus). Frida Papadache i s-a datorat atunci una dintre primele tălmăciri ale unei opere ce se răspîndise la noi mai ales prin prelucrări și repovestiri de calitate cu totul inoventive — proza lui Mark Twain.

A început — cred că-mi aduc bine aminte — cu acel poem în care se aud apele și vînturile unui întreg continent, poemul preeriilor și al marelui fluviu, al vaselor orizonturi ce se împlineau, împreună cu versul whitmanian — într-o imagine lirică de adîncă forță a verbului — *Tom Sawyer* al lui Twain. Ei și lui Petru Comarnescu (pentru a aminti încă un nume din șirul celor

dispăruți) i se datorează începuturile unei clădiri complexe ce ni se pare astăzi a face parte atît de firesc din peisajul nostru cultural.

Făptura aceasta delicată, firavă, a-vea o uimitoare și admirabilă îndărătnicie: a ales întotdeauna textele cele mai grele, cele care puneau traducătorului probleme dintre cele mai complicate. Scriitorii tălmăciți de ea sînt discutați de istoricii literare din țară lor ca niște creatori de stil, constructori ai unei viziuni narative radical innoitoare: Stevenson și Lewis Carroll, Dreiser și Ambrose Bierce, Joyce și Virginia Wolf. Avea un minunat simț al cuvîntului; traduceri ei sună limpede, fără să trădeze în nici un fel efortul de a afla echivalențele — nu numai pe cele ale unui lexic specific, ci, mai ales, ale unei sintaxe defel mi-loase cu cititorul. Cine ia din nou în mină, de pildă, ultima povestire a *Oamenilor din Dublin* a lui Joyce redescoperă o inconfundabilă intuiție a ritmurilor interioare, o lume viscolită de patimi dureroase proiectate pe un peisaj sumbru, surprinzător în multimea nuanțelor picturale de cenușiu și de negru. (Povestirea are, cum se știe, un titlu ce poartă acum, în suita întîmplărilor ce au dus la dispariția traducătoarei ei, o apăsătoare actualitate — *Cei morți*).

Sau să recitim *Între acte* a Virginiei Woolf, cu transparențele ei rafinate. Sau izbucnirile mereu neașteptate, răsturnările, atît de strict supravegheate, ale visului și poeziei din *Tara Miracolelor*, străbătută de inegalabila Alice a lui Lewis Carroll. Sau amestecul de fantezie și de rigoare logică din aventurile stranii ale doctorului Jekyll și ale lui Mr. Hyde, de eleganță și de comic abrupt din acel încă nu îndea-juns cunoscut reprezentant al epocii Restaurăției engleze — Congreve. Și să nu trecem cu vederea traducerea (am impresia, singura traducere din germană a Friedei Papadache) din Storm, acea *Cronică despre Griesghmus*, cu profunde ecouri de o savantă asprime a frazei.

Nu cred că sînt mulți oameni cărora cuvîntul *delicatețe* să li se fi potrivit atît de bine cum i se potrivea Friedei Papadache. Și, în același timp, acest intelectual autentic, de o politețe calmă și firească, a putut să aibă o energie de care a avut atîta nevoie ca să restituie semnificațiile unor conflicte interioare de copleșitor tragism. E acesta, desigur, semnul unei mari puteri de a trece dincolo de sine.

Dan Grigorescu

Jocuri ale fanteziei

NU am nici un motiv special de a nu lîne seama de definiția pe care autoarea însăși o dă povestirilor cuprinse în volumul *Scrisori cu postscriptum*^{*)} (traducerea literală care circumscrie mai exact ideea, ar suna *Post-scriptumuri*, în original *Postskripta*): „un exercițiu jucăuș al fanteziei”. După cum n-am nici un motiv special de a nu adăuga, pe răspundere proprie, și al inteligenței, întrucît aceste „jocuri” literare ale Natașei Tanská nu sînt simple alcătuirii (sau descătusări) de fantezie, în linia, bunăoară, a unui tip de proză romantică, ci construcții ale inteligenței, stăpînite lucid, elaborări cerebrale sigure și tăioase, ceea ce o apropie oarecum pe scriitoarea slovacă, azi sexagenară, de proza familiară nouă a lui Camil Petrescu și, în alt plan de proză lui Mircea Eliade cu, dacă vreți, un plus de rigoare dramatică și... polițistă. Natașa Tanská însăși ne este intrucitivă familiară, mai ales ca autoare dramatică, citeva din piesele sale fiind reprezentate în țara noastră: *Lecția de engleză la Teatrul Mic*, la Radio și la Televiziune, *Între 5 și 7* la Teatrul Național din București și la Radio, *Duelul la Radio* (*Lecția de engleză* am văzut-o și mi s-a părut remarcabilă, fiind și excelent interpretată de Leopoldina Bălanuță și Rodica Negrea).

„Exercițiile” de fantezie, cînd la număr, din acest volum sînt incongruente între ele, fiecare dintre povestiri propunînd un alt cod (căci există aici și niște coduri, desigur nu postale, desi e vorba de „scrisori”), comună fiindu-le alura narativă modernă și, firește, procedul tehnic (ca să nu-i spun artificiu) al post-scriptumului care, de fiecare dată, conține o bombă cu efect întîrziat, altfel spus o lovitură de teatru (se simte mina dramaturgului...), o răsturnare a unghiului, sau pur și simplu dezlegarea unei enigme. Utilizînd programatic tehnica de captură a interesului, pe care și-o descoperă abia relectarea procedurilor, proza Natașei Tanská nu e mai puțin artistică, plăcerea lecturii fiind produsă deopotrivă de „așteptarea soluției” ca și de rafinamentul analizei psihologice, de vigoarea portretistică și de reliefu compozițional. În linia unei anume proze moderne feminine (Nathalie Sarraute, Marguerite Duras, Françoise Sagan), intensitatea dramelor — nu puține în cele cinci povestiri —, moartea unor personaje — morțile violente nu sînt nici ele puține —, războiul, suferința, răzburarea, gelozia, alienarea, încomunicarea nu declanșează tragism, mecanismul pasiunii sau al crimei fiind demontat cu o meticulozitate egală, de medic legist care efectuează autopsii. Nici vorbă de febrilitate epică: ceea ce șochează în scriitura Natașei Tanská este virtuozitatea, iar ceea ce salvează această virtuozitate de răceala unei rigori matematizate e prezența ironiei și autoironiei.

Proza modernă cu structuri instabile, aleatorii, haotice uneori, pe care o citim (și o gustăm) din ce în ce mai des, ne trezește din cînd în cînd nostalgia povestirilor nu numai bine scrise dar și „bine făcute”, cu subiect și predicat, cu cap și coadă: din acest unghi subiectiv de lectură, volumul scriitoarei cehoslovace pare a fi un răspuns necesar nevoii de ordine compozițională și de lectură confortabilă. Ba chiar cu „asupra de măsură”, între limite prea geometrice sau prea gramaticale, dacă n-ar exista acel curent de ironie ce destabilizează ușor structurile, estompînd liniile ferme și atenuînd senzația de „calculat”.

*) Nataša Tanská, *Scrisori cu postscriptum*, Editura Univers, 1989.

Teatrul românesc în enciclopedii străine

● Recent a apărut volumul al XIV-lea din *Gregor/Dietrich Schauspielführer*, amplă carte de referință, bibliografie-dicționar, editată la Stuttgart de Anton Hiersemann. E consacrat dramaturgiei universale din perioada 1984—1986. Din literatura română sînt prezentate și analizate piesele *Cerul instelat deasupra noastră* de Ecaterina Oproiu și *Noțiunea de fericire* de Dumitru Solomon. Autorul prezentărilor, prof. dr. Ileana Berlogea.

Primele șase volume ale acestui important op, inițiat de cunoscutul istoric de teatru Joseph Gregor, continuat de Margret Dietrich și, astăzi, de Wolfgang Greisneger de la Institutul de Științe Teatrale de pe lângă Universitatea din Viena, cuprind o amplă prezentare a dramaturgiei universale de la începuturi pînă la cel de al doilea război mondial. Se face referire (în vol. III) la piese de I.L. Caragiale, Victor Eftimiu și Lucian Blaga.

Cea mai bună povestire din volum sub raportul potrivirii la modelul de „exercițiu” propus, în care datele literare se oferă din plin într-o textură epică aproape tradițională, mi se pare a fi *Prima scrisoare* (toate sînt denumite scrisori, deși nu toate și sînt ca atare), subintitulată *Rivalul*. Cazul lui Kurt Berger, romanțier celebru, cu o carieră strălucită mai întîi în filosofie, apoi în literatură, este un caz de dublă gelozie. Berger este gelos pe soția sa Laura, pe care o bănuiește că-l înșală, fără să aibă însă dovezi peremptorii și prin care (ca și prin romanele sale, element nu mai puțin important) vrea să parvină în înalta societate (aici, descrierea sentimentului de frustrare o apropie pe autoare de Gamil Petrescu din *Ultima noapte de dragoste, intîia noapte de război*, mai curînd decît de, să zicem, *Drumul spre înalta societate* al „furișului” John Braine). În același timp, Berger este gelos pe scriitorul Töring, al cărui succes literar e mereu cu un pas înaintea propriului său succes, gelozie amplificată prin aceea că nimeni nu știe cine este în realitate acest faimos Töring, dar și prin aceea că Laura îl preferă ca scriitor pe Töring lui Berger (analiza celor două gelozii devorante care se intersectează aduce, și asta, a performanță, între altele altele...). Laura este omorîtă; Berger, considerat asasin, deși are posibilitatea de a se disculpa, n-o face, dimpotrivă, își agravează situația torpilind eforturile avocatului, este condamnat la închisoare, iar în ziua în care l se permite să-și reia, în celulă, scrisul, se sinucide. Dacă într-adevăr Berger nu este ucigașul soției sale, de ce a făcut tot ce i-a stat în putință spre a fi declarat vinovat? Nu cumva pentru că era sfîrșit ca scriitor, iar condamnarea sa ar fi fost un alibi perfect pentru incapacitatea de a mai scrie, presupunere întărită și de sinuciderea sa în momentul în care e pus din nou în condiția de a crea? Iată, așadar, o temă în plus a povestirii: criza de creație. Restul, dezvăluirea adevăratului asasin, dezvăluirea identității lui Töring (lovitură de teatru!), precum și ultima lovitură de teatru din post-scriptum (textualistă, vezi bine!), prin care aflăm că *Rivalul* este, de fapt, o povestire scrisă de acela care se pretinde a fi amantul și asasinul (manipulat) al Laurei, ține de „exercițiul”, de jocul polițist și de ironia subtilă a scriitoarei. În ciuda dezvăluirilor succesive și a răsturnărilor repetate de situații, povestirea se citește cu calmă satisfacție intelectuală, fără crisparea pe care și-o provoacă îndeobște, vrînd-nevrînd, schemele polițiste. Și nu e puțin lucru să poți ieși cu fața (și cu substanța literară) curată dintr-o baie „polițistă”.

Cea de a doua scrisoare, subintitulată *Secretul pictorului Solomon Meer*, este un altfel de exercițiu, în genul prozel eseist-filosofice, în care personajul face o translație din planul abstract al unei filosofii a timpului în plan biologic și în plan artistic (aici familia literară este oarecum aceea a prozei lui Mircea Eliade), surpriza (dezlegarea misterului) producîndu-se, firește, în post-scriptum. *Balada pentru flaut și trei voci de femeie* precum și *Cazul locotenentului Moebius*, prima amintind de insingurarea celor trei surori cehoviene, evocă, într-un mod care ne trimite la povestirile lui Heinrich Böll, atmosfera ultimului război, tensiunea interioară insuportabilă, raporturile dislocate dintre oameni.

În sfîrșit, cea de-a cincea „scrisoare”, *Conferința de presă*, este marcat ironică și autoironică, repovestind, fără s-o măturisească decît în post-scriptum, drama lui Shakespeare, *Othello*, cu personaje și într-un context perfect contemporane, din unghiul subiectiv și modern al unei noi Emilii, soția lui Iago.

Povestirile Natașei Tanská prilejuiesc o lectură cu adevărat plăcută și, în pofida capanelor de toate felurile cu care autoarea își presară „jocurile” sale de fantezie, de bună și autentică literatură. Excelentă este traducerea lui Jean Grosu, despre care aflu că a tălmăcit (aproape incredibil) peste o sută de cărți și piese de teatru din literatura cehoslovacă, performanță cu care puținii traducători de la noi se pot lăuda.

Dumitru Solomon

Georges LINZE

■ Mediului avangardist românesc din deceniul al treilea al secolului nostru, numele lui Georges Linze (n. 1900) îi era dintre cele familiare. Poetul, care dirija una din publicațiile novatoare importante ale momentului, „Anthologie”, reprezentînd „Grupul de artă modernă” din Liège, colabora, în anii 1924—1929, la „Contemporanul” lui Ion Vinea și Marcel Iancu, cu texte-manifest, în chip de „scrisori din Belgia”, dar și cu poeme, mărturisind, în ambele ipostaze, o pasionată adesiune la crezul constructivist, decantat după agitația vitalistă a futurismului. Ferovoaie civilizației mașiniste, cu spectaculare deschideri „planetare”, se alia atunci cu voința disciplinei intelectuale a și mai noului curent. „A înlocui haosul ancestral printr-o geometrie rațională”, „sfătnicirea unei arte mecanice și constructive”, „eliminarea anecdotelor și a dulceațărilor” — erau sloganurile, solidare cu ale avangardiștilor români,

în care credea. Iar versurile sale, aproape descărnate, refuzînd ornamentul, concentrate în notații de peisaj modern și admiînd contaminări programatice, încercau să le găsească acestor adesiuni corespondențe lirice. Conservîndu-și simplitatea inițială, poeziile mai tîrzii vor distiga însă în lirism: unul al tandrei apropieri de lumea lucrurilor de fiecare zi, dar și al unei surdinizate neliniști în fața civilizației contemporane. De la volume precum *Aici*, *Sufletul dublu*, *Pericol de moarte*, *Furtuni peste Franța*, *Taina Europei*, — tipărite în perioada 1920—1935, la cele din ultimele vreo patru decenii, precum *Poemul minunii de-a fi*, *Poemul răbdării universului*, *Poemul fericirii neobișnuite* sau *Poemul păcii* de necrezut, înseși titlurile sugerează o anume reorientare a liricii lui Georges Linze. Poeziile transpuse mai jos ilustrează această a doua mare etapă a creației sale.

Poemul obiectului fabricat

Ai venit pe lume
ajutat de degetele noastre,
de ochii noștri,
de cald,
de frig,
de balanță
și de măsuri exacte.

Ne lipseai pe pămînt.

Trăiești acum
din mișcarea
ce, precum duhul nostru,
coboară către tine.

E bine, obiectule,
e bine.

Pari fără nici o însemnătate,
unealtă ești
ori mașină
credincioasă și simțitoare
și totuși
dacă te gindești bine
măsurile tale-s desăvirșite

și soarta-ți omenească
îți dă o gravitate de idol.

Acum,
că te-am creat,
ne uităm oarecum
la tine ca la o rudă,
da, da,
faci parte din familie,

însă de-acuma-i cu neputință
să vedem lumea
ca mai înainte.

De față ești
pretutindeni

și chiar
din adîncuri de nesfirșire
nu se știe ce
îți face uneori
mari semne de prietenie
ori de chemare

iar noi, fie ce-o fi,
răspundem pentru tine.

Lumea-i bătrînă

Lumea-i bătrînă
spune mănăstirea asta

ermetică
precum un poem.

E duminică.
Familia mănîncă.

Și amenințările lumii
veghează-n livadă.

Nu-i nimic
să-nchipuim
peste Europa
marile fluvii ale vîntului.

Poemul idolilor

Statuie,
te mingii,
mă uit la tine,
mă înțelegi,
prietenă dulce de lemn.

Slavă-ți aduc: nemîșcare
cadavru
tăcere.

Iar ziua zadarnic alunecă
între blocurile de cer,
aurarele boreale
zadarnic atîrnă
ca niște ciorchini
a trebuit, iată, să născocim idolii

de vreme ce nimeni nu ne iubește.

Poemul miresmelor lumii și al cruzimii

Există mirosul ghețarilor
mirosul Vezuviului
mirosul Parisului și al străzii tale.

Lumea înmiresmată
lucește precum
o prietenoasă fereastră,
precum un ochi,
precum un inel.

Omul însă e crud.
El dă la o parte lumea înmiresmată
ce-l stînjenește precum un mort.

Deodată, omul se-așează la masă
și-arată miinile
și mănîncă păsări,
păsări mici de tot.

Poemul surprizelor vîrstei

Sînt bătrîn I
Sînt bătrîn I

Repet-o,
repet-o:
surpriza-i aceeași.

Din clipa asta
nu-i de nici un folos
ceva să mai născocești,
nici cîntec,
nici statuie,
și nici mașină.

Lumea-i de-ajuns
și privești ca unul care-o cunoaște,
vara,
marea,
copacul,
golful,

ochii băieților,
ochii fetelor.

Și dintr-o dată
îți dai seama
că miinile
bătrîne, bătrîne
nu și-au pierdut nimic
din obiceiul de a fi tinere.

Atunci nu trebuie nici să te miști,
nici să vorbești,
nici măcar pe șoptite.

Vraja dă roade
doar dacă lucrează
memoria degetelor
ce meșteșurește din nou vechile jucării
mult mai ușoare ca aerul.

Prezentare și traduceri de
Ion Pop

Ai încredere în mine

■ Între scriitorii americani postbelici, John Updike ocupă un loc aparte. Dacă problema esențială a literaturii într-o lume în care legăturile omului cu societatea, cu semenii, au fost distruse, este inadaptabilitate, personajele lui Updike sînt cele care încearcă să se împace cu sine, cu viața pe care o simt ca pe o permanentă ratare, nereușind decît să perceapă în nefirescul realității ecoul propriei lor sensibilități deformate, trăind într-o atmosferă în care totul se amplifică și se îndepărtează ca prin vătuirea unui vis, singurul sentiment real fiind angosa morții, a inutilității propriei existențe.

Deși personajele nu sînt decît schițate, Updike le apropie de noi prin finețea observației, prin varietatea percepției căutată pînă în

cele mai mici amănunte ale descrierii stărilor sufletești. Ca Truman Capote sau J. D. Salinger, John Updike cultivă proza artistică elaborată din punct de vedere stilistic, deosebindu-se de aceștia prin faptul că fantezia este mereu ancorată în realitatea unor situații prozaice, cu atît mai umane. Narațiunea decurge simplu, spre miniatură și este punctată de foarte multe ori de umorul cu care Updike își ironizează personajele, evitînd astfel tonurile mai melodramatice.

Dacă titlul povestirii și al volumului din care face parte este Ai încredere în mine (reunind proze scurte din 1962 pînă în 1987), căutările personajelor și, de ce nu, ale autorului însuși, ni se pîr pe deplin justificate.

CÎND Harold avea trei sau patru ani, părinții l-au dus la bazinul de înot. Aceasta era ciudat, pentru că familia lui rareori mergea undeva, cu excepția cinematografului aflat la două blocuri de casa lor. Harold nu-și amintea să-i mai fi văzut vreodată pe părinții lui în costume de baie, după ziua aceea nefecită. Ce își aducea aminte era :

Tatăl său, aproape gol, în bazin, călcînd apa. Harold tremura pe marginea de faianță udă, suspendat deasupra mirosului nesfîrșit de clor, hipnotizat de agitația luminoasă, covîrșitoare, a volumului imens de apă albastru-verde, nefirească. Pe mai-că-sa, în costum de baie negru, ce-i făcea pielea să apară foarte albă, o izolase undeva într-un ungher al minții. Tatăl îi cerca să sară. „Haide, Hassy, sari“, îi spunea, cu vocea lui blindă, încurajatoare. „Va fi bine. Sari între bratele mele“. Cuvintele răsunau în ecoul plat al faianței, apei și soarelui, făcîndu-l să se simtă și mai expus, mai conștient de albeața propriului său corp. În mod misterios, tatăl părea calm și stabil în apă, iar copilul se întrebă zadarnic, în timp ce sărea, cum oare își va menține echilibrul.

Atunci, apa albastru-verde îi înconjură, densă și înspumată, iar cînd încercă să respire, un pumn de apă îi pătrunse pe gît. Își văzu propriile bule de aer răsărindu-i în față, o mulțime, ridicîndu-se pe cînd el cobora ; cobori, i se păru, foarte mult timp pînă cînd ceva îl localiză în elementul ce se întineca și îl prinse de mină.

Era din nou în aer, pe umărul tatălui său, luptîndu-se încă să respire. Ieșiseră din bazin. Mama lui veni în fugă spre ei și, cu o dibăcie remarcabilă pentru cineva atît de furios, îl plesni pe tatăl lui pe obraz, puternic, chiar lingă urechea lui Harold. Palma păru să răsună deasupra întregului bazin și să fie auzită de toți ceilalți înotători, dar poate era doar acustica memoriei sale. Simțul de rușine publică față de albeața strălucitoare a fiecărei fețe necunoscute întoarse spre el pe cînd trecea din brațele ude ale tatălui în cele uscate ale mamei supraviețuitor momentului în care își recistigă răsuflarea. Minia mamei o simțea îndreptată la fel de mult asupra lui cît asupra tatălui. Picioarele îi erau din nou pe iarbă. Înfășurat în prosop lingă genunchii mamei, în timp ce ultimele fragmente de apă usturătoare îi ieșeau din plămîni, Harold se simți pe veci persecutat.

Niciodată n-a știut ce s-a întîmplat ; atunci cînd întrebă, trecuseră atît de mulți ani încît tatăl său uitase. „Nu-i o rușine strigătoare“, îi spuse bătrînul cu amestecul său blind de supărare și veselie, „Înți sau te duci la fund, și tu te-ai dus la fund“. Poate că Harold sârșise o secundă mai repede, sau fusese neașteptat de greu, alunecînd din prinderea bratelor. Inexplicabil, în timp ce creștea, continuă să aibă încredere în tatăl său ; de maică-sa se îndoia, de furia ei rapidă și bine direcționată.

Nu învăță să înoate decît la liceu și chiar și atunci își trecea testul înotînd ca broască lungimea bazinului, instructorul întinzînd un băț de care să se prindă dacă s-ar fi speriat și ar fi început să se scufunde. Mirosul de chimicale al apei continua să îl înspăimînte ; răsuflarea albastru-verde a unui balaur.

Copiii lui, crescuți în lumea amfibie a taberelor de vară și a cluburilor de vacanță, deveniră ușor înotători. Înceară să îl învețe să sară. „Tine capul în jos, tată. Din cauza asta sari mereu pe burtă“.

„Mi-e teamă că nu mai urc“, mărturisî el. Și ceea ce mai ales nu-l plăcea, sub apă, era imaginea bulelor de aer ridicîndu-i-se în față.

P RIMEI sale soții îi era frică de avion. Și totuși zburau destul de mult. „Sau așa“, îi spuse, „sau renunți la secolul XX“. Zburară în California și, în timp ce se aflau acolo, două avioane se ciocniră deasupra Marelui Canion. Zburară din Boston a doua zi după ce un stol de grauri blocară motoarele unui Electra care se prăbuși în port cu o asemenea forță încît pasagerii fură tăiați în două de centurile de siguranță. Zburară deasupra Africii, trecînd peste Ecuador noaptea, pămîntul de sub ei — o prăpastie vinetie luminată doar de citeva scinte ale focurilor de trib. Aterizară pe piste prăfoase, cu ușile cabinelor trîntîndu-se. Îi promise, frica ei fiind atît de acută, că n-o să mai zboare niciodată cu el. În sfîrșit, ultimul lor zbor african îi duse deasupra Platoului Etiopian, de-a curmezisul imensității pale a Deșertului Libian, la marginea Mediteranei și apoi la Roma.

Avionul Pan-Am care pleca din Roma era cel mai confortabil posibil — un jumbo-jet larg cît o casă, plin de reviste americane și sandvișuri, din pereți revărsîndu-se muzică și doar cu o mină de pasageri. Uriașul avion se ridică, iar el se relaxă într-un „Newsweek“, în perspectivă unei mese. A unui somn și a întoarcerii acasă. Soția lui Harold întrebă, după zece minute : „De ce nu urcăm ?“.

Privi pe geam și era adevărat — lumea de apă de dedesubt nu se micșora ; putea să vadă clar bărcile mici și virfurile albe ale valurilor spîrgîndu-se. Stewardesele se mișcau pe culoar cu o viteză neobișnuită, cu expresii neobișnuite pe fețele lor strălucitoare. Harold își privi minile ; deveniseră umede și pătate, ca atunci cînd îi era greață. Oricît de mult privea, marea de dincolo de aripi rămînea pe loc. Soarele sclipea pe suprafața ei, o barcă mică cu pinze plutea în derivă.

Vocea pilotului se sparse deasupra lor. „Copii, se vede o lumină de avertizare la unul din motoare și, în conformitate cu regulamentul de securitate, o să ne întoarcem la Roma“.

În timpul virajului și al întoarcerii, care i se păru nesfîrșită, fură legați de scaune, iar soția lui, elevă silitoare a instrucțiunilor de salvare, își scoase pantofii cu tocuri și agrafele din păr. Iar el fu uimit din nou de dinamismul femeilor în pericol.

Îi prinse mina umedă într-a lui și se uită pe geam, presînd marea cu privirea, înarmînd-o cu dorința lui de a trăi. Dacă clipea, s-ar fi prăbușit. Cîteva bărci mai tîrziu, avionul ajunse la Roma. Marea albastră se imbină din nou cu marginea argintie, calmă, a aripii ; suprafețe olimpice uitînd cu seninătate de imensa tensiune dintre ele. Simțise de multe ori, printr-unul din acele geamuri ovale, ceva în mod fals liniștitor în ordinea programată a niturilor ce prindeau foile de aluminiu. „Ai încredere în mine“, silabisea codul metallic ; în sinea lui, Harold, ca și soția lui, refuzase, iar refuzul formase în el un spațiu fragil pe care teroarea îl putea oricînd umple.

Avionul 747 ateriză ușor la Roma și apoi, după o întîrziere de o oră, timp în care mecanicii convinseră lumina de avertizare să dispară, își îndeplini zborul spre America. Acasă, frica lor deveni o joacă, o poveste. Totuși, el își ținu promisiunea ca ea să nu mai zboare cu el ; peste un an, se despărțiră.

Î N timpul divorțului, Harold își tiră copiii de la o casă la cealaltă, împlorîndu-i în tăcere să aibă încredere în el. Era ca atunci cînd, cu ani în urmă, potrivise proteza fiicei sale cu un clește. Venise la el plîngînd, fiindcă

o sîrmă din proteză îi pătrunsese în obraz. Dar cînd văzu degetele lui neîndeminate îndreptîndu-se spre gura ei, ochii i se lărgiră de spaima unei dureri mai mari. O acuză vesel, „Nu ai încredere în mine“. Veselia din vocea lui îi revelă un spațiu hotărîtor, o breșă între situațiile lor. Va fi greșeala lui, dar durerea ei. Religia, credea el, încearcă să închidă breșa, dar călăii fiecărei generații o redeschid. Fără ea, compasiunea ne-ar nimici ; indiferența este spațiul în care respirăm. Harold auzise această indiferență necesară în vocea pilotului spunînd „copii“, și în cea a tatălui său cerîndu-i „sari“. O auzi în propriile lui asigurări în timp ce le acorda. „Scumpo, știu că te doare, dar dacă ai sta liniștită... e aici un virfuleț ascuțit — hop ! Ei, ai scăpat“.

Își duse prietena la munte. Ea, Priscilla, era destul de în vîrstă ca să aibă copii și destul de în vîrstă ca să se simtă nesigură pe schiuri. Își petrecuse toată ziua exersînd pe pîrtia începătorilor, cîștigînd treptat încredere, în timp ce Harold străbătea de-a lungul și de-a latul muntele, alături de copiii ei. Pe la sfîrșitul după-amiezii, ateriză lingă ea într-un nor de zăpadă. Ea îl rugă, „Hai cu mine, să-ți arăt cum fac plugul“.

„Dacă poți face plugul aici, atunci poți să cobori din virful muntelui“, îi spuse Harold.

„Crezi ?“.

Obrazii ei erau roșii, după o zi de pîrtie. Purta o căciulă croșetată. Avea ochii albaștri, ca ai unui copil. „Bineînțeles. O să coborim pe pîrtia mai ușoară“. Ea îl crezu. Dar pe scaunul teleschiului, în timp ce pîrtia de dedesubt se micșora, iar gheața viscolită de pe pîrțiile înalte devenea din ce în ce mai vizibilă, o neîncredere sfioasă îi apărură pe față, iar el își dădu seama, cu acea satisfacție intimă a călăului, că greșise. Scaunul urca, tot mai sus. „Chiar pot să schiez pe aici“, întrebă Priscilla, cu dorința copilărească de a fi liniștită. În lumea simțurilor, el stătea din nou pe marginea bazinului. Apa rău mirositoare era undeva jos.

Îi spuse, „N-o să schiezi pe aici. Uită-te la briveliste. E minunată“. Se întoarse, rigidă, pe scaunul care se legăna deasupra prăpastiei. Cu ochi ascultători fixă înfinită perspectivă albastru-verde a munților împăduriti și a lacurilor înghețate. Locul de parcare de dedesubt părea o fărfurie presărată cu mașini. Cablul teleschiului scîrtil ușor. Temperatura scădea. Brazil din jur, din ce în ce mai mici, se legăna. Ceața lingea gheața ; se aflau între nori. Priscilla tremura toată, iar în virf de-abia se mai putea ține pe schiuri.

„Nu pot“, anunță ea.

„Fă ce fac eu“, îi spuse Harold, alunecînd rapid cîteva metri mai jos. „Pune-ți greutatea pe un schi, apoi pe altul. Nu te uita în jos, gîndește-te doar să schimbi greutatea“.

Ea se inclină pe spate și căzu. Lacrimi îi apărură în ochi ; lui i se făcu frică să nu înghețe și ea să orbească. Își adună toată dragostea în voce și o trimise spre ea, să-i topească încăpătînarea, frica. „Hai, fă plugul. Nu te mai gîndi unde ești“.

„Dar nu e zăpadă“, spuse ea. „Doar gheață“.

„Nu e gheață pe margini“.

„Sînt copaci pe margini“.

„Haide, iubito, lumina începe să scadă“. „O să înghețăm aici“.

„Nu fi prostuță, patrula verifică pîrțiile. Pune-ți greutatea pe schiul din vale și întoarce-te. Trebuie. Ce naiba, e simplu“.

„Simplu pentru tine“, spuse Priscilla. Îi urmă sfatul și începu să alunece ușor, dar se lovi de o piatră și căzu din nou.

Începu să țipe, încercînd să arunce bețele, dar acestea erau legate de încheieturi. Lovi din picior ca un copil furios, pînă cînd unul din schiuri îi căzu din picior. „Te urăsc“, strigă ea. „Nu pot s-o fac, nu pot ! Eram așa de mîndră pe pîrtia începătorilor și nu doream decît să te uiți la mine — să te uiți doar pentru o nenorocită de secundă. Știai că nu sînt pregătită pentru asta. De ce m-ai adus aici, de ce ?“.

„Credeam că ești“, răspunse el slab.

„Pregătită. Am vrut să-ți arăt priveliștea“. Și tatăl său dorise să-i arate bucuria apei, nu era nici o îndoială.

Întinericul urca pe munte. Tineri experimentați țîșneau în avalanșe de culori, aruncînd priviri curioase. Harold și Priscilla se hotărîră să-și scoată schiurile și să coboare pe jos. Pădurea din jurul lor, privită de la o viteză așa de mică, avea o ciudățenie magică, înghețată, calmul ironic al aripilor avionului. Copiii ei așteptau

jos, plîngînd. „Am vrut s-o fac să încerce“, le explică el, „dar mama voastră nu are încredere în mine“.

Î N aceeași perioadă periculoasă, Harold se duse la aniversarea fiului său, în casa pe care o părăsise.

În timp ce se grăbea să prindă trenul de seară, observă o tavă cu plăcinte în cuptor. Era ciudat, pentru că prăjitura fusese deja servită. Îi întrebă pe fiul lui. „Ce sînt astea ?“.

Copilul zîmbi îngerește. „Plăcinte cu hașis. Ia una, tată, poți s-o mîncîci pe tren“.

„Si n-o să mi se întîmple nimic ?“.

„Nu. E doar o glumă pe care mi-au făcut-o ceilalți copii. E numai o idee, n-o să î se întîmple nimic“.

Lui Harold îi plăcuseră dulciurile ; luă una din cele mai mari, și o înfulecă în mașina cu care fiul îl conduse la gară. În tren, își sorbiți capul de geam și se întretînu cu gîndurile triste ale unui bărbat singur. Curînd, își dădu seama că i se uscase gura, iar gîndurile nu numai că se repetau, cîștigaseră intensitate și chiar o formă colorată puternic. Presate unele de altele, ca straturile de argilă, erau intens policrome, ca panglicile de sărbătoare ; cînd cobori din tren, pe platforma gării, o parte din el crescuse mult mai mare decît cealaltă, așa că se aplecă. Să nu cadă. Avînsînd, ca într-o procesiune, spre intrarea metroului, printr-o mulțime de oameni diformi, traversînd o stradă plină cu mașini umflate dintr-o dată, se gîndi la ceea ce i se întîmplase : mîncase o plăcintă cu hașis.

O jumătate din creier continua să strige sfaturi prurîndente celeilalte / Uită-te în ambele părți. Scoate un dolar. Nu, așteaptă, uite o monedă. Bag-o în automat. Așteaptă numărul 16. Nu intra în panică / Fiecare proces părea să dureze foarte mult, pe cînd gîndurile lui în formă de panglică se multiplicau și se invirtau cu viteza unui computer, observa cealaltă jumătate a creierului, continuînd să strige instrucțiuni și felicitări în tot timpul progresului său spre casă. Oamenii din metrou îl priveau fix, ca și cînd ar fi putut auzi conversația interioară ce continua. Dar el se simțea sigur în spatele fetei, ca în spatele unei măști de fier. Rotile de sub el scîrtiliră. Un cod de lumini colorate trecu în zbor dincolo de geamuri.

Era din nou în aer, mergînd de-a lungul celor trei blocuri ce despărțeau metroul de casa lui. Gîtul îl ardea. Îi era greață și căuta garduri sau tufișuri după care să vomite, ceea ce nu se întîmplă, totuși. Cînd cheia se potrivea în broască, i se păru că găsește soluția unei teoreme dificile. Dincolo de ușă, întră într-o cameră plină cu o mobilă care-l ului. Luă telefonul, ce avea strălucirea și bidimensionalitatea unei imagini la televizor, și o sună pe Priscilla.

„Bună, iubito !“. Vocea ei se pitigăle.

„Ce s-a întîmplat cu tine, Harold ?“.

„De ce, par schimbat ?“.

„Da, enorm“. Vocea ei era ascuțită ca un ghimpe de arici, negru cu extremitatea albă. „Ce ți-au făcut ?“.

Ei — copiii, fosta lui soție.

„Mi-au dat să mînc o plăcintă cu hașis. Jimmie a spus că n-o să simt nimic dar pe tren gîndurile mi s-au făcut foarte mici și pătrunzătoare, și a trebuit să mă controlez tot timpul“. Partea încrezătoare, grijulie a creierului său continua să-l felicite pentru cît de coerent vorbea.

Dar ceva îl displăcu Priscillei. Tipă. „O, e dezagustător ! Nu cred că vreunul din voi are haz, deloc !“.

„Cine ?“.

„Știi tu cine“.

„Nu știu“. Deși știa. Își privi palmele ; erau umede. „Iubito, simt că vomz. Ajută-mă“.

„Nu pot“, spuse Priscilla și închise telefonul. Tonul sună ca o palmă, aceeași palmă răsunătoare care explodase odată lingă urechea lui. Doar că acum tatăl lui devenise fiul lui, iar mama — prietena. Numai atît rămînea la fel : nu fusese vina lui ; supraviețuise nedreptatea.

Palmele, mai puțin pătate și umede, păreau ridate și palide, ca niște perne inconfortabile. În buzunarul cămășii, Harold găsi îngîrădit biletul de un dolar primit de la automatul metroului, cu mult timp în urmă. Așteptînd-o pe Priscilla să se calmeze și să-l cheme înapoi, examină ochiul mistic de deasupra trunchiului de piramidă și citi, la nesfîrșit, sloganul tipărit deasupra cifrei Unu.

Prezentare și traducere de
Corina Cristoloveanu

Mari actori

● La 67 de ani, Paul Scofield revine în actualitate printr-un mare succes, cel înregistrat în piesa *Exclusive*, de Jeffrey Archer, în care joacă alături de Alec McCowen și Elleen Atkins. Incarnează personajul complex al unui director de mare cotidian, într-un moment de criză emoțională, dezvăluind „tensiunea spirituală deosebită care, de fiecare dată, se află în spatele fiecărui cuvânt scris, în spatele fiecărui articol sau pagină de ziar”. Cu profesionalismul său bine cunoscut, timp de mai multe luni, Paul Scofield a lucrat efectiv în redacția unui cotidian pentru a înțelege atmosfera specifică. „Rezultatul scenic este într-adevăr excepțional — notează reporterul David Lewine la premiera spectacolului care a avut loc recent. Paul Scofield reprezintă întotdeauna o superbă variație de tonuri și culori în gama sufletului. Vocea sa este un instrument superb, personajul devenind perfect real și credibil prin schimbările neașteptate de registru, de la decrepit la seducător, de la omul care știe să ia cele mai dure decizii, la ființa fra-

gilă și plină de un simț deosebit al tandreței umane”. Întrebat asupra motivelor care l-au făcut să aleagă această piesă pentru reînnoirea sa în lumea teatrului, Paul Scofield a răspuns: „Tocmai pentru că reprezenta un risc, iar riscul în materie profesională mă tentează. Cu fiecare piesă, cred că un actor adevărat trebuie să înceapă întotdeauna de la „nivelul zero”, oricare ar fi prestigiul pe care l-a adus cariera sa. Odată cu vârsta, cred că mi-a crescut acest simț al răspunderii față de fiecare rol, poate ultimul, poate cel mai frumos dintre toate... Iubesc cel mai mult teatrul pentru că n-am reușit niciodată să fiu un actor de film așa cum mi-ar fi plăcut mie să fiu (cu toate că a primit un Oscar de interpretare masculină pentru rolul din filmul *A man for all seasons*), să joc adică profesional numai pentru film ca Michael Caine sau Elisabeth Taylor”. Cu toate acestea, acum când *Exclusive* s-a lansat cu mare succes, este protagonist în două filme care ies pe piață în această lună.

Cr. U.

Premii

● Asociația americană a compozitorilor a decernat premiul pentru cel mai bun compozitor lui Billy Ocean pentru succesele înregistrate de compo-

zițiile sale *Get out of my dreams*, *Get into my car* și *Colour of love*. Celelalte premii (interpretare, editare de disc etc.) au revenit lui Phil Collins, Elton John și formației Pet Shop Boys.

Restaurare

● La trei ani după ce un incendiu devastator a distrus o parte importantă din tezaurul artistic de la Hampton Court, au început lucrările de restaurare „ale unora dintre cele mai importante piese ar-

tistice ale tezaurului național al Marii Britanii”. Până acum, de exemplu, a fost în întregime restaurată opera sculptată în lemn a lui Grilling Gibbons, de către o echipă de specialiști condusă de David Laund.

Am citit despre...

Iubirea pentru cuvint

■ IUBIREA arzătoare pentru cuvint, pentru tot ce dezvăluie, ascunde, promite, sugerează sau refuză el, o pasiune absolută, devoratoare, absorbantă, putind merge până la topirea lui în necuvint — iată motorul și sensul creației — și nu mai puțin al vieții — poetului și eseistului francez Michel Leiris. Testamentul literar pe care l-a scris în 1985, la vârsta de 83 de ani, se numește *Limba țangaj sau Ce-mi spun cuvintele* (în franceză, evident, *Langage tangeage*).

„Vorbe, vorbe, vorbe”, spune Hamlet cu intenția de a minimaliza cartea pe care o citește. Michel Leiris reia repetat această imprecizie pentru a mărturisi, în contradicție cu ea, fascinația exercitată asupra lui de disprețuitele cuvinte. A început, ca orice copil, prin a se întreba despre înțelesul unor cuvinte misterioase, dincolo de care păreau a se ascunde tărîmuri interzise. Cine nu s-a jucat, în copilărie, repetind un cuvint la nesfârșit, până își pierde înțelesul? Michel Leiris a dus jocul mai departe, l-a continuat în adolescență, ridicându-l la puterea suprarealismului care fermeca pe atunci spiritele tinere lehamitisite de codul de conduită al artei „așezate”. Trăind cuvintele ca pe valori de sine stătătoare, le-a disecat și reasamblat, le-a făcut să sune de parcă ar fi fost clopoței de argint, clopote de aramă, zaruri de os, pietricele colorate, bani buni sau falși, clape de pian, coarde de mandolină, vutele ale pămîntului, tipete de pasare și — de ce nu, la urma urmei? — cuvinte.

Așa s-a născut *Glosarul* din tinerețea lui, un dicționar fantezist alcătuit nu din definiții, ci din potriviri acustice sau calambururi, din calambururi și asonanțe, din aliterații și din toate jocurile de cuvinte imaginabile și — nu în ultimul rînd — din asociații de idei. Cele mai consistente dintre ele puteau fi luate drept scurte poeme și, în anii ce aveau să vină, poezia lui Michel Leiris n-a fost niciodată altceva decît o hîrjoană a sensurilor și a nonsensurilor, horă a lite-

relor grupate în formații plăcute auzului sau văzului delectare cu umbrele bizare pe care le proiectează vorbele iscusit contorsionate.

Cu timpul, gratuitatea suprarealistă a lăsat locul unor înțelesuri amare, mărturisind preocupările sociale ale etnologului Michel Leiris (profesia remuneratoare a poetului). Concomitent, adorația devenea mai respectuoasă, lexicul nu mai era siluit, Michel Leiris jongla cu cuvintele care sînt, nu cu cele care ar fi putut să fie. Tot mai mult, însă, jocul se deconspira: nu era, nu fusese niciodată, în ultimă instanță, decît „un joc de-a v-ați ascunslea cu moartea”, un truc pentru a descînta spaima de „căderea finală a cortinei”, de „saltul spre nicăieri”. Eșantioane ale unei lumi de-andoaselea, cuvintele jucate și îngăduie să-și uite sporadic groaza de „NIMIC (nici vid, nici hău, nici bezna, ci nimic, nici măcar ecoul acestui cuvint)”.

Înainte de eseu-confesiune intitulat *Muzică în text și muzică antitext*, în care dezvăluie supremul țel al demersului lui literar — „Să fac cuvintele să trăiască, iată legămintul meu de scriitor” — Michel Leiris publică în acest volum încă un supliment la „Glosarul care nu se va sfîrși decît odată cu mine sau cu capacitatea mea de a scrie și care m-a făcut să mă gîndesc pe rînd la o limbă evocînd absolutul răsturnat pe care-l reprezintă moartea, la o mașină de gîndit în stare să-mi dea idei pe care altfel nu le-aș fi avut, la cîntecul dezarticulat practicat în jaz sub numele de scatsinging, la vocalizele folosite de opera clasică...”. Într-o proză în care aproape fiecare cuvint cîntă, Leiris afirmă: „Nici jargon în gradul auguri orgoliosi, nici argou al unor egali în grad [...] limba gloselor servite de glosarul meu [...] nu se depărtează de cea oficială decît în măsura în care e tocată, fărîmitată”.

Felicia Antip

Tinăra Marguerite Yourcenar

● Quoi? L'Eternité, cartea autobiografică a Margueritei Yourcenar, apărută postum, se oprea brusc în anul 1918, cînd protagonista își trăia adolescența intensă și studioasă. Dacă moartea n-ar fi surprins-o în plină activitate creatoare, autoarea intenționa să mai adauge un ultim capitol, în care ar fi vorbit despre călătoriile și experiențele sale în perioada dintre cele două războaie mondiale, adică în perioada care a precedat notorietatea sa literară și care a rămas relativ obscură. Lacună implinită prin publicarea zilele trecute la editura Gallimard din Paris a unei culegeri de eseuri ale Margueritei Yourcenar, intitulată *En pelerin et en étranger*. Sînt circa 30 de texte eterogene care permit cititorului să urmărească itinerariul scriitoarei de la debut și pînă la săptămînile care au precedat morții sale. În majoritate însă sînt texte care se referă la anii tinereții, cînd autoarea călătorea mult prin Europa. Alergică la conformismele culturii cit și la cele ale turismului de masă, această călătoare autentică a știut să surprindă, cu ochi neprihăniți, mii de particularități ale costumelor, peisajelor, orașelor vizitate.

Vreo zece dintre eseuri sînt dedicate descoperirii

Greciei și miturilor ei, care au exercitat o mare fascinație asupra viitoarei autoare a *Memoriilor lui Hadrian*. Altele sînt dedicate unor așezări italiene sau austriece.

Pasionată frecventatoare a muzeelor încă din adolescență, M. Yourcenar a fost uneori și critic de artă. Inclinațiile sale în acest domeniu sînt ilustrate în scurte eseuri despre Poussin, Ruissdale, Rembrandt, Holbein, Dürer etc.

Culegerea include și studii literare, dintre care unul este dedicat lui Faust de Goethe, cu prilejul montării acestei drame de către Max Reinhardt, la Salzburg, în 1936. Altele sînt dedicate lui Oscar Wilde, Virginia Woolf, Henry James.

M. Yourcenar a tradus un roman de V. Woolf (*Valurile*) și unul de H. James (*Ce știa Maisie*), ceea ce a determinat-o să vorbească și despre activitatea sa de traducătoare, pe care o concepea ca pe un intermezzo voit între două perioade de intensă muncă creatoare.

În volum este inclus și textul discursului pronunțat de scriitoare la Academia Franceză în ianuarie 1981, cînd a fost prima femeie admisă printre „Nemuritori”. (În imagini, Marguerite Yourcenar în anii '30 și în perioada intrării în Academia Franceză).

Centru cultural

● La Hamburg, vechea fabrică de armament și munitie „Kampnagel-Fabrik” va căpăta în curînd o nouă destinație. Vechile hale vor fi transformate în săli de teatru, operă, balet, teatru

pentru copii, cabaret teatral. Vor fi create săli de lectură și de discuții cu publicul. Printre personalitățile culturale care și-au anunțat colaborarea se numără John Neumaier și Robert Wilson.

Premiul Sergio Leone

● În cadrul întîlnirilor cinematografice de la Annecy a fost decernat anul acesta Premiul Sergio Leone — instituit în memoria cunoscutului regizor care, anul trecut, a fost președintele juriului de la Annecy. Premiul va fi atribuit anual, la Annecy și la Florența,

respectiv unui regizor italian și francez. Laureatul francez din acest an este Patrice Leconte pentru filmul *Monsieur Hire*, iar cel italian, Pupi Avati pentru *Storia di ragazzi e ragazze* cu care a fost inaugurat festivalul de la Annecy.

Festivalul mexican

● La primul mare festival cultural al orașului Mexic au participat 23 ansambluri teatrale mexicane. Printre invitații străini: „Stary Teatr” din Polonia, Teatrul Condal din Spania, Școala de

artă dramatică din Moscova, „Club Teatro di Roma”, ansambluri din Venezuela, Cuba, Republica Dominicană, Brazilia, Columbia, Argentina. Din Franța a fost prezent cunoscutul mim Marcel Marceau.

Orașele lui Mozart

● În vederea comemorării în 1991 a bicentenariului morții lui Mozart, la Viena a avut loc o reuniune-pregătitoare la care au participat reprezentanți din cele 25 de orașe europene în care Wolfgang Amadeus a trăit, compus sau concertat în timpul prodigioasei sale existențe. Fiecare dintre aceste orașe ține să con-

tribue la mai buna cunoaștere a vieții și operei compozitorului, precum și a receptării sale de către contemporanii noștri. Rezultatele cercetărilor și studiilor elaborate de participanții la acest proiect vor fi prezentate în cadrul unui simpozion care va începe la 29 ianuarie 1992, la Universitatea din Viena.

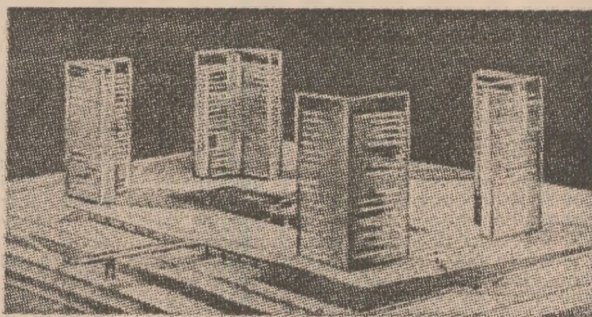
„Jurnalul nr. 10”

● Într-un amplu articol publicat în ziarul „Neues Deutschland”, Werner Hecht, directorul Centrului Brecht din R.D. Germană, prezintă un nou volum apărut în editura Suhrkamp, cu titlul *Jurnalul nr. 10 — Eugen Brecht*. Este facsimilul însemnărilor făcute într-un caiet (pînă nu de mult considerat pierdut) de elevul Eugen Bertholt Friedrich Brecht între 15 mai și 25 decembrie 1913. Cel ce avea să devină celebrul poet, dramaturg, animator și teoretician de teatru scria în acest caiet observațiile sale de adolescent asupra oamenilor și locurilor, dar mai

ales încercări de proză și poezie pe care și le reexamina cu multă exigență și modestie. (În imagine, Brecht în 1915).

Proiect

● O clădire gigantică alcătuită din patru turnuri monumentale din sticlă, de 401 m, în forma unor cărți deschise. Acesta este proiectul noii Biblioteci naționale din Paris care urmează a fi înălțată în zona industrială a capitalei franceze. La concurs au participat peste 250 de arhitecți din diferite țări. Cîștigătorul și autorul proiectului din imagine este Dominique Perrault (36 de ani). Proiectul său

— după cum relevă „Le Point” — este un strălucit model de originalitate și îndrăzneală. Odată cu inaugurarea noii clădiri, care va avea loc în anul 1995, aici va fi mutat într-unul din etajele Bibliotecii Naționale — circa 11 milioane exemplare — urmind ca în fosta clădire a Bibliotecii Naționale să rămînă numai manuscrisele, timbrele poștale, monedele și medalile.

„Ultimul Ghepard”

● La 30 de ani de la apariția romanului de mare succes al lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa — *Il Gattopardo* —, ecranizat cu același succes de Luchino Visconti în 1962, cercetătorul englez David Gilmour, scormind prin bibliotecă, documente și corespondență, aflate în casele abandonate de familia Lampedusa — a scris o carte, publicată recent de editura Feltrinelli, *L'ultimo Gattopardo*. „După ce am vizitat, în 1985, Sicilia, m-am gîndit să scriu o carte despre familia Lampedusa, deși

nu-mi era clar cum ar fi trebuit să arate — mărturisește David Gilmour. Momentul hotărîtor a fost însă anul 1987 cînd l-am cunoscut, cu prilejul unei vizite la Londra, pe Giacchino Lanza Tomasi, fiul adoptiv al lui Lampedusa. Am devenit prieteni și prin intermediul lui am putut să ajung la documente pe care nimeni nu le cercetase după moartea lui Lampedusa: scrisori, albume cu fotografii, jurnalele sale din ultimii ani de viață, povestiri inedite etc.”.

Candidatură

● Gillo Pontecorvo este candidat la substituirea lui Sergio Leone ca regizor al filmului *Asediul Leningradului*. Pentru producerea lui a fost constituit un consorțiu al

„Independentilor”, alcătuit din Mauro Berardi (Yarno Cinematografica) și Roberto Cicutto (Aura Film), cu participarea scenaristului Giorgio Arlorio.

Casa lui Ceaikovski

● În 1837 inginerul I.P. Ceaikovski a venit la Botkinsk, unde a fost numit șeful ocolului silvic din districtul Kamsko-Botkinsk. Aici, într-o

casă pe malul unui riu, s-a născut, în 1840 al doilea său fiu, Piotr. În mai 1990 se vor aniversa 150 de ani de la nașterea lui Ceaikovski. Acum, la

Botkinsk, se desfășoară intense lucrări de restaurare a casei-muzeu (în imagine), a familiei Ceaikovski.

Dicționar

● Dicționarul critic al literaturilor străine contemporane care apare la „Edition test + kritik” din München a ajuns la al 19-lea volum. Între scriitorii analizați pe larg acum se numără americanii Allen Ginsberg, Alice Walker și Stanley Elkin, sud-africana Nadine Gordimer, japonezul Iasunari Kawabata. Un spațiu larg este acordat literaturilor contem-

porane africane scrise în limba portugheză. Între reprezentanții de frunte ai acestor literaturi se numără angolezii Agostinho Neto și Luandino Vieira precum și mozambicanul José Craveirinho. În final, dicționarul va cuprinde peste 2000 de scriitori precum și un număr însemnat de eseuri și studii despre literaturile naționale.

Prima „operă spațială”

● Despre pictorul Ives Corbassiere, fiul unui astronom reputat, breton de origine, Werner von Braun spunea încă din 1964: „El este pictorul spațiului cosmic”. Astăzi „Corba” (cum îl numesc prietenii) figurează cu operele sale printre colec-

ții celebre din lume. La sugestia Corporației Rockwell International, întreprinderea care construiește naveta spațială, americană, Ivel Corbassiere a acceptat să creeze o operă spațială, prima care va fi trimisă în Cosmos, anul viitor.

„Marcel magnificul”

● „Cerdan era un adevărat erou, de aceea subjugă mulțimile și, așa cum spune Racine, el vedea pretutindeni inimi zburând în calea sa”. Este ceea ce a scris Cocteau despre marele boxer Marcel Cerdan, căruia Jean-Claude Loiseau îi dedică o carte (ed. Flammarion), de mare succes la ora actuală în Franța. După cum remarcă „Le Figaro Magazine” (14

oct.), în această biografie autorul „a conferit magie frazelor sale dind friu liber visului cititorilor. În regatul boxului, eleganța atletului se învecinează cu afacerile sordide, iar respirația campionului se amestecă cu fumul de țigară al bookmakerilor”. Cerdan a fost înconjurat în scurtă sa viață (a trăit 33 de ani) de celebrități ale vremii, iar iubirea vieții sale a fost Edith Piaf.

„Scrise pe nisip”

● Sub acest titlu apare acum opera completă a Isabellei Eberhardt (1877-1904). Născută la Geneva, autoarea descoperă la 20 de ani Africa de Nord, descoperire care avea să devină definitorie pentru creația sa. Primul volum al operei reunește integralitatea Zillerilor, a Notelor de călătorie și a Vagabondajelor, textele acestea constituind cronica amănunțită a periplului african al scriitoarei. Cel de al doilea volum va cuprinde operele sale romanești.

Premiul Serfin

● În fiecare an se distribuie, în Mexic, Premiul Serfin pe care îl acordă marea bancă cu același nume. Pentru anul 1989 a fost acordat lui Gabriel Garcia Marquez și i-a fost înmănat marelui prozator de către președintele Mexicului.

„Noul val”

● Astfel se intitulează noul film pe care îl realizează Jean Luc Godard, al cărui protagonist este Alain Delon, alături de care apare și Domiziana Giordano, lansată de Andrei Tarkovski în Nostalgia. Filmul redă povestea unei vendete. Contrar obiceiurilor sale, Godard se bazează pe un scenariu ferm, iar dialogurile au și fost scrise.

„Eminescu în cultura europeană”

● Între 9-13 octombrie, s-au desfășurat la Roma și la Milano lucrările unui solemn și prestigios colocviu dedicat lui Eminescu de către Institutul și Enciclopedia Treccani din Roma — prin inițiativa directorului general al acestora, prof. Vincenzo Cappelletti de la Universitatea din Roma — precum și de Universitatea din Milano și Centrul italo-român de studii istorice din același oraș, centru condus de entuziasta profesoară Bianca Valota Cavallotti.

Au participat eminescologi din Italia, Franța, R.F. Germania, Portugalia, Spania, A.R.G., Iugoslavia și România, cea mai mare parte din aceștia fiind, în același timp, titulari ai Catedrelor de Limbă română, din țările respective.

Lucrările s-au desfășurat în primele trei zile, în sediul impunător al Institutului Treccani din centrul Romei, și au fost deschise de prof. Cappelletti, directorul general al acestui Institut, care și-a exprimat satisfacția de a fi promotorul unei asemenea manifestări culturale menită să facă cunoscută în lumea întreagă — prin acest Colocviu și prin Actele lui care vor fi publicate ulterior — personalitatea lui Eminescu și, totodată, adevărata și ilustră spiritualitate a poporului român, poet și spiritualitate pe care le-a cunoscut într-o adevărată incantație în timpul unei vizite întreprinse anul trecut pe meleagurile cuceritoare ale locurilor natale ale lui Eminescu.

În prima zi, prof. Roberto Scagno de la Universitatea din Torino a vorbit despre Mitopoiesis și aspirație la salvarea demnității în opera lui Eminescu, Adam Puslojić, secretarul general al Uniunii Scriitorilor din R.S.F. Iugoslavia (Eminescu poet al spațiului mioritic), Georges Barthou de la Universitatea din Avignon (Poesia lui Eminescu, artă vie), prof. Jean Louis Courriel de la Universitatea din Lyon (Valoarea universală a poeziei lui Eminescu), și Helmuth Frisch de la Universitatea din Bochum (Rolul limbii germane în formația culturii lui Eminescu). În a doua zi, prof. Marco Cugno, de la Universitatea din Torino (Dialogul lui Nichita Stănescu cu Eminescu: între „neliniștea influenței” și „rescrierea”), Gisele Vanhese, de la Universitatea din Roma (Autoportretul în poezia lui Eminescu), George Lăzărescu, de la Universitatea din București (Facultatea picturală în poezia lui Eminescu), Carlos Romero, de la Universitatea din Veneția (Poesia Steaua: o notificare spaniolă), Ana Maria Mita, de la Universitatea din Madrid (Coincidențe

tematice între Eminescu și poetul spaniol Becquer).

În a treia zi a comunicărilor de la Institutul Treccani din Roma, și-au continuat expunerile: prof. Pasquale Buonincontro de la Universitatea din Napoli (Publicistica politică a lui Eminescu și Italia), prof. Bruno Mazzoni, de la Universitatea din Pisa (Însemnări în legătură cu o nouă lectură a variantelor eminesciene) și prof. Tatiana Nicolescu (Dimensiunea temporală în proza lui Eminescu).

Toate lucrările au fost continuate de discuții de o rară competență asupra operei poetului român, cele mai multe din acestea fiind purtate în limba română, tocmai pentru a se demonstra, și prin această participare directă, afinitatea și omagiul nemărginit al tuturor pentru opera lui.

Colocviul Eminescu în cultura europeană a continuat apoi, timp de alte două zile, la Milano, sub patronajul aceluiași Institut Treccani din Roma și sub auspiciile Universității de Studii din Milano și a Centrului italo-român de studii istorice, condus, acesta din urmă, de înimoasa profesoară Bianca Valota Cavallotti, nepoata istoricului savant Nicolae Iorga. În prima zi, lucrările au fost conduse de însuși Rectorul Universității din Milano, prof. Paolo Mantegazza, care a adresat un calduros salut celor prezenți, și eminentul critic literar Franco Fortini, și au fost continuate a doua zi la sediul Centrului italo-român de studii istorice. Tematica a fost aceea a versiunilor din opera lui Eminescu în celelalte limbi de circulație europeană, discuții din care a reieșit varietatea acestor versiuni, dar și imperfecțiunea redării inspirației și graului românesc eminescian, cu toată strădania și zelul patetic al traducătorilor. Desigur că au fost remarcate cele cu adevărat reușite, spre bucuria celor prezenți. Au tratat această temă, oferind citate abundente, profesori și exegeți ai operei lui Eminescu, buni cunoscători ai limbii române, profesorii: Helmuth Frisch, Luisa Valmarin, Carlos Romero, Marco Cugno, Pasquale Buonincontro, Adam Puslojić și alții.

Colocviul organizat la Roma și Milano, favorabil unor discuții luminoase în jurul celui mai mare poet al nostru, discuții purtate de eminenți și pasionați exegeți ai poeziei și limbii române, a constituit un adevărat eveniment, de neuitat, și de pomenit în cele mai frumoase amintiri culturale și spirituale românești.

George Lăzărescu

Giovanni GRAZZINI

Fellini despre Fellini

Prova d'orchestra

— Prova d'orchestra. L-a realizat pentru televiziune. A fost semnificativă criza cinematografului?

— Fac cinema de treizeci de ani și mereu am auzit spunându-se, în fiecare an, că e ultimul, că cinematograful s-a terminat, e mort, că va trebui să mă reapuc de zmingăleli pentru ziare, să telefoniez vreunui director bătrîn sau să încep a frecventa din nou facultatea de drept pentru a încerca să-mi trec doctoratul. De cită vreme oamenii nu mai merg la cinema? De cite ori fiecare din noi a fost invitat să pună diagnostice problemei? Toți am spus: oamenii le e frică să iasă seara, prețul biletelor, concurența televiziunii...

Astăzi oamenii își petrec sfîrșitul de săptămînă în cele mai nemaipomenite locuri ale planetei, la ce bun să meargă la cinema pentru a descoperi „frumosele locuri”, cu un ceartar pot ajunge cu întreaga familie simbăta dimineața acolo? Persoane mai inteligente au efectuat analize mai profunde spunînd că în cinematografie criza se datorește epuizării tuturor întîmplărilor posibile, în sensul clasic al termenului, că astăzi, noi vrem, la cinema, ceva care se situează între științific, social, religios și filosofic, adică un cinema care ar fi pur și simplu o oglindă profundă în care putem să ne vedem nu numai așa cum sîntem, ci și cum am fost, așa cum am fi, poate chiar așa cum ar trebui să fim. Aș vrea să-mi pot închipui figura unui producător dispus să asculte cu interes proiectul unui film conceput în aceste condiții.

În orice caz, eu însumi cred că cinematograful a pierdut din autoritate, din mister, prestigiu, magie; ecranul urias care domină o sală îndrăgostită strînsă în fața lui, plină de oameni cumsecade privind fermecați figuri imense, buze imense, ochi imenși, trăind și respirînd într-o altă dimensiune, de neatinși, fan-

tastică și totuși reală, ca aceea a visului; ecranul acesta mare și magic nu ne mai fascinează. Am învățat să-l stăpînim. Sîntem mai mari decît el. Uite ce am făcut: un ecran mic, mic cît o pernă, între bibliotecă și un vas cu flori, uneori îl punem chiar și-n bucătărie aproape de frigider. A devenit un aparat electro-menajer, iar noi, dintr-un fotoliu, cu telecomanda în mînă, exercităm asupra micilor imagini o putere totală, împotriva-ne la ce ne este străîn sau ne plictisește.

Într-o sală de cinema, chiar dacă filmul nu ne place deloc, timiditatea pe care ne-o inspiră marea ecran ne obligă să rămînem la locul nostru pînă la sfîrșit, chiar dacă nu dintr-un motiv de ordin economic, pentru că am plătit bilețul; în prezent, dintr-un soi de revanșă răzbunătoare, cînd puținul pe care îl vedem începe să pretindă o atenție pe care n-avem chef să i-o acordăm, tac! cu o apăsare de deget stergem imaginile care nu ne interesează, sîntem stăpîni. Ce plictiseală acest Bergman? Cine a spus că Buñuel este un mare regizor? Să plece din această casă, eu vreau să văd fotbal sau varietăți.

Așa s-a născut un spectator tiran, despot absolut, care face ce vrea închipindu-și din ce în ce mai mult că el este autorul, sau măcar monteul imaginilor pe care le privește. Cum ar mai putea cinematograful să încerce a seduce, încă, un spectator din speta asta?...

ÎN marile spectacole ale producătorilor americani am impresia să există tendința de a da înțelitate mai ales aspectului ornamental, scenografic, girandolei pirotehnice a trucajelor senzationale, toate manifestîndu-se în detrimentul sensurilor povestirii, pe față chiar împotriva povestirii. Este un cinematograful în care autorul dispare, un cinematograful de ingineri și numai ultimii merită să fie aplaudați, tehnicienii „efectelor speciale”. Idealul ar fi ca asemenea echipe extraordinare de tehnicieni să fie puse în

slujba unei idei, unui sentiment, a imaginației unui autor. Cînd se produce așa ceva, rezultatul este „minunat” după „ulterior” — iar cinematograful este adus la dimensiunea sa de spectacol total, care nu seamănă cu vreun altul, care nu e teatru, literatură, muzică, pictură ci toate aceste expresii ale artei adunate într-una singură.

ESTE posibil să se facă în Italia un asemenea cinema? Nu se poate spune. Autorul care ar dori să realizeze acest tip de cinema are absolută nevoie de un colaborator de excepție, esențial și imposibil de înlocuit, care este... banca. Bancheri sinceri preocupați de criza cinematografului măcar la nivelul alegerii, al orientărilor n-am impresia că am înțeles prea des. Sînt însă probleme despre care nu știu mare lucru. Știu însă că dintotdeauna prietenii noștri producători cer o lege în apărarea cinematografiei ca să nu moară sufocată. (...)

A lucra pentru televiziune? Înseamnă a intra în oceanul de imagini indistincte, incilcite, într-o magmă care se substituie chiar și cantitativ realității. Al senzația neplăcută de a participa la inundarea catastrofală cu imagini la care ne supune televiziunea în orice moment al zilei și nopții, la stergerea progresivă a oricărei linii de demarcație între real și reprezentat, un soi de nerealizare la care modul nostru de a privi trebuie să se resemneze, două oglinzi față în față repetîndu-se într-o monotonie, într-o vacuitate infinită. Nu este vorba de o chestiune de stil sau de estetică; nu știu cum ar trebui să fie limbajul folosit la un film de televiziune.

Am făcut pentru T.V. Prova d'orchestra, singurul, marele avantaj al ușurinței: o mașină de producție mai suplă, mai liberă, mai puțin anevoioasă de manevrat, mai puțin îngreunată de probleme inutile, mai puțin pachidermică, puțin du-te descurca cu oarecare prospețime, cu o mai mare spontaneitate. În afară de asta, cred că n-am realizat ceva diferit față de ce fac de obicei, în limitele mele, cu puținii bîni de care dispun; să povestesc întîmplări, urîndu-mi pre-dispoziția naturală a a ului, de a exprima ceea ce, de fiecare dată îmi apare ca o viziune neliniștitoare, misterioasă și fascinantă a vieții.

În concluzie, cu toate că o să-ți pară paradoxal, impertinent, provocator, mi

se pare că unicul drum pe care cinematograful nostru trebuie să-l urmeze constă din a face filme, filme mai bune, filme mai inteligente, filme bine lucrate, filme mai frumoase; sau va trebui să ne resemnăm de pe acum a gîndi că cinematograful crește din ceva pe care trebuie să-l băgăm la arhive, împreună cu atitea alte mode ale generațiilor secolului, spunînd în curînd că așa cum secolul XIX a fost secolul onerei, secolul XX va fi fost secolul cinematografului.

— Prova d'orchestra a provocat cele mai diferite reacții. Ce amintiri ai?

— Dacă aș căuta explicația unor reacții ale publicului, care au ajuns pînă la mine sau care mi-au fost transmise, nu aș ști cu ce să încep. Cum aș acorda emoția celor care, sfîrșindu-se filmul, au remarcat cu regret: „Păcat că filmul nu s-a sfîrșit cînd muzicienii au reînceput să cînte totîmpreună! De ce tipul acela a început deodată să vorbească nemtește? Cu ce rimează? Ce vrea să spună?” cu trăsătura demențială a aceluia individ înțîlnit la vestiarul unui restaurant (ei bine, cred că trebuie să fi un nebulon iremediabil pentru a înțelege așa filmul) și care în momentul cînd îmi scoteam pardesiul mi-a sopțit la ureche cu o satisfacție amenințătoare: „V-am văzut filmul. Sînt din toată inima alături de dumneavoastră. Unchiul Adolf ne trebuie aici!”

Întreb înconștient: „Este posibil ca filmul meu să dea naștere unor interpretări greșite atît de monstruoase? Mai precis, cine poate spune, cine poate atesta sau revela o reacție atît de aberantă? Fiecare reacționează la confuzie, la tulburare, la răul care ne înconjoară generalînd o patologie personală, a sa, proiectînd-o peste tot, fie că e vorba de un film sau de un eveniment de temerile proprii sau de propriile dorințe?”

Se poate întîmpla și trebuie înțeles așa, din moment ce filmul reprezintă o stare de nebulie provocată de o cădere în irational: cum starea de nebulie înfricoșează, s-a reacționat propunîndu-se o formă de nebulie organizată, instituționalizată, ca a ceea ce unei dictaturi. Iată că cercul se închide: dacă politica nu ne privește, noi ne referim la politica de care sîntem totalmente condiționați. (...)

Adaptare și traducere de Andriana Fianu

Italia, repere culturale

Roma, clădirea Departamentului Editurilor și Informațiilor

CHIAR învăluită într-o neașteptată *nebbia* — strai de frig aduse de capricioasa lună a lui Janus — Roma continuă să-și păstreze farmecul unui oraș muzeu, în care timpul rămâne ingenușiat sub instelata memorie a veacurilor. Un ciudat popor de statui pare să-și fi ales locul de popas și reculegere împodobind pietele și fântinile, grădinile și palatele orașului. Piazza Navona, Piazza Venezia, Fontana delle Naiadi, Fontana di Trevi etc. continuă să-și celebreze frumusețea marmoreană, corodată de timp sau poate de propria viață lăuntrică. Fără îndoială că „Viața secretă a statuiilor Romei” ar putea constitui subiectul unor best sellers-uri căutate, după cum, agonia și extazul pietrelor devorate de oxizi și mingiile de cele mai fantastice răsărituri ar putea inspira copios creația unui eventual Meister Eckhart modern. Dar la città eterna nu și-a epuizat prin aceasta puterile-i fascinatorii. Căci timpul la Roma poartă înfățișarea unui îndrăzneț efeb, artist și prestidigitator deopotrivă. Sub vraja lui, lumea antică și cea modernă coexistă în aceeași furtună de nisip a orelor tandre, adunate și risipite cu dărnicie de minutarile *meraviglia* ale ceasornicelor mai mult sau mai puțin medievale. La adăpostul hieratismului statuar, dincolo de morga ușor desuetă a palazzo-urilor innobilind orizontul cu profilurile lor melancolice, pulsează o viață activă și trepidantă. Dintre numeroasele evenimente culturale mă voi opri asupra a două mai importante: Tîrgul de carte italiană și comemorarea lui Mircea Eliade.

VIZITA la Departamentul Editurilor și Informațiilor, condus cu multă inițiativă și fantezie de către dr. Stefano Rolando, mi-a dezvăluit o città digitalizată pe claviatura computerelor. Grație amabilității d-nei Mirella Boncompagni, șefa serviciului de informații culturale, am luat cunoștință de organizarea Departamentului. Acesta este structurat în patru servicii principale orientate spre o cit mai eficientă și cuprinzătoare integrare a tuturor sectoarelor vieții culturale: Serviciul Publicațiilor condus de dr. Anna Maria Muolo, Serviciul de Informații condus de dr. Mirella Boncompagni, Serviciul drepturilor de publicare literare și științifice condus de dr. Giovanni Zacchi și Serviciul afacerilor generale condus de dr. Giovanni Mammucari. Serviciul de Informații culturale editează o serie de publicații cu un bogat conținut informativ sub egida generică *Vita Italiana*. Secțiunea „Documenti e Informazioni” comentează evenimentele economice, sociale și politice, „Cultura e Scienza” publică ultimele noutăți din domeniul artei, științei și tehnologiei iar „Temă di Vita Italiana” prezintă scurte monografii tematizate cum ar fi de pildă numărul dedicat aniversării a 40 de ani de la înființarea Republicii Italiene. Schema organizatorică a Departamentului Editorial, îmi explică dr. Mirella Boncompagni, se întemeiază pe alegerea unor structuri mobile ușor adaptabile uriașului flux informațional. De altfel, efortul se îndreaptă spre o cit mai amplă dezvoltare a sectorului informațional, dotat cu un impresionant sistem de tehnologii audiovizuale pentru a avea sub control întreaga sferă editorială și de manifestări culturale. Un exemplu al acestui efort de optimizare și coordonare îl reprezintă organizarea Pavilionului Italian la cea de-a 40-a ediție a Tîrgului de Carte de la Frankfurt. Este greu de imaginat o producție de carte viabilă și stimulată fără conectarea ei la dinamica contextelor culturale interne și internaționale, îmi spune dr. M. Boncompagni. Pavilionul Italian s-a constituit într-o adevărată citadelă a cărților ale cărei planuri au fost concepute de Mario Garbuglia (scenograful lui Luchino Visconti) iar construcția realizată de studiourile Cinecittà. În jurul unui imens pavilion central imaginat ca loc de întâlnire între scriitorii și editorii veniți din întreaga lume (la expoziție au participat peste 800 de jurnaliști, 400 de case editoriale și peste 60 de rețele de televiziune) au fost dispuse patru clădiri turn ilustrând prin exponatele lor diverse momente ale culturii italiene din Evul Mediu până în zilele noastre. Unul din cele patru turnuri a găzduit integral vestitul scriptorium benedictin din nu mai puțin celebrul film *Il Nome della Rosa* împreună cu cele peste 1500 de cărți vechi și manuscrise. Pereții clădirilor pavilionului și ai celor patru turnuri au alcătuit un fel de *continuo lungo graffito* conceput ca un labirint vizual dedicat cuvîntului și simbolului scris sau tipărit. În discursul de deschidere al manifestării ținut de Umberto Eco, acesta a atras atenția asupra

tematicii celui de-al patrulea turn consacrat *Cuvîntului* — vehicolul esențial al comunicării. În acest sector s-au expus o mare varietate de lucrări din domeniul lingvisticii, semioticii și criticii literare, un loc aparte fiind rezervat creației poetice. O expoziție specială s-a ocupat de principalele premii literare italiene: Viareggio, Strega, Campiello, La Penna d'Oro. O atracție deosebită a exercitat fără îndoială reconstituirea (în întregime din oglinzi) a celebrei *Caffè degli Specchi*, faimoasa cafenea literară din Trieste care la începutul acestui secol a constituit un important centru de întâlniri culturale pentru lumea artistică.

IMP de trei zile, Institutul Italian pentru Mediul și Extremul Orient (ISMEO) din Roma a organizat o sesiune de comunicări avînd ca temă creația lui Mircea Eliade. Sediul impunătorului Palazzo Brancaccio a găzduit o serie de conferințe și mese rotunde reunind specialiști din întreaga lume veniți să aducă un omagiu savantului român. Printre invitați s-au numărat Wendy Doniger O'Flaherty — actuala urmașă a lui Eliade la catedra de istorie a religiilor din Chicago, Anna-Leena Siikala de la Universitatea Joensuu (Finlanda), Ugo Bianchi de la Universitatea din Roma etc. În discursul de deschidere, președintele ISMEO, prof. dr. Gherardo Gnoli a făcut o aniplă prezentare a operei științifice a lui M. Eliade conturînd un adevărat itinerar spiritual italian parcurs de savantul român de-a lungul anilor (în acest sens, o carte de referință este cea editată de Marin Mincu și Roberto Scagno: *Mircea Eliade e l'Italia*, Jaca Book, Milano, 1986).

De fapt, legăturile lui Eliade cu lumea culturii italiene se situează în anii săi de tinerețe și formare spirituală cînd vizitează Roma (aprilie — iulie 1928) pentru a-și redacta teza de licență *Contribuții la filosofia Renașterii*. Cu acest prilej savantul român notează în jurnalul său: „Faptului că am frecventat biblioteca ISMEO, unde își ținea Tucci seminarul său de la Roma, îi datorez în primăvara lui 1928 descoperirea cărții lui Surendranath Dasgupta. Tot aici am redactat scrisoarea către acesta exprimîndu-mi dorința să lucrăm împreună la Calcutta. Primii mei inițiatori în indianistică au fost italienii Carlo Puini, C. Formichi, Giuseppe Tucci. Dar esențial rămîne faptul că am ales India ca domeniu al viitoarelor mele cercetări în timp ce studiam la Roma, Renașterea Italiană. Într-un anumit sens, orientalismul mi-a apărut ca o nouă versiune a Renașterii. Mă aflu poate în căutarea unui nou umanism, mai cuprinzător și mai îndrăzneț decît cel al Renașterii, tribut ar în mare măsură modelelor clasicismului mediteranean”. Între 1929—1930, cu prilejul călătoriei sale în India, la Calcutta, Mircea Eliade are prilejul unor incitante discuții cu celebrul orientalist italian Giuseppe Tucci cu care de atunci își va menține colaborarea științifică timp de peste 50 de ani. Un număr important din lucrările lui Mircea Eliade vor fi publicate de ISMEO.

Ultima întâlnire a lui Mircea Eliade cu profesorul Tucci (decedat în 1984) datează din sept. 1981, cînd, împreună cu prof. Fabio Scialpi și dr. Gherardo Gnoli conduc un pasionant seminar asupra miturilor și simbolurilor. Focul acestor confruntări științifice s-a reaprins cu ocazia comemorării savantului român la ISMEO. Tematica lucrărilor prezentate a dovedit deopotrivă erudiție și originalitate.

În convorbirile purtate cu cercetătorii colectivului ISMEO: prof. dr. Gherardo Gnoli, directorul institutului, dr. Anna Maria Angelis, dr. Giovanna Galuppi Vallauri, Maria Tereza Runci, încerc să reconstitui atmosfera conferinței, dinamismul punctelor de vedere, direcțiile moderne de cercetare. Opera științifică a lui M. Eliade este deosebit de apreciată. Studiile cercetătorilor institutului cit și întreg materialul conferinței urmează să fie publicate la sfîrșitul anului 1989 într-un volum omagial *Mircea Eliade e le religioni asiatiche*. Aș vrea să... continui să mă adresez d-nei Maria Runci. Deodată însă, se deschide ușa din lemn sculptat a bibliotecii din Palazzo Brancaccio. La capătul culoarului se zărește statuia de marmură a tînărului zeu Hermes. Ochii de piatră ai zeului mă fixează hipnotic și par să-mi spună: „altă dată, altă dată, există doar atîtea ore adunate în ceasornicele *meraviglia* ale memoriei...”.

Silvia Chițimia

PREZENȚE

ROMÂNEȘTI

S.U.A.

● Cu ocazia centenarului M. Eminescu, revista „Miorița. A Journal of Romanian Studies” publică un masiv supliment la vol. XII, 1988; *Romanian Poetry in English Translation: An Annotated Bibliography and Census of 219 Poets in English (1710—1989)* by Charles M. Carlton and Thomas A. Perry (University of Rochester, 1989). Ambii autori sînt bine cunoscuți ca animatori ai studiilor românești în S.U.A. Primul este directorul revistei „Miorița”, al doilea a elaborat *A Bibliography of American Literature translated in Romanian (1983)*.

R.S. CECOSLOVACIA

● Sub egida Academiei Slovac de Științe și a Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S. România, Societatea Slovacă de Știință Literară și Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București au organizat, la Bratislava, în ziua de 19 octombrie, un simpozion consacrat comemorării a o sută de ani de la moartea lui Mihai Eminescu. Cu acest prilej au susținut comunicări științifice Gheorghe Ceaușescu (Gîndirea poetică eminesciană), Andrei Nestorescu (Cultura lui M. Eminescu), Corina Popescu (Modernitatea poeziei eminesciene), Michal Gáfrík (Eminescu și Ivan Krasko), Milan Krajčovič (Eminescu și emanciparea națională slovacă), Libuse Vajdová (Receptarea operei eminesciene în Slovacia) și Libuse Valentová (Poezia lui Eminescu în Cehia). La lucrările simpozionului, desfășurate la sediul Institutului de Literatură al Academiei Slovac de Științe, au asistat cadre didactice de la Universitățile din Praga și Bratislava, cercetători științifici, studenți, numeroși alți iubitori ai poeziei lui Eminescu.

MAREA BRITANIE

● La prestigioasa editură „Oxford University Press” a apărut, în frumoase condiții grafice, în colecția „Oxford Poets”, volumul de versuri *Orient express* de Grete Tarter. Traducerea în limba engleză și prefata volumului aparțin poetei Fleur Adcock.

ITALIA

● Numărul 39/3, septembrie 1989, al revistei trimestriale milaneeze „Rassegna” este consacrat mijloacelor de transport neconvenționale. Sumarul cuprinde și studiul lui Ion Hobana, *Călătorii fantastice*, care înfățișează o gamă largă de abordări ale acestor teme în literatura de anticipație.

● O *tesi di laurea* în literatura comparată, trecută la Universitatea din Roma în anul academic 1987/1988 de Carla Valentino, *Il Concerto di Europa letteraria nella Comparatistica del Novecento* (347 p.), analizează în cap. I și contribuțiile lui Adrian Marino la această temă, dezbătută de comparatistul român în câteva studii publicate în țară și străinătate.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Apare sub conducerea unui consiliu redacțional coordonat de
DUMITRU RADU POPESCU
președintele Uniunii Scriitorilor

Redactor șef adjunct Ion Horea Secretar responsabil de redacție Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA: București, Piața Științei nr. 1, poarta B2-B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei 115, Telefon: 50 74 96.
ABONAMENTE: 3 luni — 65 lei; 6 luni — 130 lei; 1 an — 260 lei. Cîștigătorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA” —
sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10676, poșta București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic „CASA ȘTIINȚII”

